

7ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

2018-2021

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

ΒΟΛΟΣ, 3-5 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΟΛΟΥ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ-ΚΛΑΣΙΚΑ

Α ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Agathe Reingruber, Giorgos Toufexis, Grigorios Tsokas, Archaeological and geophysical investigations in Elateia 1, a flat extended site of the early MN (6000–5800 calBC)

Between 2017 and 2019, intensive and systematic prospections were carried out in the Sykourio and Elateia basins. Several flat sites from different prehistoric periods were discovered, including Elateia 1, a flat site of 10 hectares in size. It can be securely dated to the early MN (6000-5800 calBC) by both pottery and ¹⁴C measurements on short-lived samples. The archaeological investigations were followed by geophysical measurements, which revealed a complex settlement pattern: Enclosed by ditches, there were on the one hand areas with strong anomalies and high find densities, on the other hand areas with only few anomalies and finds. In our paper we will discuss the different types of activities that might have taken place at this site.

Eva Alram-Stern - Γιώργος Τουφεξής, Η Πλατιά Μαγούλα Ζάρκου και πολιτισμική αλλαγή κατά την 6^η χιλιετία π.Χ.

Η Πλατιά Μαγούλα Ζάρκου ανασκάφηκε από τον Κωνσταντίνο Γαλλή το διάστημα 1981-1990 και αποτέλεσε το αντικείμενο ενός επιστημονικού προγράμματος (Austrian Science Fund P27195), υπό τη διεύθυνση της Eva Alram-Stern και του Γιώργου Τουφεξή, σε συνεργασία με ομάδα επιστημόνων. Σκοπός του προγράμματος ήταν η ανάλυση της στρωματογραφίας, της αρχιτεκτονικής και των ευρημάτων των επιχώσεων της Μέσης και της πρώιμης Νεότερης Νεολιθικής, οι οποίες χρονολογούνται σύμφωνα με τις ραδιοχρονολογήσεις περ. μεταξύ 5900-5300 π.Χ. (βαθμονομημένες ηλικίες). Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης δείχνουν ότι από τη Μέση Νεολιθική ΙΙΙ και μετά είναι εμφανείς σημαντικές αλλαγές με χαρακτηριστικά που ποικίλλουν στις διαφορετικές κατηγορίες του υλικού πολιτισμού του οικισμού και ότι οι τελευταίες φάσεις της Μέσης Νεολιθικής χαρακτηρίζονται από πολιτισμική δυναμική που θα οδηγήσει σε ένα νέο πολιτισμικό προσανατολισμό με την έναρξη της Νεότερης Νεολιθικής.

Στέλλα Σουβατζή, Φυσικό και κοινωνικό τοπίο στη Νεολιθική Πλατιά Μαγούλα Ζάρκου

Η ανακοίνωση παρουσιάζει τα αποτελέσματα της μελέτης της χρήσης του φυσικού και κοινωνικού τοπίου της νεολιθικής Πλατιάς Μαγούλας Ζάρκου, η οποία συντελείται στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος *Platia Magoula Zarkou in Thessaly/Greece: Cultural Change in the 6th Millennium BC* (υπό τη διεύθυνση του Κ. Γαλλή και της Eva Alram). Συγκεκριμένα, εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι διαμόρφωναν και προσλάμβαναν τον χώρο, μέσα από συνδυαστική ανάλυση γεωλογικών, γεωφυσικών, περιβαλλοντικών, στρωματογραφικών, αρχιτεκτονικών και οικιστικών δεδομένων. Το τοπίο προσεγγίζεται ως κοινωνική και ιστορική κατασκευή και η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον ως δυναμική και σε διαρκή αλληλεπίδραση. Κεντρικά ζητήματα αφορούν: α) την αντενέργεια ανθρώπων και φυσικού περιβάλλοντος, με ιδιαίτερη έμφαση στις ενδείξεις για συχνά πλημμυρικά επεισόδια στον περιβάλλοντα χώρο της μαγούλας, β) την πιθανή παρουσία περιμετρικών τάφρων και της λειτουργίας τους, γ) τον τύπο οικισμού που διαπιστώνεται και δ) την ύπαρξη νεκροταφείου καύσεων και της σχέσης του με τον οικισμό.

Νεκταρία Αλεξίου, Νεολιθικά ειδώλια από τον προϊστορικό οικισμό της Νεράιδας στην Λάρισα (οικόπεδο Παπαγεωργίου).

Η ανασκαφική έρευνα στο οικόπεδο ιδιοκτησίας κ. Παπαγεωργίου, στη συνοικία Νεράιδα της Λάρισας, έφερε στο φως τμήμα προϊστορικού οικισμού με πολλά ευρήματα όπως κεραμική, όστρεα, εργαλεία και ειδώλια, τα οποία χρονολογούνται στην Αρχαιότερη Νεολιθική.

Με την παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστεί το πλούσιο υλικό των ειδωλίων και των οστράκων με ανθρωπόμορφα χαρακτηριστικά αποκαλύπτοντας όψεις της τέχνης, της ζωής και της ιδεολογίας των ανθρώπων της Θεσσαλίας κατά την Αρχαιότερη Νεολιθική περίοδο.

Αθανασία Κραχτοπούλου, Άρης Παπαγιάννης, Hector Orengo, Κωνσταντίνος Παλαιοχωρίτης, Τα μυστικά του Κάμπου. Όλα είναι δρόμος

Ένα από σημαντικότερα στοιχεία κάθε τοπίου διαχρονικά είναι το οδικό δίκτυο. Ωστόσο, η αρχαιολογική ανίχνευση, έρευνα και τεκμηρίωση των αρχαίων δρόμων είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

Η μη παρεμβατική φωτογραμμετρική και αρχαιομορφολογική ανάλυση του τοπίου του Κάμπου εντόπισε ένα εκτεταμένο και πολύπλοκο δίκτυο ευθύγραμμων και ακτινωτών αρχαίων δρόμων και μονοπατιών, ενώ η πρόσφατη σωστική έρευνα στο πλαίσιο της εκτέλεσης δημόσιων και ιδιωτικών έργων αποκάλυψε αρκετούς δρόμους που χρονολογούνται στους προϊστορικούς και ιστορικούς χρόνους. Όλοι έχουν τη μορφή ορύγματος και είναι θαμμένοι κάτω από αλλουβιακές επιχώσεις, περιπλέκοντας τον εντοπισμό τους με συμβατικές μεθόδους επιφανειακής και τηλεσκοπικής έρευνας και υποδεικνύοντας ότι το οδικό δίκτυο του Κάμπου ήταν πολύ πιο σύνθετο και ανεπτυγμένο απ' ό,τι διέκρινε η μη παρεμβατική φωτογραμμετρική και αρχαιομορφολογική ανάγνωση του τοπίου.

Αθανασία Κραχτοπούλου, Charles Frederick, Hektor Orengo, Κωνσταντίνος Παλαιοχωρίτης, Santiago Riera-Mora, Nuria Cañellas-Boltà, Αναστασία Δημουλά, Νίκη Σαριδάκη, Στέλλα Κυριλλίδου, Αλεξάνδρα Λιβάρδα, Paul Halstead, Ρένα Βεροπουλίδου, Amau Garcia-Molsosa, Τα μυστικά του Κάμπου. Η Πλατεία Μαγούλα στον Πρόδρομο

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο Γιώργος Χουρμουζιάδης ερεύνησε σωστικά ή δοκιμαστικά πολλές αρχαιολογικές θέσεις, κυρίως Νεολιθικές, στο βόρειο τμήμα της Δ.Ε. Κάμπου. Ανάμεσά τους, η Πλατεία Μαγούλα στον Πρόδρομο.

Η θέση, μια από τις ελάχιστες ανεσκαμμένες εγκαταστάσεις της Αρχαιότερης Νεολιθικής στη δυτική Θεσσαλία, είναι ευρέως γνωστή στη βιβλιογραφία για την πρώιμη αρχιτεκτονική και τα ειδώλιά της. Τα διαθέσιμα στοιχεία για τη στρωματογραφία και τις αρχαιολογικές συνάψεις περιορίζονται σε δυο σύντομες ανασκαφικές αναφορές για τη θέση, ενώ το μόνο ορατό τεκμήριο της παλιάς ανασκαφής που διατηρείται σήμερα είναι η στρωματογραφία μιας ανασκαφικής τομής στο κέντρο της μαγούλας.

Συνθέτοντας τα δεδομένα μιας πληθώρας αναλυτικών μεθόδων, οι περισσότερες από τις οποίες δεν ήταν διαθέσιμες στις αρχές της δεκαετίας του '70, και συνδέοντας τις μακρο- και μεσο- με την μικρο-κλίμακα της ανάλυσης, θα παρουσιάσουμε καινούργια στοιχεία για τον χαρακτήρα και τη διάρκεια κατοίκησης της θέσης, τη χρήση του χώρου, τη δημιουργία των επιχώσεων και τις περιβαλλοντικές συνθήκες στην άμεση και ευρύτερη περιοχή της Πλατειάς Μαγούλας στον Πρόδρομο.

B ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Λεωνίδας Π. Χατζηαγγελάκης, Κωνσταντίνος Βουζαξάκης, Ο προϊστορικός οικισμός στον Συκεώνα Καρδίτσας. Ανασκόπηση και ανασύνθεση δεδομένων

Ο προϊστορικός οικισμός στον Συκεώνα Καρδίτσας αποτέλεσε αντικείμενο αρχαιολογικής ανασκαφικής έρευνας τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως με αφορμή δημόσια έργα στην άμεση περιοχή γύρω από αυτόν.

Με διαχρονική κατοίκηση κατά τη Νεολιθική περίοδο και την Εποχή του Χαλκού, αρχαιολογικά κατάλοιπα σε μια ευρεία περιοχή πάνω και γύρω από τη γνωστή μαγούλα και πλήθος κινητών ευρημάτων, η συνδυαστική υπό εξέλιξη μελέτη των αρχαιολογικών δεδομένων αποσκοπεί στο να συμβάλει σημαντικά στη συνολικότερη κατανόηση των προϊστορικών κοινωνιών της περιοχής.

Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται η ανασκόπηση και ανασύνθεση των αρχαιολογικών δεδομένων και η ένταξη του οικισμού στο ευρύτερο χωρικό και πολιτιστικό περιβάλλον του, όπως αυτά διαμορφώνονται από τα νεότερα ευρήματα της έρευνας των προϊστορικών οικισμών στη Θεσσαλία και ευρύτερα.

Γεώργιος Στεργίου, Οι λιθοτεχνίες της Μέσης Εποχής του Χαλκού από το Παλαιόκαστρο Πετρωτού και το Αγριοκέρασο Καρυάς του Νομού Καρδίτσας: Η μελέτη των πρώτων υλών και η ανασύσταση των εγχειρηματικών αλυσίδων

Το θέμα της παρούσας ομιλίας είναι η παρουσίαση των λίθινων λαξευμένων εργαλείων της Μέσης Εποχής του Χαλκού από τις θέσεις «Παλαιόκαστρο» Πετρωτού και «Αγριοκέρασο» Καρυάς του Νομού Καρδίτσας μέσα από την εφαρμογή μίας τεχνολογικής προσέγγισης. Η πρόσφατη μελέτη του αρχαιολογικού υλικού από τις συγκεκριμένες θέσεις αποκάλυψε ένα σημαντικό σε αριθμό σύνολο λίθινων λαξευμένων εργαλείων, τα οποία στην πλειοψηφία τους έχουν κατασκευαστεί από το λεγόμενο σοκολατί πυριτόλιθο της Πίνδου, ένα ομοιογενές και λεπτόκοκκο πέτρωμα που συναντάται πολύ συχνά στις προϊστορικές θέσεις της Θεσσαλίας. Η μεθοδολογία μελέτης του συγκεκριμένου συνόλου εργαλείων ακολουθεί την έννοια της «εγχειρηματικής αλυσίδας», δηλαδή το διαχωρισμό των πρώτων υλών με βάση τη μακροσκοπική και μικροσκοπική τους παρατήρηση και την τοποθέτηση κάθε εργαλείου σε διακριτά τεχνολογικά στάδια. Επιπλέον, η αναλυτική παρατήρηση των τεχνολογικών χαρακτηριστικών των προϊόντων κατεργασίας οδηγεί στην κατανόηση των μεθόδων και τεχνικών λάξευσης που λάμβαναν χώρα στον οικισμό. Η μελέτη και η ανάδειξη των λιθοτεχνιών των παραπάνω θέσεων αναμένεται να προσφέρει πολύτιμα στοιχεία όσον αφορά στην κατανόηση της τεχνολογικής διαχείρισης των λίθινων πρώτων υλών στην περιοχή της Δυτικής Θεσσαλίας σε μία περίοδο που είναι λιγότερη γνωστή σε σχέση με τη Νεολιθική και την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού.

Μαρία Βαϊοπούλου, Tobias Krapf, Ανατολικός Τομέας του οικισμού «Ασβεσταριά» Πετρωτού. Παρουσίαση των αρχιτεκτονικών λειψάνων και της κεραμικής της Μέσης Εποχής Χαλκού

Πρόκειται για τμήμα του οικισμού «Ασβεσταριά» Πετρωτού, το οποίο βρίσκεται περίπου 30μ ανατολικά του Κύριου Τομέα της ανασκαφής. Λόγω του ότι αυτό το τμήμα του οικισμού επεκτείνεται αφενός νότια κάτω από την παλαιά ε.ο. και αφετέρου βόρεια κάτω από τον παρακείμενο λόφο, υπήρξε η δυνατότητα εξερεύνησης μόνο 140 μ². Το δε ενδιαμέσο τμήμα ανάμεσα στους δύο τομείς της ανασκαφής δεν ήταν εφικτό να εξερευνηθεί ανασκαφικά λόγω της ύπαρξης αγροτικών οδών.

Ήρθαν στο φως τμήματα τριών αψιδωτών κτιρίων τα οποία συνεχιζόταν βόρεια και δύο τοίχοι οι οποίοι δεν συνδέονται με τα προαναφερόμενα κτίρια, καθώς και ένας λακκοειδής τάφος. Η κεραμική και οι χρονολογήσεις με ενεργό άνθρακα τοποθετούν τις παλαιότερες φάσεις των κτιρίων κατά την ΜΕΧ Ι (δηλ. 2136 – 1943 π.Χ). Στα στρώματα της ΜΕΧ, η κεραμική αποτελείται από διάφορες κατηγορίες όπως μία ποικιλία στυλβωμένης ημίλεπτης κεραμικής, η κεραμική με αμαυρόχρωμη διακόσμηση και διάφορες κατηγορίες χονδροειδής, τεκμηριώνει επαφές τόσο με το Νότο όσο και με τον Βορρά.

Αγαθή Μπαρτσώκα, Λιθοτεχνίες της Εποχής του Χαλκού στη Δυτική Θεσσαλία. Η λιθοτεχνία του οικισμού στη θέση «Ασβεσταριά» Πετρωτού Τρικάλων

Η λιθοτεχνία αποκρουσμένου λίθου από τον οικισμό στη θέση «Ασβεσταριά» Πετρωτού Τρικάλων (Δυτική Θεσσαλία) εντάσσεται στην τεχνολογική παράδοση της Εποχής του Χαλκού ως προς τις πρώτες ύλες, τις τεχνικές κατάτμησης και τον βαθμό μορφοποίησης και χρήσης των εργαλείων. Η ανασύνθεση του τρόπου πρόσκτησης και διαχείρισης των πρώτων υλών, του τεχνο-οικονομικού συστήματος και της «τεχνογνωσίας» της προϊστορικής ομάδας, αλλά και η τυπολογία των εργαλείων συμβάλλουν καταλυτικά στην κατανόηση των στρατηγικών αναζήτησης, των μετακινήσεων και πιθανών πολιτισμικών επαφών, του συστήματος ανταλλαγής και διακίνησης των πρώτων υλών και γενικότερα του πλαισίου δράσης μιας κοινωνίας του παρελθόντος στη Δυτική Θεσσαλία της Εποχής του Χαλκού. Η ένταξη του οικισμού σε ενδοπεριφερειακά και διαπεριφερειακά συστήματα προμήθειας και ανταλλαγής εργαλείων, η συνύπαρξη ενδοκοινοτικής λιθοτεχνικής δραστηριότητας και μη ολοκληρωμένων διαδικασιών κατασκευής εργαλείων συμπληρώνουν την εικόνα μιας κοινωνίας, όχι ιδιαίτερα αυτόνομης σε τεχνικό επίπεδο. Τα εργαλεία σύνολα άρρηκτα συνδεδεμένα με την άσκηση δραστηριοτήτων μικρής ή μεγάλης έντασης αντανακλούν την οργάνωση του τρόπου ζωής των κατοίκων του οικισμού, όπως αυτή διαμορφώνεται και διαφοροποιείται μέσα στην πολιτιστική παράδοση της Ύστερης Εποχής του Χαλκού.

Χρήστος Ν. Κλείτσας, Παραγωγή και κατανάλωση χάλκινων αντικειμένων στον οικισμό της Ύστερης Εποχής Χαλκού στη θέση «Ασβεσταριά» Πετρωτού Τρικάλων της Θεσσαλίας

Η θέση «Ασβεσταριά» στο Πετρωτό των Τρικάλων βρίσκεται στα βορειοδυτικά της Θεσσαλικής ενδοχώρας, με τα όρη των Χασίων στην «πλάτη» της και τον κάμπο των Τρικάλων μπροστά της, όπου διέρχεται και ο ποταμός Πηνειός σε απόσταση 2 χλμ. Οι ανασκαφές, που διενεργούνται εκεί την τελευταία δεκαετία, αποκάλυψαν οικισμό με κατοίκηση από τη Νεώτερη Νεολιθική περίοδο έως και το τέλος της Ύστερης Εποχής Χαλκού. Από τις διαδοχικές φάσεις της Ύστερης Χαλκοκρατίας προέρχεται μικρή ομάδα μπρούντζινων αντικειμένων, καθώς και άμεσα ίχνη άσκησης εγχώριων μεταλλοτεχνικών δραστηριοτήτων (δύο πήλινες μήτρες). Στα όρια της Θεσσαλίας, παρόμοιες παραγωγικές δράσεις είναι γνωστές μόνο από τα μεγάλα κέντρα του Παγασητικού κόλπου (Διμήνι,

Κάστρο-Παλαιά, Πευκάκια, αλλά και στο Σέσκλο). Η παραγωγή ή κατανάλωση μεταλλικών αντικειμένων παρέχει σημαντικές πληροφορίες για τον υλικό αλλά και άυλο πολιτισμό των κατοίκων από τη σημαντική αυτή θέση της Θεσσαλικής ενδοχώρας και στα όρια της περιφέρειας του μυκηναϊκού κόσμου.

Μαρία Βαϊοπούλου, Έρη Ελευθερίου, Εργαστήριο κεραμικής της ΥΕΧ στην θέση Τζάνη Μαγούλα 2. (Δυτική Θεσσαλία)

Η θέση βρίσκεται στην περιοχή Καρέλλα, του Δήμου Σοφάδων, γειτνιάζει δε με τις νοτιοανατολικές παρυφές, της γνωστής στους προϊστορικούς αρχαιολόγους, Τζάνη Μαγούλας. Η μικρής έκτασης ανασκαφική έρευνα η οποία διεξήχθη το 2018 έφερε στο φως ένα εργαστήριο κεραμικής της ΥΕΧ.

Η ύπαρξη εργαστηρίου κεραμικής στην θέση δηλώνεται τόσο από τις θερμικές κατασκευές όσο και από τα ντόπια σχήματα αγγείων που ήρθαν στο φως. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης η μικρή ποσότητα ερυθρής βαφής καθώς και τα ίχνη ερυθρής βαφής που εντοπίστηκαν σε Ύπερο.

Σύμφωνα με την κεραμική που ήρθε στο φως το εργαστήριο ήταν σε χρήση από την ΥΕΙΙΑ2 έως και την ΥΕΙΙΙΓ.

Γ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Ευαγγελία Σκαφιδά, Άρτεμις Καρναβά, Δημήτρης Αγνωσιώτης, Ιάκωβος Γεωργίου, Εύη Μαργαρίτη, Γιώργος Φακορέλλης, Ελένη Ασδεράκη-Τζουμερκιώτη, Thilo Rehren, Μάρκος Βαξεβανόπουλος, Ο οικισμός της Ύστερης Εποχής Χαλκού στο Κάστρο-Παλαιά του Βόλου: αποτελέσματα 2018-2021 του ερευνητικού διεπιστημονικού προγράμματος

Η ανακοίνωση αφορά στα αποτελέσματα των τελευταίων χρόνων του ερευνητικού διεπιστημονικού Προγράμματος «Ο οικισμός της Ύστερης Εποχής Χαλκού στο Κάστρο-Παλαιά του Βόλου», που έχει ως στόχο τη μελέτη, την επαναξιολόγηση και τη δημοσίευση των αρχαιολογικών δεδομένων από τις ανασκαφικές έρευνες των Δ. και Μ. Θεοχάρη στη θέση (1956-1961), με τη συνδρομή των γεωφυσικών, βιοαρχαιολογικών και αρχαιομετρικών εν γένει επιστημών, και σε συσχετισμό πάντα με τις σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις.

Αρχικά θα γίνει η σύνοψη των μέχρι τώρα συμπερασμάτων από τη μελέτη της κεραμικής της Μέσης και Ύστερης Εποχής του Χαλκού, των μικρών ευρημάτων και των αρχαιοβοτανικών καταλοίπων σε στερεομικροσκόπιο. Θα ακολουθήσουν τα πολύ σημαντικά νέα δεδομένα των παλαιών και πρόσφατων ραδιοχρονολογήσεων 26 δειγμάτων με C14, που κυμαίνονται από το 3700 π.Χ. μέχρι τον 5^ο αιώνα μ.Χ. που τεκμηριώνουν τη χρονική αλληλουχία των αρχαιολογικών συμφραζομένων στον οικισμό και το συσχετισμό του με τους σύγχρονους οικισμούς της Εποχής Χαλκού στο μυχό του Παγασητικού κόλπου.

Θα παρουσιαστούν επιπλέον τα αποτελέσματα των μεταλλογραφικών και χημικών αναλύσεων με μεταλλογραφικό και ηλεκτρονικό μικροσκόπιο, και των αναλύσεων ισοτόπων μολύβδου των μετάλλινων αντικειμένων, σκωριών και μεταλλευμάτων στο πλαίσιο της αρχαιομεταλλουργικής-αρχαιομετρικής μελέτης με σκοπό να ανασυνθέσουμε το τεχνολογικό επίπεδο των εργαστηρίων κατασκευής μετάλλινων αντικειμένων στη θέση Κάστρο-Παλαιά Βόλου και να κατανοήσουμε το σύνθετο δίκτυο εμπορικών επαφών της περιοχής με τον υπόλοιπο κόσμο και, ιδιαίτερα, με τα Βαλκάνια, την Ανατολία και τη Μέση Ανατολή.

Άρτεμις Καρναβά, Ευαγγελία Σκαφιδά, Μυκηναϊκά ειδώλια από το Κάστρο-Παλαιά Βόλου: τα πρώτα στοιχεία

Η ανακοίνωση αποτελεί μία πρώτη προσέγγιση στη μελέτη των μυκηναϊκών ειδωλίων από τον οικισμό Κάστρο-Παλαιά Βόλου. Τα ειδώλια προέρχονται κυρίως από τις παλαιότερες έρευνες στο λόφο (ανασκαφές Δ. και Μ. Θεοχάρη, 1956-1961), αλλά και από νεώτερες ανασκαφικές έρευνες σε διάφορα σημεία του οικισμού, και καθαρισμούς στους χώρους των ανασκαφικών τομών Θεοχάρη, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Ο οικισμός της Ύστερης Εποχής Χαλκού στο Κάστρο-Παλαιά του Βόλου» που πραγματοποιείται από το 2009.

Θα γίνει μια παρουσίαση των μορφολογικών και κατασκευαστικών χαρακτηριστικών των μυκηναϊκών ειδωλίων, των συμφραζομένων εύρεσης και χρήσης τους σε επίπεδο οικισμού, ώστε να προχωρήσουμε στο συσχετισμό τους με τα άλλα συνευρήματα και με τις κοινωνικές δομές και συμβολικές εκφράσεις των κατοίκων του οικισμού κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού.

Bartłomiej Lis, Anthi Batziou, Late Bronze Age pottery sequence at Kastro Palaia, Volos. Preliminary thoughts on the deposits from the Diakoumis plot

Kastro Palaia, Volos, is one of three important Mycenaean settlements in a small area of the Volos Gulf, the other two being Dimini and Pefkakia. Because of modern overbuilding, the investigation of prehistoric remains has been limited, and included a number of rescue excavations conducted by the local archaeological service. In this paper, we will present preliminary results of the recent study of Late Bronze Age pottery from rescue excavations at Diakoumis plot at Kastro Palaia, Volos conducted in 1990/91. Pottery from the stratigraphic sequence covers the entire Late Bronze Age and was preliminary studied by one of the authors within the framework of her PhD research. It revealed its exceptional character and the presence of a number of presumed imports, many of which were included in a large program of NAA analyses. A new project focused on coastal Magnesia in the Mycenaean period and funded by the Polish Science Centre provided an opportunity for a fresh and a more comprehensive look at this important body of material. In our presentation we will focus on an important deposit containing large amounts of very fragmentary and mostly unpainted pottery that appears to date to the period around 1200 BC. Its typological and functional makeup as well as the relationship to finds made elsewhere at Kastro/Palaia and other Mycenaean centers in the Gulf of Volos will be discussed.

Ανθή Μπάτζιου, Ιφιγένεια Τουρναβίτου, Bartłomiej Lis, Δημήτρης Αγνωσιώτης, Ο μυκηναϊκός οικισμός στα Πευκάκια (2018-2021)

Ο μυκηναϊκός οικισμός στα Πευκάκια ανασκάπτεται συστηματικά από την ΕΦΑ Μαγνησίας από το 2006, με τη συνδρομή του Ινστιτούτου Αιγιακής Προϊστορίας (INSTAP) ενώ από το 2016 στην ανασκαφή συμμετέχει και το τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Η έρευνα έχει επεκταθεί σε μεγάλη κλίμακα και έχουν αποκαλυφθεί σύνθετα οικοδομήματα με πολλαπλούς χώρους και πολύ σημαντικά ευρήματα. Η μελέτη των αρχιτεκτονικών καταλοίπων και της οικοσκευής αναδεικνύουν τις καθημερινές ασχολίες των κατοίκων του οικισμού, ο οποίος κατοικούνταν συνεχώς από την ΥΕΙΙΑ έως και την ΥΕΙΙΓ πρώιμη περίοδο. Πέρα όμως από τις οικιστικές δραστηριότητες, η μελέτη των ευρημάτων σε συνδυασμό με τις ειδικές αναλύσεις που πραγματοποιούνται από εξειδικευμένους συνεργάτες του προγράμματος συνέβαλαν στη διάκριση χώρων, οι οποίοι εξυπηρετούσαν πιο εξειδικευμένες εργασίες, βιοτεχνικού χαρακτήρα. Επιπλέον,

αναδείχθηκαν οι εμπορικές επαφές του οικισμού με πολλές περιοχές της Ηπειρωτικής Ελλάδας αλλά και του ευρύτερου Αιγαίου χώρου.

Το 2021 ολοκληρώθηκε το πενταετές ερευνητικό-ανασκαφικό Πρόγραμμα Συνεργασίας της ΕΦΑ Μαγνησίας και του Τμήματος ΙΑΚΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και από δω και πέρα αναμένεται να συνεχιστεί η μελέτη του υλικού, με στόχο την τελική δημοσίευση.

Δήμητρα Ρουσιώτη, «Πτελεόν λεχεποίην»: το Μυκηναϊκό νεκροταφείο θολωτών τάφων στη Γρίτσα Πτελεού

Στόχος της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση των τελικών συμπερασμάτων της πενταετούς συστηματικής μελέτης του υλικού των ανασκαφών του Ν.Βερδελή (1951-1953) στην περιοχή Γρίτσα Πτελεού. Το αρχαιολογικό υλικό προέρχεται από 4 θολωτούς τάφους, οι οποίοι εντοπίστηκαν πλησίον οικισμού και νεκροταφείου της Μέσης Εποχής του Χαλκού και διαφέρουν σημαντικά μεταξύ ως προς την κατάσταση διατήρησης. Παρά τη σύληση ή τη μερική καταστροφή τους, συνιστούν τη μοναδική πηγή πληροφοριών για τις σύνθετες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού σε μια περιοχή που φιλοξενεί ένα από τα κυριότερα φυσικά λιμάνια του Θεσσαλικού χώρου. Η παρουσίαση της αρχιτεκτονικής μορφής των τάφων, σε συνδυασμό με τα κτερίσματα και τα στοιχεία για τις ταφικές πρακτικές, υποδεικνύει ότι η περιοχή του Πτελεού, εντασσόταν στο πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο που είχε διαμορφωθεί στην ευρύτερη περιοχή της μυκηναϊκής Μαγνησίας. Η συνέχιση της χρήσης του νεκροταφείου καθόλη τη διάρκεια της ΥΕ ΙΙΙΓ περιόδου, μετά την οριστική εγκατάλειψη σημαντικών οικισμών της περιοχής του Παγασητικού, αποδεικνύει ότι ο Πτελεός αποτέλεσε στο τέλος της μυκηναϊκής εποχής μία κομβική περιοχή με ποικίλες επιρροές.

Δ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Ιωάννα Μαμαλούδη, Το Βόρειο νεκροταφείο της αρχαίας πόλης στο λόφο της Γορίτσας. Η πρώτη ανασκαφική περίοδος (2006)

Πάνω στο λόφο της Γορίτσας αναπτύσσεται μία ελληνιστική τειχισμένη πόλη, η οποία κατά καιρούς έχει ταυτιστεί με διάφορες αρχαίες πόλεις, που παραδίδει η αρχαία γραμματεία. Η πόλη ιδρύθηκε κατά τον 4^ο αι. π.Χ. από τον Φίλιππο τον Β΄ με σκοπό να αποτελέσει ισχυρή στρατηγική θέση. Αργότερα ενισχύθηκε οχυρωματικά από τον Κάσσανδρο. Όταν ο Δημήτριος ο Πολιορκητής ίδρυσε την αρχαία Δημητριάδα (294 π.Χ.) με τη συνένωση των γύρω κομών, η πόλη της Γορίτσας συνοικίστηκε στην πόλη της Δημητριάδας. Η πόλη διέθετε αξιόλογα μνημεία και τρία νεκροταφεία, το «Ανατολικό», το «Δυτικό» και το πιο πρόσφατα ερευνηθέν, το «Βόρειο». Το τελευταίο αποκαλύφθηκε στις βόρειες υπώρειες του λόφου κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών, οι οποίες διενεργήθηκαν με αφορμή την κατασκευή της Περιφερειακής Οδού της πόλης του Βόλου. Η ανασκαφική έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τα έτη 2006, 2007 και 2009.

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της πρώτης ανασκαφικής περιόδου (2006) στο Βόρειο νεκροταφείο, τα οποία προκύπτουν από την εξέταση των τάφων και του περιεχομένου τους. Η έρευνα απέδωσε ενδιαφέροντα «κλειστά σύνολα», η τελική δημοσίευση των οποίων θα δώσει σημαντικά στοιχεία για την ελληνιστική κεραμική. Τα πρώτα ανασκαφικά δεδομένα συνθέτουν την εικόνα ενός οργανωμένου νεκροταφείου της όψιμης κλασικής και των αρχών της ελληνιστικής περιόδου, μας διαφωτίζουν για τις πρακτικές ταφής και τα ταφικά έθιμα των κατοίκων της αρχαίας πόλης και διευρύνουν τις γνώσεις μας σχετικά με τα νεκροταφεία της αντίστοιχης περιόδου, που έχουν αποκαλυφθεί στην ευρύτερη περιοχή του μυχού του Παγασητικού κόλπου.

Πέγκυ Τριανταφυλλοπούλου, Η διαχείριση των υδάτινων πόρων στην αρχαία Δημητριάδα

Η ύδρευση θεωρούνταν από τις κυριότερες υποδομές των οργανωμένων πόλεων και η εξασφάλιση ικανών ποσοτήτων νερού για τις καθημερινές ανάγκες αποτυπώνονται τόσο σε πλήθος ανασκαφικών ευρημάτων όσο και σε γραπτές ιστορικές πηγές. Η κατανόηση της λειτουργίας του αρχαίου υδροσυστήματος και η εξέλιξή του μέσα στο χρόνο συμβάλλει στην περαιτέρω προσέγγιση της κοινωνικής λειτουργίας και φωτίζει πτυχές της καθημερινής ζωής στην αρχαιότητα.

Το υδροσύστημα της αρχαίας πόλης της Δημητριάδας και η εξέλιξή του ανάλογα με τις εκάστοτε υδατικές ανάγκες και με την πολεοδομική οργάνωση της πόλης, καθώς και οι υδρογεωλογικές συνθήκες που καθόρισαν την ανάπτυξή του περιλαμβάνει φρέατα, δεξαμενές και υδραγωγείο.

Η αρχαία Δημητριάς είναι παράλια πόλη, χτισμένη στο μυχό του Παγασητικού κόλπου. Δύο χείμαρροι, ο Ξηριάς στα βόρεια και το Αλιγαρόρεμα στα νότια, αποτελούν τα φυσικά όρια της πόλης. Στη θέση, που ο Δημήτριος Πολιορκητής το 294 π.Χ. έχτισε την αρχαία Δημητριάδα δεν υπήρχε τρεχούμενο πόσιμο νερό. Τα πηγάδια αποτελούσαν τις κύριες κατασκευές άντλησης και αποθήκευσης νερού ακόμη και στις περιπτώσεις που υπήρχαν οργανωμένα δίκτυα παροχής. Οι κάτοικοί της προμηθεύονταν νερό από πηγάδια που άνοιγαν στις αυλές των σπιτιών τους. Κάτω από το ασβεστολιθικό πέτρωμα, πάνω στο οποίο είναι χτισμένη η αρχαία Δημητριάδα υπήρχαν κοιλώματα με νερό. Το μοναδικό φυσικό νερό που είναι γνωστό ότι υπήρχε στην περιοχή από την αρχαιότητα είναι οι πηγές της Μπουμπουλήθρας, οι πηγές των αρχαίων Παγασών. Όμως το νερό αυτό, που πιθανότατα κατεβαίνει από το Πήλιο, αναβλύζει κοντά στη θάλασσα και επομένως είναι υφάλμυρο. Άρα ακατάλληλο για να χρησιμοποιηθεί ως πόσιμο.

Η ανάγκη για δημιουργία δικτύων μεταφοράς και διανομής νερού κατέστη επιτακτική, ώστε να διασφαλιστεί η περαιτέρω ανάπτυξη της αρχαίας πόλης. Η ανάγκη αυτή οδήγησε στην κατασκευή ενός υδραγωγείου για τη μεταφορά του νερού από μακρινές φυσικές πηγές. Ο δημόσιος χαρακτήρας του υδραγωγείου αποτελούσε μία επιπλέον βασική διαφορά ανάμεσα σ' αυτό και τα πηγάδια ή τις δεξαμενές, που είχαν κυρίως ιδιωτική χρήση.

Πιθανόν το έργο ύδρευσης από το Πήλιο ξεκίνησε κατά την Ελληνιστική περίοδο. Στη ρωμαϊκή περίοδο χρονολογείται το υδραγωγείο που σώζεται σήμερα με το οποίο μεταφερόταν το νερό από απόσταση 12 χλμ. με κτιστό ή λαξευμένο αγωγό, ή πεσσούς πάνω στους οποίους περνούσε η υδατογέφυρα, ανάλογα με το ανάγλυφο της περιοχής.

Με την ίδρυση του υδραγωγείου άρχισαν να κατασκευάζονται και τα πρώτα συγκροτήματα θερμών αλλά και ιδιωτικά λουτρά.

Ελισσάβετ Νικολάου, Ελληνιστικοί κάνθαροι από την αρχαία Δημητριάδα. Τυπολογία και χρονολόγηση

Στα πολυπληθή ευρήματα του βόρειου νεκροταφείου της αρχαίας Δημητριάδας ανήκουν εβδομήντα έξι κάνθαροι, αγγεία πόσεως με κάθετες λαβές, που εμφανίζονται προς χρήση στο τέλος του 4^{ου} και στις αρχές του 3^{ου} αιώνα π.Χ. Οι περισσότεροι ανήκουν σε κλειστά ταφικά σύνολα με ασφαλή χρονολόγηση που βασίζεται σε λύχνους, μυροδοχεία και νομίσματα.

Στην εργασία αυτή θα παρουσιαστούν οι διακριτοί τύποι κανθάρων και η εξέλιξη του σχήματος στην τοπική κεραμική παραγωγή, η παράλληλη χρήση μερικών από αυτούς στον ίδιο τάφο, η χρονολόγηση σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα και οι συνδυασμοί με άλλα κτερίσματα.

Ιφιγένεια Λεβέντη, Θεσσαλικές επιτύμβιες στήλες ρωμαϊκών χρόνων στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου

Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιάσω μερικά παραδείγματα θεσσαλικών επιτύμβιων στηλών ρωμαϊκών αυτοκρατορικών χρόνων που φυλάσσονται στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου. Οι ανάγλυφες αυτές στήλες, καθώς και άλλες που δεν μπορούν να παρουσιασθούν στο πλαίσιο αυτής της σύντομης επιστημονικής ανακοίνωσης, θα περιληφθούν στο νέο *corpus* (*CSIR- Corpus Signorum Imperii Romani*) επιτυμβίων στηλών της ρωμαϊκής περιόδου από τα δύο Αρχαιολογικά Μουσεία Βόλου και Αλμυρού που ετοιμάζω. Πρόκειται για ένα υλικό με παραστάσεις διαφορετικής τυπολογίας και εικονογραφικής ποικιλίας που κινούνται από καλλιτεχνικής άποψης από μνημεία της λαϊκής τέχνης σε παραστάσεις που χαρακτηρίζονται από υψηλότερη ποιότητα. Υπάρχουν στήλες με προτομές και με ολόσωμες μορφές, με επαγγελματικά θέματα, και ιδιαίτερα κάποιες στήλες ναυτικών, καθώς και με το θέμα των συμποσιαζόντων. Ως κατακλείδα της μελέτης με ενδιαφέρει να ερευνήσω τη συνάφειά τους με τις ανάλογες στήλες που φυλάσσονται στην Εφορεία Λάρισσας και δημοσιεύονται στην υπό έκδοση μελέτη μου στην έγκριτη σειρά *CSIR* που εποπτεύει για την Ελλάδα η Ακαδημία Αθηνών, αλλά και τη σχέση τους με τις ελληνιστικών χρόνων θεσσαλικές επιτύμβιες στήλες με διακόσμηση, στην παράδοση των οποίων φαίνεται να στηρίζονται σε ένα βαθμό.

Markos Vaxevanopoulos, Francis Albarede, Janne Blichert-Toft, Gilan Davis, Niels Andreasen, Dimitris Agnoustiotis,, Αρχαία μεταλλεία στο όρος Πήλιο

Δύο αρχαίες μεταλλευτικές στοές μελετήθηκαν στο όρος Πήλιο κατά τη διάρκεια των ετών 2019-2020 στο πλαίσιο του διεπιστημονικού προγράμματος SILVER. Η έρευνα περιελάμβανε τοπογραφική αποτύπωση των στοών, εσωτερική και εξωτερική γεωλογική χαρτογράφηση, ορυκτολογική μελέτη και δειγματοληψία της μεταλλοφορίας από το εσωτερικό των εκμεταλλεύσεων με σκοπό την ανάλυση των ισοτόπων μολύβδου και αργύρου. Οι στοές εντοπίζονται στην Τσαγκαράδα (στοά Κούτρα) και στο Ξουρίτσι (στοά Γουρουνότρυπα) με συνολικό μήκος διαδρόμων 545 m και 130 m αντίστοιχα. Έχουν διανοιχθεί σε δολομιτικά μάρμαρα και ακολουθούν τη μεταλλοφορία που αποτίθεται σε διακλάσεις. Τα βασικά εργαλεία που έχουν χρησιμοποιηθεί είναι το μεταλλευτικό σφυρί και το καλέμι. Στο εσωτερικό τους υφίστανται στύλοι και τοιχία υποστήριξης της οροφής, καθώς και πληρώσεις παλαιότερων τμημάτων με στείρο υλικό της εξόρυξης. Στον δυτικό κλάδο της στοάς Γουρουνότρυπας η επιφανειακή κεραμική ανήκει στην Ύστερη Ρωμαϊκή ή Πρωτοβυζαντινή περίοδο (3ος – 7ος αιώνας μ.Χ.), ενώ υπάρχουν ενδείξεις για παλαιότερες φάσεις εκμετάλλευσης. Κατά θέσεις βρέθηκαν υπολείμματα καύσης, στοιχείο που μαρτυρά τη χρήση φωτιάς στο εσωτερικό των στοών. Η χημική ανάλυση των δειγμάτων μεταλλεύματος από τις δύο στοές δείχνει παρουσία μολύβδου, αργύρου, σιδήρου, ψευδαργύρου και χαλκού.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΚΟΡΔΑΤΟΥ)

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ-ΚΛΑΣΙΚΑ

Α ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Νίνα Κυπαρίσση-Αποστολικά, Γιάννης Χαμηλάκης, Βασίλης Τσάμης, Thomas Loughlin, Nicolas Zorzin, Κουτρουλού Μαγούλα: μία ανθούσα εγκατάσταση της Μέσης Νεολιθικής σ' ένα κομβικό τρίστιρατο

Η έρευνα στην Κουτρουλού Μαγούλα συμπληρώνει πλέον είκοσι χρόνια, ενώ το ερευνητικό Πρόγραμμα Αρχαιολογίας και Αρχαιολογικής Εθνογραφίας Κουτρουλού Μαγούλας που ξεκίνησε το 2010 μπαίνει στη δεύτερη δεκαετία του. Με βάση τα μέχρι τώρα αποτελέσματα, η θέση φαίνεται να αποτελεί έναν από τους κεντρικότερους, ως προς τον ρόλο τους, οικισμούς της Μέσης Νεολιθικής στα όρια της δυτικής με την ανατολική Θεσσαλία, αλλά και στην περιοχή ανάμεσα στη Θεσσαλία και τη Στερεά Ελλάδα, και με ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον για τις Νεολιθικές κοινωνίες της ΝΑ Ευρώπης. Οι ανασκαφές των τελευταίων χρόνων έχουν αποκαλύψει ένα ασυνήθιστα μεγάλο, εν μέρει λιθόκτιστο κτίριο, διαστάσεων 9.30X8.30μ. περίπου, πάνω από το οποίο δημιουργήθηκε ένα πιο επιτηδευμένο αρχιτεκτονικά κτίριο, στο ψηλότερο τμήμα της μαγούλας. Όπως είναι ήδη γνωστό με βάση τη γεωφυσική έρευνα, ο οικισμός περιβαλλόταν από μια σειρά από τάφρους, όμως τα τελευταία χρόνια επιβεβαιώθηκε και ανασκαφικά η παρουσία τους και ανασκάφηκε τμήμα μιας από αυτές, αποκαλύπτοντας την ιδιαίτερα φροντισμένη κατασκευή της. Από τη μελέτη της κεραμικής της και άλλων μικρών ευρημάτων αναμένεται να προκύψει η λειτουργική σχέση των τάφρων αυτών με τον υπόλοιπο οικισμό, καθώς και η διάρκεια χρήσης τους, αλλά και η ευρύτερη κοινωνική και ιδεολογική τους σημασία. Επιπλέον, σε σκάμμα της ανατολικής περιφέρειας του οικισμού αποκαλύφθηκε εργαστηριακός χώρος κεραμικών κλιβάνων, και ένας έχει ήδη αποκαλυφθεί πλήρως ανασκαφικά. Πλησίον αυτών των δραστηριοτήτων αποκαλύφθηκε ανθρώπινη ταφή σε εκτεταμένη στάση, ασυνήθιστη για τη Νεολιθική, που χρονολογήθηκε (AMS) στα όρια της Μέσης με την Αρχαιότερη Νεολιθική, ταυτιζόμενη περίπου χρονολογικά με τους κλιβάνους. Αυτά τα νέα δεδομένα σηματοδοτούν τον κομβικό ρόλο της Κουτρουλού Μαγούλας στην περιοχή, και η περαιτέρω, εν εξελίξει, μελέτη τους αναμένεται να επιβεβαιώσει την ιδιαίτερη σημασία της θέσης για την κατανόηση των Νεολιθικών κοινωνιών γενικότερα.

Στέλλα Κατσαρού, Μερκούρης Γεωργιάδης, Νίνα Κυπαρίσση-Αποστολικά, Γιάννης Χαμηλάκης, Άρης Πολιτόπουλος, Η κεραμική από την τάφρο της Μέσης Νεολιθικής στον οικισμό της Κουτρουλού Μαγούλας Φθιώτιδας

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει γίνει αντιληπτό ότι οι περιμετρικές τάφροι αποτελούσαν τμήματα των Νεολιθικών οικισμών στη Θεσσαλία και την κεντρική Μακεδονία. Ωστόσο, τα κεραμικά σύνολα από τις τάφρους αυτές δεν έχουν κατανοηθεί ως προς τις δραστηριότητες με τις οποίες συνδέονται. Στον οικισμό της Μέσης Νεολιθικής στην Κουτρουλού Μαγούλα, η γεωφυσική διασκόπηση κατέδειξε την ύπαρξη τουλάχιστον μίας τάφρου που περικλείει όλη τη μαγούλα. Τμήμα της ανασκάφηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος,

αναδεικνύοντας το σχήμα και τον τρόπο κατασκευής της, καθώς και την ακολουθία των αποθέσεων κατά τη χρήση της και των επιχώσεων που επακολούθησαν μετά το τέλος της. Η τάφος περιείχε σημαντική ποσότητα κεραμικής βάσει της οποίας προσδιορίστηκαν το χρονολογικό εύρος της τάφρου και ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά που συνιστούν δείκτες χρήσης και αλλαγών. Συγκεκριμένα: η τάφος κατασκευάζεται στην αρχή της Μέσης Νεολιθικής (5900-5800 π.Χ.) και χρησιμοποιείται εντατικά εντός της περιόδου. Παρατηρήθηκε συχνότητα συγκεκριμένων κεραμικών τύπων και διαφοροποίηση των μορφών διάβρωσης των οστράκων των διαδοχικών αποθέσεων. Δημιουργήθηκε μία νέα μέθοδος για την καταμέτρηση του βαθμού αυτής της φθοράς που υπέστη η κεραμική ώστε να μελετηθούν οι συνθήκες που επικρατούσαν στην τάφο κατά τις φάσεις απόθεσης. Από την ανάλυση των δεδομένων, προκύπτουν ενδείξεις για μεταβολές στον χαρακτήρα της τάφρου παράλληλα με την κατοίκηση της μαγούλας και στις ανθρώπινες δραστηριότητες που επηρεάζουν τον χαρακτήρα αυτόν. Ανοιχτός χώρος απόρριψης στις αρχικές φάσεις, χωρίς να αποκλείεται και κάποια περιορισμένη επιτόπια δραστηριότητα, συνήθως σε ξηρό περιβάλλον, η τάφος φαίνεται να συνδέεται με ευκαιριακή δυναμική παρουσία νερού σε επόμενη φάση, ενώ μέσα στη Νεολιθική και ενώ ακόμα θα υφίστατο ως δομή, μετατρέπεται σταδιακά σε περιοχή εγκατάλειψης και δευτερογενούς επίχωσης.

Aleydis Van de Moortel, Memory and Ritual at Prepalatial Built Chamber Tomb 73 at Mitrou, East Lokris: Results of Recent Stratigraphic Studies

Built Chamber Tomb 73, located within elite complex D at Mitrou, was used for burying a warlike elite from Late Helladic I Phase 3 or 4 into the LH IIIA1 phase (ca. 1650/1550-1370 BCE). Recent detailed stratigraphic studies by the author in collaboration with architect Giuliana Bianco have resulted in a much more detailed understanding of the tomb's configuration and its afterlife. We now know that the multi-roomed funerary complex was more intricate and had more architectural refinement than previously thought. Moreover, multiple large hearths discovered within the complex are suggestive of commensal gatherings related to funerary rituals. Tumuli remained important funerary monuments in Prepalatial Mitrou, co-existing with Tomb 73.

Shortly after the ostensible demise of Mitrou's elite early in the LH IIIA2 Early phase, Tomb 73 became the focus of acts of memory and ritual that bridged the Bronze Age-Early Iron Age divide and continued into the Late Protogeometric phase (ca. 1370 – 930 BCE). The long duration of these activities, for more than 400 years, and their official character as well as evidence for meat consumption, possibly libations, and visits into the tomb chamber support the possibility that hero cult existed at Mitrou, even though the evidence is not conclusive.

B ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Νικόλαος Καρατζάς, Ανέστης Τσίρης, Χαρτογραφώντας τις προϊστορικές θέσεις του Δήμου Διρφύων Μεσσαπίων: εγκαταστάσεις σε σπήλαια της περιοχής και η σχέση-εξάρτησή τους με το εγγύς περιβάλλον

Στην περιοχή της Μεσσαπίας και της Δίρφυς έχουν καταγραφεί αρκετά σπήλαια με ενδείξεις κατοίκησης ήδη από την παλαιολιθική εποχή και σε όλη την προϊστορία. Το ορεινό στοιχείο της Κεντρικής Εύβοιας με τα χαρακτηριστικά της ασφάλειας και της φυσικής οχύρωσης συνετέλεσε στη χρησιμοποίηση των σπηλαίων είτε ως χώρων κατοίκησης είτε για δευτερεύουσες χρήσεις. Τα περισσότερα σπήλαια βρίσκονται σε ορεινές θέσεις, ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις με ίχνη εκμετάλλευσης του χώρου κοντά στην πεδιάδα των Ψαχνών και σε άμεση γειτνίαση με οικισμούς της νεολιθικής και της εποχής του χαλκού. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό, οδηγούμαστε στην ανάγκη αναζήτησης

του σύνθετου προϊστορικού τοπίου σε μία περιοχή της Κεντρικής Εύβοιας όπου δεσπόζει το ορεινό στοιχείο (όρος Δίρφυς) και η εύφορη πεδιάδα των Ψαχνών.

Στόχος της παρούσας πρότασης είναι να αναδειχθεί η ταυτότητα των προϊστορικών οικισμών της «νησιωτικής» περιοχής του δήμου, καθώς και η χρήση και η σύνδεση των σπηλαίων με τους υπόλοιπους οικισμούς μέσα στο ποικίλο γεωγραφικό περιβάλλον με την πεδιάδα και τον ορεινό όγκο της Δίρφυς. Παρουσιάζοντας τα αρχαιολογικά δεδομένα που έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς από προϊστορικούς ερευνητές της περιοχής, τίθεται ένα καίριο ζήτημα, η σχέση σημαντικών οικισμών της νεολιθική εποχής που παρουσιάζουν ποικιλία ευρημάτων και δεσπόζουν στην πεδιάδα (π.χ. Βάρκα Ψαχνών, Αγία Καλλιόπη Τριάδας) με τα σπήλαια της περιοχής (Πολιτικά, Άτταλη, Τριάδα, Μακρυκάπα, Μίστρος). Στόχος, λοιπόν, είναι να αναδειχθεί αν τα σπήλαια αποτελούσαν κατά την προϊστορική περίοδο τύπους μόνιμης ή εποχικής διαβίωσης και αν είχαν μια σχέση εξάρτησης με τους υπόλοιπους οικισμούς στο εγγύς περιβάλλον.

Θέμης Ντάλλας Μπορεί η αστρονομία να ερμηνεύσει τις ταφές στο σπήλαιο της Αγίας Τριάδας;

Το Σπήλαιο της Αγίας Τριάδας στη νότια Εύβοια είναι ένα μακρύ, μερικώς εξερευνημένο σπήλαιο, που έχει προσφέρει το αρχαιότερο αρχαιολογικό υλικό στην ευρύτερη περιοχή. Η μελέτη του υλικού της Ύστερης Νεολιθικής συνδέθηκε με τελετές εντός του σπηλαίου, καθώς θεωρείται ακατάλληλο για κατοίκηση. Το πιο σημαντικό, είναι ο τύπος μιας μοναδικής τελετουργίας από την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού: μια δευτερογενής εναπόθεση ανθρώπινων οστών, πιθανώς εννέα ατόμων, μαζί με οστά ζώων και μεγάλες ποσότητες σπασμένων αγγείων, πάνω από ένα στρώμα απανθρακωμένων καρπών.

Κατά την επίσκεψή μας στο σπήλαιο, έγινε φανερό ότι η είσοδος του σπηλαίου είναι προσανατολισμένη προς το ηλιοβασίλεμα του θερινού ηλιοστασίου. Αυτός μπορεί να είναι ο λόγος που το συγκεκριμένο μέρος επιλέχθηκε για το τελετουργικό. Τελετουργικές χρήσεις έχουν εντοπιστεί σε διάφορα σπήλαια στην Ευρώπη με ηλιακούς προσανατολισμούς. Επίσης η χρονολόγηση των οστών συμπίπτει χρονικά με μια σειρά ιστορικών και γεωλογικών γεγονότων που σηματοδοτούν αλλαγές στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, μα και πέρα από αυτήν.

Άγγελος Σ. Ριτσώνης, Αλέξανδρος Μαζαράκης Αινιάν, Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικών ερευνών στην αρχαία Κήρινθο

Στο άκρο του θαλασσίου μετώπου της ανατολικής επικράτειας του Ιστιαϊκού κράτους στην Βόρεια Εύβοια, δίκην μεγάλου και ασφαλούς συνόρου, σώζεται το καλά δομημένο αμυντικό σύστημα της αρχαίας Κηρίνου, που ταυτίζεται παλαιόθεν με την ομηρική πόλη (βλ. Νηών Κατάλογο της Ιλιάδας, Β 538). Υπό τη διεύθυνσή μου εδώ και 14 χρόνια, με την συμβολή πάντα της ΕΦΑ Ευβοίας και με τη συνδρομή του Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλίας Αλεξάνδρου Μαζαράκη Αινιάνος πραγματοποιήθηκε μια επιφανειακή έρευνα σε έκταση 350 στρεμμάτων και ιδιαιτέρως στον αυχένα του βραχώδους πλατώματος στο τμήμα του ορεινού όγκου.

Η οχύρωση της πόλης των κλασικών χρόνων, ύστερα από τη διενέργεια εκτεταμένων καθαρισμών, αποτυπώθηκε σχεδιαστικά σε κλ. 1:200. Μελετήθηκε το αμυντικό σύστημα του τείχους, τα μεταπύργια και η διάταξη των πύργων, καθώς και οι δύο εμφανείς πύλες, στα ανατολικά και δυτικά. Το ίδιο ισχύει για τμήμα αρχαϊκού τείχους που σώζεται στο Βόρειο άκρο του πλατώματος. Εσωτερικά της τειχισμένης ζώνης, αφού αποψιλώθηκε ο χώρος, φάνηκαν πολυάριθμα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα μιας οργανωμένης ρυμοτομικά πόλεως των κλασικών χρόνων. Κεντρική θέση καταλαμβάνει ένα μνημειώδες τετράγωνο οικοδόμημα, το οποίο συμβατικά χαρακτηρίσαμε «τέμενος». Επίσης καθαρίστηκε το εγκάρσιο «διατείχισμα», κτιριακά κατάλοιπα που θα ήταν δυνατόν να ταυτιστούμε με εργαστήριά,

καθώς και αυτόνομα οικοδομήματα που θα ήταν δυνατόν να ταυτιστούν προσωρινά ως λατρευτικά. Η κεραμεική που προέρχεται τόσο από τις παραπάνω έρευνες, όσο και από αυτές που προηγήθηκαν από την Βρετανική Σχολή των Αθηνών και τον Αδαμάντιο Σάμψων, χρονολογούμενη από την Πρωτογεωμετρική τουλάχιστον περίοδο έως και την Ελληνιστική, αποτελεί αντικείμενο τρέχουσας μελέτης του Α. Μαζαράκη Αινιάνος. Εκτός αυτού, μια σημαντική επιγραφή που ήρθε στο φως κατά τις έρευνές μας, η «επίδοση των Κορινθίων», δημοσιεύτηκε πρόσφατα από τον Γ. Καλιοντζή.

Αγγελική Σίμωσι, Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ευβοίας κατά τα έτη 2018-2021

Η Εφορεία Ευβοίας έχει να παρουσιάσει ένα τεράστιο έργο τα τρία τελευταία έτη :

Η πρώτη αναφορά μου είναι η παρουσίαση της Αρέθουσας του νέου αρχαιολογικού Μουσείου της Χαλκίδας με ευρήματα από όλη την Εύβοια και την Σκυρο. Ενα Μουσείο διαχρονικό που εγκαινιάστηκε τον Μάιο του 2021 και από τότε φιλοξενεί πλήθος επισκεπτών, εκπαιδευτικών και μαθητών, οι οποίοι συμμετέχουν και στα εκπαιδευτικά προγράμματα μας Παράλληλα, ανακαινίστηκε πλήρως και το αρχαιολογικό Μουσείο της οδού Βενιζέλου και δημιουργήθηκε μια μικρή αλλά πλήρης αρχαιολογική βιβλιοθήκη στο κέντρο της πόλης Την ίδια περίοδο αναβαθμίστηκαν και ανακαινίστηκαν οι αρχαιολογικές Συλλογές Ωρεών, Αιδηψού και Λιμνης καθώς και τα Μουσεία της Ερετρίας της Σκύρου και της Καρύστου με τα δύο τελευταία να αποκτούν αναβατόρια για την πρόσβαση των ΑμεΑ.

Το 2018 ξεκίνησε και η αποκατάσταση του θεάτρου της Ερετρίας, που προχωρά με ικανοποιητικούς ρυθμούς και πρόκειται να ολοκληρωθεί μέσα στο 2022 καθώς και αποκαταστάθηκαν δύο τμήματα της δυτικής οχύρωσης της καστροπολιτείας Σκύρου, το ένα εκ των οποίων είχε καταρρεύσει και το δεύτερο ήταν ετοιμόρροπο. Ενα από τα επιτεύγματα μας θεωρείται και η ολοκλήρωση των μελετών και η ένταξη των κυριότερων μνημείων του ιστορικού κέντρου της Χαλκίδας της Αγίας Παρασκευής και της οθωμανικής οικίας της οδού Παίδων σε προγράμματα έργων για την πλήρη αποκατάστασή τους, όπως και του Κάστρου των Φύλλων σημαντικού μνημείου στο Ληλάντιο Πεδίο αλλά και του Φρουρίου Μπούρτζι στην Κάρυστο. Δύο πύργοι ένας στους Κήπους Κύμης και ένας δεύτερος στην Τσουκα (Ζωοδόχος Πηγή) στην Β. Ευβοια στερεωθηκαν και αποφεύχθηκε η κατάρρευση τους όπως και ο βυζαντινός ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών στην Κάρυστο. Καθαρίστηκαν και έγιναν επισκέψιμοι οι αρχαιολογικοί χώροι της αρχαίας Δυστου όπως και της δυτικής συνοικίας στην Ερέτρια αλλά και του κάστρου των Ωρεών. Στο πλαίσιο των συνεργατικών ερευνών εξαιρετικά ήταν τα αποτελέσματα σε Αμάρυνθο Ερέτρια και στα δρακόσπιτα των Στυρών με τους Ελβετούς στο Γκούρι Μαδι με τους Νορβηγούς και της μεσαιωνικής Κεντρικής Εύβοιας με τους Ολλανδούς. Μεταξύ των άλλων στερεωθηκαν οι τοιχογραφίες στην Επισκοπή στην Καστροπολιτεία Σκύρου στην Παναγία Οδηγήτρια στη Σπηλιά και στον Άγιο Δημήτριο στο Μακρυχώρι Κυμης. Τέλος προχωρούμε δυναμικά στην ανάδειξη δύο σημαντικών αρχαιολογικών χώρων της Αυλιδείας Αρτέμιδος και της Κηρίνου καθώς και στην ίδρυση του αρχαιολογικού μουσείου Β Εύβοιας στους Ωρεούς.

Αγγελική Σίμωσι, Sylvian Fachard, Όλγα Κυριαζή, Karl Reber, Αμαλία Καραπασχαλίδου, Tobias Krapf, Thierry Theurillat, Tamara Saggini, Samuel Verdan, Jérôme André, Η Ελληνο-Ελβετικές ανασκαφές στο ιερό της Αμαρυσίας Αρτέμιδος στην Αμάρυνθο 2018-2021

Μετά την ταύτιση του ιερού της Αμαρυσίας Αρτέμιδος το 2017, οι ανασκαφές κατά τα έτη 2018-2021 έφεραν στο φως εντυπωσιακά ευρήματα, όπως το θεμέλιο του μνημειώδη βωμού και μία χάλκινη φαρέτρα από μικρό άγαλμα πιθανότατα της Αρτέμιδος (2018), μία ενεπίγραφη στήλη με το τοπωνύμιο της Αμαρύνθου (2019: για πρώτη φορά από ανασκαφή εντός του χώρου του ιερού) και τον πλούσιο αποθήκη του αρχαϊκού ναού (2020-2021). Ο χώρος της ανασκαφής επεκτάθηκε σημαντικά αυτά τα χρόνια με την αγορά 8 επιπλέον ιδιωτικών οικοπέδων, συνολικής επιφάνειας 7.8στρ., εντός του κηρυγμένου αρχαιολογού

χώρου, ανάμεσα σε αυτά και το οικόπεδο με το κύριο τμήμα του ναού της Αρτέμιδος. Ολόκληρώθηκε η ανασκαφή της μεγάλης πίσωσχημης ανατολικής στοάς, συνολικού μήκους 69μ., αλλά και του Ελληνιστικού αναλημματικού τοίχου προς το λόφο των Παλαιοεκκλησιών. Στα βόρεια όρια του τεμένους εντοπίστηκαν και ανασκάφηκαν τρεις οίκοι/θησαυροί, ενώ στο κέντρο του χώρου επεκτάθηκε σημαντικά η ανασκαφή του μεγάλου κτηρίου του 7^{ου} αι. π.Χ. Τέλος, ξεκίνησε η έρευνα στις παρυφές του λόφου, γνωστού από παλαιότερες έρευνες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ως προϊστορικός οικισμός. Αποκαλύφθηκαν κατασκευές και στρώματα τόσο της Εποχής του Χαλκού όσο και της αυτής που ακολουθεί την εγκατάλειψη του ιερού, οδηγώντας σε μία πληρέστερη εικόνα των διαχρονικών εξελίξεων στην Αμάρυνθο.

Μέρος του νέου πενταετούς προγράμματος συνεργασίας της Ελβετικής Αρχαιολογικής Σχολής και της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ευβοίας (2020-2024) είναι επίσης η επιφανειακή έρευνα στην πεδιάδα ανάμεσα την Ερέτρια και την Αμάρυνθο με στόχο τον εντοπισμό της ιεράς οδού, η οποία και ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2021.

Karl Reber, Αγγελική Σίμωσι, Φανή Σταυρουλάκη, Μαρία Χιδίρογλου, Chloé Chezeaux, Jérôme André, Τα Δρακόσπιτα της Εύβοιας: νέες ερευνητικές προοπτικές

Το πρόγραμμα στις Ίλκιζες κοντά στα Στύρα επικεντρώνεται σε έναν ιδιαίτερο τύπο κτισμάτων από ξερολιθιά που εντοπίζονται στην οροσειρά της Νότιας Εύβοιας, τα λεγόμενα Δρακόσπιτα. Αν και η μνημειακή αρχιτεκτονική τους έχει προκαλέσει εδώ και καιρό την περιέργεια των αρχαιολόγων, η προέλευση, η χρονολογία και οι λειτουργίες τους παραμένουν ακόμη αινιγματικές. Οι εργασίες που πραγματοποίησε η Ελληνο-ελβετική ομάδα κατά τα έτη 2020 και το 2021 έδωσαν ωστόσο πολύτιμες πληροφορίες για τη χρονολόγηση των μνημείων αυτών και, κυρίως, αφορμή για νέες ερμηνείες. Οι ερευνητικές τομές όχι μόνο επέτρεψαν την αποσαφήνιση της κάτοψης των κτισμάτων, αλλά και τη διάκριση και την χρονολόγηση των φάσεων κατασκευής και κατοίκησης του Δρακόσπιτου. Αν και τα ευρήματα που ανακαλύφθηκαν δεν επιτρέπουν από μόνα τους να χαρακτηριστεί η χρήση του κτιρίου, η τοπογραφική μελέτη αποκλείει τη λειτουργία του ως παρατηρητηρίου ή ως σπίτι κάποιου λατόμου. Από την άλλη πλευρά, τόσο η γενική κάτοψη του Δρακόσπιτου όσο και η θέση του, βρίσκουν στενούς παραλληλισμούς με τα ποιμνιοστάσια της περιοχής που χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα. Αυτό οδηγεί στη σύνδεση του χώρου των Ίλκιζών με ποιμενικές δραστηριότητες, οι οποίες ήταν πάντα σημαντικές σε αυτή την ορεινή περιοχή της Εύβοιας.

Γιάννης Χαιρετάκης, Εγκαίνιο θεμελίωσης στο αρχαίο τείχος της Χαλκίδας

Την τελευταία δεκαετία, μετά και τις έρευνες για την ανέγερση του Νέου Γενικού Νοσοκομείου της Χαλκίδας, έχουν τεθεί οι βάσεις για την επανεξέταση της τοπογραφίας της αρχαίας πόλης. Στην περιοχή του Νέου Νοσοκομείου έχει ερευνηθεί τμήμα του οχυρωματικού περιβόλου των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων, το οποίο, αφού συντηρήθηκε, παραδόθηκε στο κοινό διαμορφώνοντας έναν νέο μικρό θύλακα πολιτισμού στο ανατολικό όριο της σύγχρονης πόλης. Στο πλαίσιο της δημοσίευσης του ανασκαφικού υλικού, και σε συνέχεια μελετών για τοπογραφικά ζητήματα και ιδιαίτερες ομάδες ευρημάτων, επιλέχθηκε να παρουσιαστεί στο 7ο Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας μία «ταπεινή» επέμβαση, η οποία εντοπίστηκε στις εσωτερικές επιχώσεις του ελληνιστικού τείχους, κοντά στο ύψος της έδρασής του, και μπορεί να ερμηνευτεί ως «εγκαίνιο θεμελίωσης». Η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει να αναδείξει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εγκαίνιου, αλλά ταυτόχρονα να απαντήσει και σε κάποια ζητήματα τοπογραφικής φύσης που προκύπτουν από την επιλογή της προσφοράς θεμελίωσης στο συγκεκριμένο τμήμα της οχύρωσης.

Γαλάτεια Κλαπάκη, Ευγενία Αραμπατζή, Ελληνιστικό νεκροταφείο στη Νέα Λάμψακο Χαλκίδος

Κατά τη διάρκεια ολικής εκσκαφής για την ανέγερση οικοδομής επί της οδού Πιτυούσης στη Νέα Λάμψακο Χαλκίδος εντοπίστηκαν έξι τάφοι ελληνιστικής περιόδου. Οι τάφοι αυτοί, που αποτελούν τμήμα ενός εκτεταμένου νεκροταφείου, καθώς στην περιοχή έχουν κατά καιρούς εντοπιστεί και άλλοι τάφοι της ίδιας περιόδου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα ευρήματα που εντοπίστηκαν στο εσωτερικό τους και κυρίως τα κτερίσματα που περιείχε ο τάφος μικρού κοριτσιού (αρ. IV).

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας)

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ-ΚΛΑΣΙΚΑ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΟΙΧΟΥ (POSTERS)

Μαρία Βασιλείου, Πρωτοελλαδικός οικισμός στη θέση «Τρία Αλώνια» Καλλιθέας, Δ. Δωρίδας

Στο πλαίσιο κατασκευής αιολικού πάρκου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας κατά τα έτη 2017-2018, στη θέση «Τρία Αλώνια» της Κοινότητας Καλλιθέας και σε απόσταση 1 χλμ. βόρεια του οικισμού του Αγίου Νικολάου, ερευνήθηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Φωκίδος τμήμα μικρού οικισμού της 3ης χιλιετίας π.Χ.. Ο οικισμός εντοπίστηκε σε φυσικό χαμηλό λόφο (βραχώδες έδαφος), σε υψόμετρο 327μ. Συνολικά ανασκάφηκαν τα θεμέλια πέντε κτηρίων, σε κακή κατάσταση διατήρησης. Με κριτήριο κυρίως την τεχνική δόμησης διακρίθηκαν τρεις επάλληλες οικοδομικές φάσεις, ενώ η διερεύνηση των κτισμάτων παρέδωσε αρκετή κεραμική, κυρίως χονδροειδή αποθηκευτικά αγγεία με σχοινοειδή διακόσμηση, καθώς και λεπτοφυή αγγεία πόσης, φιάλες, ασκούς, σαλτσιέρες. Ανάλογο υλικό βρέθηκε σε ένδεκα λάκκους, οι οποίοι είχαν διανοιχθεί στο φυσικό βράχο και λειτουργούσαν ως αποθέτες. Στην παρούσα επιτοίχια ανακοίνωση παρουσιάζονται οι οικιστικές φάσεις και η οργάνωση του οικισμού, καθώς και τμήμα των κινητών ευρημάτων.

Νικόλαος Παύλου, Λατρευτικά σύμβολα της πόλης της Αχαΐας Φθιώτιδας Κρεμαστής Λάρισας

Η Κρεμαστή Λάρισα, σημαντική πόλη της Αχαΐας Φθιώτιδας, βρίσκονταν στις ΝΑ παρυφές της Όθρυος. Είναι λοιπόν φυσικό οι παραδόσεις της να έχουν επηρεαστεί από αναφορές στο βουνό και το θρησκευτικό κύκλο που είχε αναπτυχθεί στις αφηγήσεις για τις θεότητες και τους ήρωες που σχετίζονταν με αυτό.

Είναι καταρχήν γνωστή η σχέση της πόλης με τον ομηρικό ήρωα Αχιλλέα που παρουσιάζεται στην πλειοψηφία των νομισμάτων που έκοψε η πόλη και η τιμή που αποδίδονταν στον ημίθεο Περσέα, όπως αναδεικνύει και πάλι σειρά σχετικών νομισμάτων της. Όμως η Κρεμαστή Λάρισα φαίνεται να αποδίδει ιδιαίτερες τιμές σε θαλάσσια

πλάσματα σαν το τέρας Σκύλλα, όπως αποδεικνύεται από το εύρημα που βρίσκεται σήμερα στο Arthur M. Sackler Museum, Harvard University και την περιγραφή του ευρήματος του «απολιθωμένου δράκοντος» που κάνει το 1852 ο νομάρχης Φθιωτιδοφωκίδος Κ. Ζυγομαλάς.

Πιθανόν ήταν λατρευτικό σύμβολο, το οποίο σχετίζονταν με αντιλήψεις για τη διαρκή παρουσία των κατοίκων της στην περιοχή και για την αποτροπαϊκή δράση του. Αυτές θα αναδείκνυαν την ταυτότητα της Κρεμαστής Λάρισας στον ανταγωνιστικό κοσμοπολιτισμό της Ελληνιστικής και της Ρωμαϊκής εποχής, και ταυτόχρονα απέτρεπαν, όπως πίστευαν, τον υπαρκτό κίνδυνο που προέρχονταν από τα πολλά ερπετά που ενδημούσαν στην Όθρυ.

Μαριλένα Χρυσούλα Τσακουμάκη, Δήμητρα Μαρία Λάλα, Προηγμένες μέθοδοι ψηφιοποίησης για την προστασία και διάδοση του πολιτιστικού αποθέματος των Δελφών: Ψηφιακός μετασχηματισμός, προβληματισμοί και προοπτικές

Η διαδικασία του ψηφιακού μετασχηματισμού στους σύγχρονους πολιτιστικούς οργανισμούς αποτελεί ένα σχετικά νέο και ταχύτατα αναπτυσσόμενο κλάδο και προϋποθέτει τη χρήση προηγμένων τεχνικών και μεθόδων αποτύπωσης και επεξεργασίας δεδομένων καθώς και ψηφιακές πλατφόρμες και εργαλεία, μέσω των οποίων πραγματοποιείται η διάδοση της ψηφιοποιημένης πληροφορίας στο κοινό. Σε πολλούς πολιτιστικούς οργανισμούς η ανάπτυξη του ψηφιακού μοντέλου επικοινωνίας με το κοινό υλοποιείται μέσω της διενέργειας ψηφιακών προγραμμάτων στο πλαίσιο Ευρωπαϊκών και Εθνικών καινοτόμων πρωτοβουλιών έρευνας και ανάπτυξης. Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Φωκίδας μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων 3D ψηφιοποίησης, δημιουργεί μία διαρκώς αναπτυσσόμενη ψηφιακή ατζέντα μέσω της αξιοποίησης προηγμένων μεθόδων αποτύπωσης και τεκμηρίωσης, η οποία έχει ως στόχο την επιστημονικά ορθή χρήση και μετάδοση της πληροφορίας, την αναβάθμιση της διαδικτυακής εκπαίδευσης και τη διεύρυνση της βιωματικής εμπειρίας του χώρου και των μνημείων στον ψηφιακό αλλά και με φυσική παρουσία επισκέπτη. Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τα υπό υλοποίηση ψηφιακά προγράμματα των Δελφών, εστιάζοντας στις προοπτικές ανάδειξης και διάδοσης του πολιτιστικού αποθέματος με έμφαση στο σεβασμό του αντικειμένου, στην πιστότητα της απόδοσης αλλά κυρίως στο πολιτιστικό περιεχόμενο και στην απόδοσή του στο ευρύ κοινό και στην επιστημονική κοινότητα.

Ανθούλα Τσαρούχα, Επανεκθεση Αρχαιολογικής Συλλογής Λιδωρικιού

Η διαδικασία του ψηφιακού μετασχηματισμού στους σύγχρονους πολιτιστικούς οργανισμούς αποτελεί ένα σχετικά νέο και ταχύτατα αναπτυσσόμενο κλάδο και προϋποθέτει τη χρήση προηγμένων τεχνικών και μεθόδων αποτύπωσης και επεξεργασίας δεδομένων καθώς και ψηφιακές πλατφόρμες και εργαλεία, μέσω των οποίων πραγματοποιείται η διάδοση της ψηφιοποιημένης πληροφορίας στο κοινό. Σε πολλούς πολιτιστικούς οργανισμούς η ανάπτυξη του ψηφιακού μοντέλου επικοινωνίας με το κοινό υλοποιείται μέσω της διενέργειας ψηφιακών προγραμμάτων στο πλαίσιο Ευρωπαϊκών και Εθνικών καινοτόμων πρωτοβουλιών έρευνας και ανάπτυξης. Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Φωκίδας μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων 3D ψηφιοποίησης, δημιουργεί μία διαρκώς αναπτυσσόμενη ψηφιακή ατζέντα μέσω της αξιοποίησης προηγμένων μεθόδων αποτύπωσης και τεκμηρίωσης, η οποία έχει ως στόχο την επιστημονικά ορθή χρήση και μετάδοση της πληροφορίας, την αναβάθμιση της διαδικτυακής εκπαίδευσης και τη διεύρυνση της βιωματικής εμπειρίας του χώρου και των μνημείων στον ψηφιακό αλλά και με φυσική παρουσία επισκέπτη. Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τα υπό υλοποίηση ψηφιακά προγράμματα των Δελφών, εστιάζοντας στις προοπτικές ανάδειξης και διάδοσης του πολιτιστικού αποθέματος με έμφαση στο σεβασμό του αντικειμένου, στην πιστότητα

της απόδοσης αλλά κυρίως στο πολιτιστικό περιεχόμενο και στην απόδοσή του στο ευρύ κοινό και στην επιστημονική κοινότητα.

Ευτυχία Κουρούνη, Προσχεδιάζοντας μια πολιτιστική διαδρομή στα αρχαία βοιωτικά θέατρα με αειφορικό σχεδιασμό. Βιωματικές εμπειρίες σε διαχρονικούς χώρους

Το πέρασμα στον 21^ο αιώνα, σηματοδότησε την ανάγκη ενσωμάτωσης του πολιτισμού στις νέες στρατηγικές ανάπτυξης, προσανατολισμένες σε στόχους κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής αειφορίας. Η πολιτιστική κληρονομιά συνιστά πολύτιμο και μη ανανεώσιμο κεφάλαιο, που οι εκάστοτε κοινωνίες επιθυμούν να διαφυλάξουν και να κληροδοτήσουν στις επερχόμενες γενιές. Η αξία της συμβολής της στην αειφόρο ανάπτυξη ενός τόπου, μέσω του πολιτιστικού τουρισμού και κατ' επέκταση των πολιτιστικών διαδρομών ως διαχειριστικό εργαλείο, είναι πια αδιαμφισβήτητη. Η Βοιωτία, μια περιοχή με αδιάκοπη εντατική κατοίκηση από την αρχαιότητα ως και σήμερα, διαθέτει ένα πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα, ικανό να συμβάλλει καθοριστικά στην αναπτυξιακή πορεία της περιοχής. Η εν λόγω πρόταση αειφορικού σχεδιασμού μιας πολιτιστικής διαδρομής με θεματικό πυρήνα τα αρχαία θέατρα της περιοχής, αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για την προστασία πρωτίστως της εξαιρετικής οικουμενικής αξίας των χώρων αυτών και εν συνεχεία δίνεται η δυνατότητα να επικοινωνηθούν οι χώροι αυτοί σε δυνητικούς επισκέπτες και να γίνουν γνωστοί πέρα από τα στενά όρια της περιοχής τους.

Ευρυδίκη Κατσάλη, Αλεξάνδρα Κωσταρέλλη, Η συμβολή των τοπικών κοινωνιών στην ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος του τόπου τους: Το παράδειγμα του έργου αποκατάστασης του ναού του Αγίου Γεωργίου Ακραιφνίου στη Βοιωτία

Στόχος του συγκεκριμένου άρθρου είναι η παρουσίαση των ενεργειών ομάδας ντόπιων εθελοντών για την πραγματοποίηση έργου αποκατάστασης στον ναό του Αγίου Γεωργίου Ακραιφνίου στη Βοιωτία, με τίτλο «Στερέωση και αποκατάσταση ναού Αγίου Γεωργίου στο Ακραιφνιο Βοιωτίας» (ΕΠ «Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου, 2007-2013, διάρκεια: 2010 - 2014), το οποίο υλοποιήθηκε από την 23η ΕΒΑ, νυν ΕΦΑ Ευβοίας, σε συνδυασμό με σειρά προβληματισμών σχετιζόμενων με την εμπλοκή σε αυτό μελών της τοπικής κοινότητας που επιθυμούσαν να βοηθήσουν, αλλά δεν σχετίζονταν με την Αρχαιολογική Υπηρεσία και δεν διέθεταν εξειδικευμένες γνώσεις ώστε να ανταποκριθούν στην υλοποίηση εγκεκριμένης μελέτης αποκατάστασης μνημείου. Κύριο χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης ομάδας ήταν το πηγαίο ενδιαφέρον για το μνημείο, το οποίο δεν είχαμε ξανασυναντήσει τόσο έντονο σε άλλη περίπτωση και δεν ήταν δυνατόν από πλευράς της ομάδας επίβλεψης του έργου να μείνει αναξιοποίητο. Βασικό πρόβλημα στην όλη προσπάθεια αποτελούσε η απουσία ύπαρξης συγκεκριμένου σχετικού νομικού πλαισίου το οποίο θα διασφάλιζε τη μετατροπή όλης αυτής της θετικής διάθεσης σε ουσιαστική δράση προστασίας και ανάδειξης του μνημείου δεδομένου ότι το ισχύον νομικό πλαίσιο δεν ενθαρρύνει την όποια σχετική πρωτοβουλία.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΚΟΡΔΑΤΟΥ)

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ-ΚΛΑΣΙΚΑ

Γ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Αθανασία Ψάλτη, Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φωκίδος κατά την περίοδο 2018-2021

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζεται το έργο ανάδειξης της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φωκίδος κατά την περίοδο 2018-2021 σε μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους αρμοδιότητος της στους Δελφούς, την Άμφισσα, το Γαλαξίδι και το Ευπάλιο. Επίσης, παρουσιάζονται ορισμένα από τα νέα αρχαιολογικά τεκμήρια τα οποία συμβάλλουν στην επικαιροποίηση του αρχαιολογικού χάρτη της περιοχής.

Kyriakidis Nicolas, Petridis Platon, Zugmeyer Stéphanie, City and fortifications in Delphi (4th c. BC – 6st c. AD). Still new results

The continuation of excavation operations at the fortifications of Delphi by the French Archaeological School has led to the discovery of new sections of the enclosure wall of the site during the 2021 campaign. These new discoveries completely change our knowledge of the layout and phases of occupation of the western edge of the site, providing a new picture of the relationship between the city and its rampart over the long term.

Νικόλαος Πετρόχειλος, Πρόγραμμα μελέτης και δημοσίευσης της αιτωλικής Καλλιπόλεως

Στην ανατολική Αιτωλία, στη χώρα όπου είχε εγκατασταθεί ένας από τους δύο φυλετικούς κλάδους των Αποδοτών, οι Καλλιεείς, στην πλαγιά λόφου ο οποίος εντοπίζεται στη συμβολή τριών ποταμών και μικρότερων ρευμάτων, ιδρύθηκε σε μικρή απόσταση από το ιερό της περιοχής ένας μικρός οικισμός, ίσως μια κώμη. Η τελευταία αναπτύχθηκε σταδιακά και κατά τους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους απέκτησε οχύρωση και τα χαρακτηριστικά μιας οργανωμένης πολιτικής κοινότητας. Η καταστροφή της κατά το β' τέταρτο του 2^{ου} αι. π.Χ., η ανάπτυξή της εκ νέου από τις πρώτες δεκαετίες του 1^{ου} αι. μ.Χ., η λεηλασία της από τους Ερούλους και η ανασυγκρότησή της τεκμηριώθηκαν χάρη στις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν κατά την δεκαετία του 1970 υπό την διεύθυνση των Εφόρων Β. Πετράκου, Φ. Ζαφειροπούλου και Π. Θέμελη. Ιδιαίτερα κατά την περίοδο 1977-1979 η έρευνα διευρύνθηκε σε μεγάλη κλίμακα, αποκτώντας και διεθνή χαρακτήρα με τη συμμετοχή ερευνητικών ομάδων από τις Η.Π.Α., την Ολλανδία και ιδιαίτερα τη Γαλλία. Τμήμα από το εκτεταμένο υλικό από τις έρευνες στην Καλλίπολη έχει παρουσιαστεί σε δημοσιεύσεις, οι οποίες, ωστόσο, δεν επιτρέπουν να σχηματιστεί πλήρης εικόνα για την ιστορική εξέλιξη του οικισμού, την οργάνωσή του και τους κατοίκους του. Το πρόγραμμα μελέτης έθεσε ως πρώτο στόχο την ολοκλήρωση της συντήρησης του υλικού και τη συγκέντρωση όλων των διαθέσιμων στοιχείων για την τεκμηρίωση των οικοδομημάτων, τα οποία εδώ και χρόνια καλύπτονται από τα νερά της λίμνης του Μόρνου. Η συνέχιση της μελέτης έχει επιτρέψει ήδη την εξαγωγή των πρώτων συμπερασμάτων, τα οποία θα αποτελέσουν και το αντικείμενο της παρουσίασης.

Μαριλένα Χρυσούλα Τσακουμάκη, Νέα ανασκαφικά δεδομένα από την πόλη του Γαλαξιδίου: Στοιχεία αρχιτεκτονικής δημοσίου χαρακτήρα και εξέλιξης της οικιστικής ανάπτυξης του αρχαίου Χαλείου

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η πρώτη παρουσίαση της σωστικής ανασκαφικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την Εφορεία αρχαιοτήτων Φωκίδος στο πλαίσιο εξέτασης αιτήματος ιδιώτη σε οικόπεδο εντός του κεντρικού πολεοδομικού ιστού του Γαλαξιδίου κατά το έτος 2020. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφικής διερεύνησης αποκαλύφθηκε τμήμα οικοδομήματος μεγάλων διαστάσεων και δημοσίου χαρακτήρα της Ελληνιστικής περιόδου, εργαστηριακός χώρος και τμήμα νεκροταφείου χρονολογούμενο σύμφωνα με τα ευρήματα στον 5-6 αι. μ.Χ. Η κεντρική θέση, η τοιχοδομία και η μνημειώδης μορφή του οικοδομήματος που προσδιάζει αυτή των τειχών του Γαλαξιδίου, η μετασκευή του κατά τη ρωμαϊκή περίοδο και η κατάλυση της χρήσης του με την ανάπτυξη νεκροταφείου κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο, παρέχουν για πρώτη φορά στοιχεία σχετικά με την πρώτη οικοδομική φάση της αρχαίας πόλης του Χαλείου κατά το τελευταίο τέταρτο του 4 αι. π.Χ., καθώς έως σήμερα οι σωστικού χαρακτήρα ανασκαφές έχουν φέρει στο φως πλην της αρχαίας οχύρωσης μόνο τμήματα νεκροταφείων. Η εξέταση των αρχιτεκτονικών μορφολογικών στοιχείων του οικοδομήματος και των αρχιτεκτονικών κατάλοιπων της εργαστηριακής εγκατάστασης, σε συνάρτηση με τα ήδη γνωστά ανασκαφικά ευρήματα από την περιοχή και την οχύρωση, δίνουν μία ευκρινέστερη εικόνα για την πολεοδομική ανάπτυξη της πόλης του αρχαίου Χαλείου.

Σωτήριος Ραπτόπουλος, Ο κεντρικός εγχυτρισμός του Ύστερου Αρχαϊκού Νεκροταφείου Αντίκυρας: Ένας πολεμιστής των Μηδικών;

Παρουσιάζονται τα ευρήματα του συνόδευαν τον εγχυτρισμό του 485-475 π.Χ. (τον «πίθο του πολεμιστή της Αντίκυρας»), ο οποίος ήρθε στο φως κατά την ανασκαφή του οικοπέδου Ταμπίτσικα-Σουλτανάκη-Κασσωτάκη, στο Αρχαϊκό νεκροταφείο Αντίκυρας. Συζητείται το θέμα της κοινωνικής θέσης του νεκρού της εποχής των Μηδικών, όπως προκύπτει από την μελέτη των ανασκαφικών δεδομένων, όπως και το θέμα της μετά θάνατον αποδοχής του από την Κοινότητα.

Εύη Τσώτα, Στέλλα Δρένη, Νέα ευρήματα των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων από τα νεκροταφεία της Αντίκυρας

Το θέρος του 2018, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής σωστικής ανασκαφικής έρευνας στο οικόπεδο ιδιοκτησίας Χαράλαμπου Παππά, αποκαλύφθηκε τμήμα αρχαίου νεκροταφείου των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων. Σε μία μικρή έκταση, ανασκάφηκε μικρή συστάδα τάφων σε δύο επάλληλα στρώματα. Το ανώτερο περιελάμβανε συστάδα παιδικών εγχυτρισμών, ενώ το κατώτερο κεραμοσκεπείς, κτιστούς κιβωτιόσχημους τάφους και μία πήλινη λάρνακα. Η παρουσία πλούσιων κτερισμάτων, καθώς και η επανάχρηση των κιβωτιόσχημων τάφων για πολλαπλές ταφές, προσφέρει νέα δεδομένα γύρω από τις ταφικές πρακτικές και τα έθιμα της περιοχής, ενώ παράλληλα συνεισφέρουν στη συμπλήρωση της εικόνας που διαθέτουμε για την αρχαία τοπογραφία της Αντίκυρας.

Δ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Katja Sporn, Πέτρος Κουνούκλας, Αρχαιολογικές έρευνες επιφανείας στην κοιλάδα του μέσου ρου Κηφισού ποταμού

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά την παρουσίαση των πρώτων πορισμάτων της έρευνας πεδίου, η οποία διενεργείται από το 2017 στην κοιλάδα του μέσου ρου του Κηφισού ποταμού, στη Φθιώτιδα, στο πλαίσιο ενός διεπιστημονικού προγράμματος συνεργασίας

μεταξύ της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φθιώτιδας και Ευρυτανίας και του Γερμανικού αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών.

Alexandra Charami, Brendan Burke, Bryan Burns, Nicholas Herrmann, Current Research and Future Directions at Ancient Eleon in Boeotia: Report on Fieldwork from 2018-2021

This report will focus on three key areas of research as part of the Eastern Boeotia Archaeological Project (EBAP), which is a long-running *synergasia* between the Canadian Institute in Greece and Ephorate of Antiquities of Boeotia: ceramic analysis, osteological results, and geophysical survey data. Directed by Dr. Alexandra Charami (Ephorate of Antiquities of Boeotia) and co-directors Brendan Burke (University of Victoria) and Bryan Burns (Wellesley College), EBAP concluded its first phase of excavations of the site of ancient Eleon in 2018, followed by two study seasons in 2019 and 2021. The geophysical project in 2021 was led by Dr. Nicholas Herrmann (Texas State University) who also directs the osteological study of human remains from the site. Renewed collaboration in the future with Professor Grigoris Tsokas and colleagues at Aristotle University of Thessaloniki is envisioned based on our results in 2021.

Αλεξάνδρα Χαραμή, Δύο ψηφιδωτά δάπεδα από τη Χαιρώνεια με παραστάσεις εποχών του έτους

Σε δυο οικόπεδα στην Χαιρώνεια Βοιωτίας εντοπίστηκαν δύο ψηφιδωτά δάπεδα με παραστάσεις εποχών του έτους, τα οποία διακοσμούσαν δωμάτια που ανήκαν σε δυο επαύλεις ρωμαϊκών χρόνων. Στην ανακοίνωση θα αναλυθούν οι παραστάσεις, η ομοιότητα των οποίων υποδηλώνει την κατασκευή τους από ίδιο εργαστήριο ψηφοθετών και θα γίνει προσπάθεια τεκμηρίωσης της χρονολόγησής τους.

Λάμπρος Σταυρογιάννης, Ίχνη μιας πρώιμης λατρευτικής δραστηριότητας στο οροπέδιο του Δομοκού

Το 2005 παραδόθηκε στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Φθιώτιδας και Ευρυτανίας ένα εντυπωσιακό σύνολο χάλκινων, γυάλινων και λίθινων αντικειμένων τα οποία εντοπίστηκαν κατά την άρση ενός αγρού στη θέση Πλατίτσα-Ζουπουρνό, ανατολικά της Τ.Κ. Βουζίου στο οροπέδιο του Δομοκού. Τα μετάλλια αντικείμενα συνέθεταν, κυρίως, πόρπες, περόνες, διάφορων τύπων περίαπτα, δαχτυλίδια, ενώτια, χάντρες και σφηκωτήρες. Τα γυάλινα αποτελούσαν χάντρες διάφορων τύπων από άχρωμο ή χρωματιστό γυαλί, ενώ τα λίθινα αντικείμενα περιελάμβαναν σφονδύλια από στεατίτη και τρία περίαπτα από τον ίδιο λίθο. Το μεγαλύτερο τμήμα αυτού του εντυπωσιακού συνόλου τοποθετείται χρονολογικά από τον 8^ο μέχρι και τον 6^ο αι. π.Χ. και βρίσκει κοντινά παράλληλα σε παρόμοια σύνολα από το ιερό της Αθηνάς Ιτωνίας στη Φίλια της Καρδίτσας, το ιερό του Θαυλίου Διός και της Ενοδίας στις Φερές και άλλα μεγάλα ή μικρότερα ιερά της ίδιας περιόδου.

Από την σύντομη ανασκαφική έρευνα που ακολούθησε αν και δεν εντοπίστηκαν αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, προέκυψαν ευρήματα παρόμοια με το σύνολο της παράδοσης, καθώς και λιγοστή κεραμική. Τόσο τα αντικείμενα της παράδοσης όσο και τα ευρήματα της ανασκαφικής έρευνας παραπέμπουν σε μια πρώιμη λατρευτική δραστηριότητα στο ανατολικό τμήμα του οροπεδίου του Δομοκού, η οποία παρέμενε άγνωστη μέχρι σήμερα.

Αθανασία Τσόκα, Σωστικές ανασκαφές στο βόρειο νεκροταφείο και στην ακρόπολη της Λάρισας Κρεμαστής, στη θέση «Κάστρο» Πελασγίας του Δήμου Στυλίδας

Στο πλαίσιο προστασίας του αρχαιολογικού χώρου της Λάρισας Κρεμαστής η ΕΦΑ Φθιώτιδας και Ευρυτανίας διενήργησε, κατά το χρονικό διάστημα 2016-2020, ανασκαφικές

έρευνες σωστικού χαρακτήρα στο βόρειο νεκροταφείο (2016-2018) και στην ακρόπολη (2018-2020) της αρχαίας πόλης.

Στο βόρειο νεκροταφείο, πεντακόσια (500) περίπου μέτρα ΒΑ της ακρόπολης ερευνήθηκαν εννέα (9) τάφοι, εκ των οποίων έξι (6) κιβωτιόσχημοι τάφοι, δύο σαρκοφάγοι, μια πήλινη και μία λίθινη και ένας ταφικός πίθος. Οι τάφοι είχαν συληθεί κατά το παρελθόν και έφεραν σε ορισμένες περιπτώσεις έντονα τα ίχνη της καταστροφής τους.

Οι ταφές ήταν κτερισμένες με πήλινα αγγεία και λυχνάρια, χάλκινα και σιδερένια αντικείμενα, νομίσματα, κ.α., που χρονολογούν τη χρήση του χώρου από τον 4^ο αι. π. Χ. έως τα ρωμαϊκά χρόνια. Από τα ευρήματα ενδεικτικά αναφέρονται κύλικα-σκύφος τύπου *bolsal* (τέλη 4^{ου}-αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.), βάση κανθάρου με εγχάρακτο στεφάνι και το όνομα του νεκρού (δ' τέταρτο του 4^{ου} – αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.), δίωτο κύπελλο ρωμαϊκών χρόνων και χάλκινο νόμισμα του Κοινού των Θεσσαλών (τέλη 2^{ου} -αρχές 1^{ου} αι. π.Χ.).

Στην ακρόπολη απομακρύνθηκε η θαμνώδης βλάστηση κατά μήκος του εξωτερικού μετώπου του βόρειου τείχους και ερευνήθηκαν ανασκαφικά η ΒΔ πυλίδα και το ΒΑ τμήμα της οχύρωσης. Τα κινητά ευρήματα ήταν κυρίως αποσπασματικά σωζόμενα αβαφή και μελαμβαφή όστρακα ελληνιστικών χρόνων και θραύσματα κεράμων.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΣΑΡΑΤΣΗ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ – ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΑ

C. Myles Chykerda, Social Organization in Thessaly as a product of a regional *longue durée*

Thessaly of the Classical and Hellenistic periods is often viewed through the lens of the regional reforms implemented by Aleuas the Red that established the system of four core tetrads inhabited by a conquering population that exerting political and economic dominance over surrounding regions, the *perioikoi*. In this view, Thessaly is seen as a territory organized according to strong regional *ethne* rather than *poleis*, a model which inevitably sets up Thessaly as a peripheral territory on the edge of the *polis*-based Greek world.

Rather than assessing Thessalian social development as degrees of participation in the culture milieus of other Greek territories, I propose to understand its *ethnos*-based geopolitical organization as rooted in local traditions that stretch back deep into the Bronze Age and continue through the Early Iron and Archaic. Instead of viewing Thessaly as a peripheral zone stalled along the march towards the *polis*, I consider why the Thessalian system was organized around the *ethne*. Questions to be considered are:

1. What social factors were at play?
2. To what degree were environmental conditions influences on social organization?
3. Did settlement patterns of the Late Bronze Age and associated social memory of a past human created landscape have an effect on organizational developments taking place in the Early Iron Age and Archaic periods?
4. Can we see differences in the regional layout of human activity when comparing areas of Thessaly typically viewed as the core plains (the tetrads) with those of a so-called *perioikos*?

I take a diachronic landscape perspective that compares and contrasts habitation and associated land-use patterns of a single tetrad, that of Thessaliotis, with those seen in the *perioikos* of Achaia Phthiotis. Both of these regions have been the targets of numerous research programs (excavation, survey, and rescue) in the last decade that have greatly increased archaeological datasets. As such, an associated index of locations that serves as an updated catalogue of Bronze and Early Iron Age sites is attached to this regional analysis.

Αριάδνη Κλωνιζάκη, Οι απαρχές της λατρείας του Ασκληπιού στην Θεσσαλία

Ένα μεγάλο ερώτημα της έρευνας σχετικά με την λατρεία του Ασκληπιού είναι η ερμηνεία της αρχαίας Γραμματείας, η οποία επιμένει πως «γεννήθηκε» στην Θεσσαλία. Η αναφορά στην Ιλιάδα τον συνδέει με την Τρίκκη, ενώ οι σωζόμενες αναφορές του Ησιόδου οδηγούν στην περιοχή του Δωτίου Πεδίου. Οι συγγραφείς της κλασικής εποχής υιοθετούν το θεσσαλικό νήμα της γενεαλογίας του και αυτή η παράδοση για την καταγωγή του Ασκληπιού παραμένει ισχυρή στα κείμενα ολόκληρης της αρχαιότητας. Μύθοι για τον τόπο γέννησης, τον τόπο ανατροφής και την ταυτότητα της μητέρας του Ασκληπιού οδηγούν στην Θεσσαλία.

Τα παραπάνω αντιφάσκουν με την απουσία υλικών καταλοίπων της λατρείας στην Θεσσαλία πριν τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. Επιχειρείται μια ερμηνεία του κενού αυτού, με

βάση τα διαθέσιμα δεδομένα, και μια απάντηση στο δίλημμα αν η κοιτίδα της λατρείας θα πρέπει να τοποθετηθεί στην Τρίκκη ή στο Δώτιον Πεδίο και την περιοχή της Λακέρειας.

Η λατρεία του Ασκληπιού, όταν αυτός διαδίδεται ευρέως εκτός της Θεσσαλίας, διατηρεί στοιχεία της θεσσαλικής του καταγωγής σε θέσεις με σημαντικά Ασκληπιεία.

Χαράλαμπος Ιντζεσίλογλου, Η συμμετοχή δυο νέων οικισμών στο συνοικισμό της αρχαίας Μητρόπολης, στη δυτική Θεσσαλία.....*ή δὲ Μητρόπολις πρότερον μὲν ἐκ τριῶν συνώκιστο πολυχνίων ἀσήμων, ὕστερον δὲ καὶ πλείους προσελήφθησαν,.....* (Στράβων, Γεωγραφικά, 9.5.17.25-27)

Στην παρούσα ανακοίνωση γίνεται αναφορά στον τρόπο ίδρυσης της θεσσαλικής Μητρόπολης με συνοικισμό. Πέραν των γνωστών μέχρι σήμερα οικισμών που συμμετείχαν στον παραπάνω συνοικισμό της Μητρόπολης, για τους οποίους γίνονται τοπογραφικές παρατηρήσεις, αναγνωρίζεται η συμμετοχή στο συνοικισμό της πόλης αρχικά ενός ακόμη οικισμού, το όνομα και η θέση του οποίου προσδιορίζεται με σαφήνεια. Τέλος, ο τοπογραφικός προσδιορισμός της νέας αυτής συμμετοχής στο συνοικισμό της Μητρόπολης βοήθησε στην αναγνώριση του ονόματος ενός ακόμη οικισμού με τον οποίο συνήψε συνθήκη η Μητρόπολη, σύμφωνα με ένα σπάραγμα επιγραφής που βρέθηκε στην ανωτέρω αρχαία πόλη. Με την εξέλιξη αυτή διαμορφώνεται σαφέστερη εικόνα για την έκταση της χώρας της Μητρόπολης και για τη σχέση της με τις γειτονικές πόλεις.

Αργυρούλα Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, Πολυξένη Αραχωβίτη, Ζητήματα λατρειών των Φεραίων. Συζήτηση με βάση νεώτερες επιγραφικές μαρτυρίες

Οι λατρείες και τα Ιερά των Φεραίων, με κορυφαίο το Ιερό με τον ναό του Θαυλίου Διός και της Εννοδίας, απετέλεσαν ήδη από τον 19ο αιώνα και έως τις ημέρες μας αντικείμενο σημαντικών μελετών που καλύπτουν ευρύ φάσμα του θέματος. Αν και τα ανασκαμμένα αρχιτεκτονικά μνημεία που σχετίζονται με την λατρεία παραμένουν μέχρι σήμερα ελάχιστα, ωστόσο είναι αρκετές οι επιγραφές, σχετικά πρόσφατα και σε μεγάλο ποσοστό τυχαία ευρήματα, τα οποία εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας για το πάνθεον της αρχαίας πόλης των Φερών με νέα δεδομένα που αφορούν τις λατρευόμενες θεότητες και τις επικλήσεις τους, αλλά και παρέχουν ενδείξεις ύπαρξης άγνωστων Ιερών που αναμένουν την αποκάλυψή τους. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται η προσέγγιση ορισμένων ζητημάτων που απορρέουν από νεώτερα επιγραφικά ευρήματα και τίθεται μια σειρά προβληματισμών σχετικά με την σημασία, την εμβέλεια και το χρονικό εύρος των φεραϊκών λατρειών.

Σταματία Αλεξάνδρου, Σοφία Κραβαρίτου, Έφηβοι και εφηβεία στις Φθιώτιδες Θήβες: συμβολή στη μελέτη των θεσμών των ελληνιστικών πόλεων της Θεσσαλίας

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης αποτελεί αρχικά η συγκέντρωση και παρουσίαση παλαιών και νέων δεδομένων που μαρτυρούν την παρουσία εφήβων και του αντίστοιχου θεσμού της εφηβείας στην ελληνιστική πόλη των Φθιωτίδων Θηβών. Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώνεται τόσο σε επιγραφικά τεκμήρια όσο και σε αρχαιολογικά δεδομένα από τον πολεοδομικό ιστό και τα νεκροταφεία της πόλης που φωτίζουν τους τοπικούς θεσμούς εκπαίδευσης των νέων στα ελληνιστικά χρόνια, συνεισφέροντας ταυτόχρονα στον εμπλουτισμό των γνώσεών μας για άγνωστα κτίρια (π.χ. γυμνάσιο) της ανεξερεύνητης μέχρι σήμερα τοπικής μνημειακής τοπογραφίας. Στη συνέχεια, επιχειρείται μια πρώτη αποτίμηση της συνεισφοράς των δεδομένων από τις Φθιώτιδες Θήβες στη μελέτη των εκπαιδευτικών θεσμών και δομών της ελληνιστικής Θεσσαλίας, με τη βοήθεια παραλλήλων από τον ευρύτερο βορειοελλαδικό χώρο, την υπόλοιπη Ελλάδα και πολύ γνωστά παραδείγματα του ελληνιστικού κόσμου.

Athanasios Tziafalias, Richard Bouchon, Bruno Helly, Décret de la Confédération des Perrhèbes pour des juges de Thèbes (de Phthiotide ?)

Une stèle trouvée à Argyropouli, antique Leimônè, fait connaître le texte d'un décret de la confédération des Perrhèbes pour des juges de Thèbes, qui est probablement Thèbes de Phthiotide. C'est le premier décret connu de cette confédération. Le texte, incomplet, ne permet pas de reconstituer les circonstances de cet appel à des juges étrangers, mais l'intervention de la confédération autorise à supposer qu'il s'agissait d'arbitrer des différends entre deux ou plusieurs cités qui y étaient rattachées. Cela nous conduit à revoir plusieurs textes connus depuis longtemps : le décret de Phalanna IG IX 2, 1229, relatif au sanctuaire de Plouton, Déméter et Coré et à son domaine sacré, l'arbitrage trouvé sur le territoire de Phayttos, IG 487, qui concernait Éreikinion, et le décret d'Olosson pour des juges de Démétrias publié en 1910 par A. S. Arvanitopoulos.

A decree of the Confederation of the Perrhaiboi for judges of Thebes (of Phthiotis?)

A stele found at Argyropouli, ancient Leimônè, makes known the text of a decree of the Confederation of the Perrhaiboi for judges of Thebes, which is probably Thebai of Phthiotis. This is the first known decree of this confederation. The incomplete text does not allow us to reconstruct the circumstances of this appeal to foreign judges, but the intervention of the confederation allows us to suppose that it was a question of arbitrating disputes between two or more cities which were attached to it. This leads us to review several texts known for a long time: the decree of Phalanna IG IX 2, 1229, relating to the sanctuary of Plouton, Demeter and Kore and its sacred domain, the arbitration found in the territory of Phayttos, IG 487, which concerned Éreikinion, and the decree of Olosson for judges of Demetrias published in 1910 by AS Arvanitopoulos.

Ασπασία Παπαθανασίου, Ασημίνα Τσιάκα, Νέα επιγραφική μαρτυρία από τη Μαγούλα Γκρεμός/Γκρέμουρας (Δένδρα Τυρνάβου)

Πρόκειται για ακέραια ενεπίγραφη στήλη 20 στίχων του 1ου αι. π.Χ. που βρέθηκε το 2018 στη Μαγούλα Γκρεμός/Γκρέμουρας, στην περιοχή Δένδρα Τυρνάβου. Η στήλη φέρει κατάλογο ονομάτων 14 ανδρών, οι οποίοι προσφέρουν χρήματα (επίδοσις) για την αποκατάσταση κάποιου δημόσιου κτηρίου, πιθανώς ενός ιερού οικοδομήματος στην πόλη. Την επίδοση οργανώνει ο ιερέας του Διός. Θα παρουσιαστεί η επιγραφή, η οποία μας δίνει πληροφορίες για τη θρησκευτική και οικονομική ζωή της πόλης.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΣΑΡΑΤΣΗ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ – ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ – ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ – ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ – ΝΕΟΤΕΡΑ

Α ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Άννα Γιαλούρη, Πολεοδομική εξέλιξη και οικοδομική ιστορία των Φθιωτίδων Θηβών - Νέας Αγχιάλου

Με αφορμή τα πρόσφατα ευρήματα που προέκυψαν κατά τις αρχαιολογικές έρευνες που διεξήχθησαν την τελευταία τριετία στο πλαίσιο των εργασιών εγκατάστασης του αποχετευτικού δικτύου της Νέας Αγχιάλου και του δικτύου φυσικού αερίου, επιχειρείται η συνθετική αναψηλάφηση και σκιαγράφηση της πολεοδομικής εξέλιξης και οικοδομικής ιστορίας της πόλης των Φθιωτίδων Θηβών. Στα πρόσφατα ευρήματα περιλαμβάνονται νέα τμήματα των χερσαίων και θαλάσσιων τειχών που συμπληρώνουν την κάτοψη του οχυρωματικού περιβάλλοντος, νέα στοιχεία για το λιμάνι και τα νότια όρια της λιμενολεκάνης, σημαντικά τμήματα του πολεοδομικού ιστού από το εμπορικό κέντρο της πόλης με καταστήματα και αποθηκευτικούς χώρους και πλήθος κινητών ευρημάτων από τα οικιστικά κατάλοιπα και τα εκτεταμένα νεκροταφεία της πόλης.

Σπύρος Κουγιουμτζόγλου, Η νεκρόπολη των Φθιωτίδων Θηβών - Νέας Αγχιάλου

Με την άφιξη των πρώτων προσφύγων από την Αγχίαλο της Ανατολικής Ρωμυλίας στη σημερινή Ν. Αγχίαλο, άρχισε και το ενδιαφέρον για την αποκάλυψη των Φθιωτίδων ή Χριστιανικών Θηβών. Με την ανασκαφή των πρώτων βασιλικών από τον Γ. Σωτήριου ήρθαν στο φως και δεκάδες ταφές εντός και εκτός των τειχών της πόλεως. Στην ανατολική πλευρά και στα ριζά της ακροπόλεως της αρχαίας Πυράσου, εντοπίστηκε το ρωμαϊκό νεκροταφείο. Κατά την υστερορωμαϊκή και πρώιμη βυζαντινή περίοδο αναπτύχθηκε στην περιοχή βόρεια και βορειοδυτικά της πόλεως εκτεταμένο νεκροταφείο από κεραμοσκεπείς, κτιστούς κιβωτιόσχημους, λακκοειδείς και καλυβίτες τάφους. Στην ανασφάλεια που προκλήθηκε από τις βαρβαρικές επιδρομές αποδίδονται τάφοι, κυρίως λακκοειδείς και καλυβίτες, που έχουν εντοπιστεί στην εντός των τειχών της πόλεως περιοχή. Η τυπολογία των τάφων δεν διαφέρει από αυτήν που συναντάμε σε όλον τον ελλαδικό χώρο κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο.

Μαρία Βλαχάκη, Κεραμική υστερορωμαϊκών/πρωτοβυζαντινών χρόνων από τις Φθιώτιδες Θήβες

Οι Φθιώτιδες Θήβες-Νέα Αγχίαλος αποτέλεσαν εκτός από λαμπρό θρησκευτικό κέντρο, και πόλη με ανεπτυγμένη αστική φυσιογνωμία και οικονομική δραστηριότητα. Η κεραμική που συλλέχθηκε κατά τις ανασκαφές στο πλαίσιο τεχνικού έργου, εντός του πολεοδομικού ιστού της σημερινής Νέας Αγχιάλου, είναι αντιπροσωπευτική για τις ανάγκες του καθημερινού ανθρώπου στους υστερορωμαϊκούς και πρωτοβυζαντινούς χρόνους. Στο πλαίσιο αυτό, επιλέχθηκαν να παρουσιαστούν κατηγορίες κεραμικής -μεταφορικά, μαγειρικά, επιτραπέζια και αποθηκευτικά σκεύη- ενώ ορισμένα από αυτά αποτέλεσαν κτερίσματα τάφων ή χρησιμοποιήθηκαν σε εγχυτρισμούς. Επιπλέον, επιχειρείται σύνδεση

της κεραμικής με οικοδομικά κατάλοιπα και τμήματα της οχύρωσης, ώστε να αποκαλυφθεί η χρηστική λειτουργία των χώρων.

Πασχάλης Σταντζούρης, Λυχνάρια των πρωτοβυζαντινών χρόνων από τις Φθιωτίδες Θήβες - Νέα Αγχιάλο

Στο πλαίσιο του έργου «Αποχέτευση ακαθάρτων παραλιακού μετώπου Νέα Αγχιάλος – Βόλος Π.Ε. Μαγνησίας» από τον Μάιο του 2019 έως τον Οκτώβριο του 2021, πραγματοποιήθηκαν ανασκαφικές εργασίες εντός του πολεοδομικού ιστού της Νέας Αγχιάλου. Στα σπουδαία κινητά ευρήματα που ήρθαν στο φως συγκαταλέγονται λυχνάρια από την παλαιοχριστιανική πόλη των Φθιωτίδων Θηβών όπως αττικά, κορινθιακά, βορειοαφρικανικού τύπου, μικρασιατικά και τροχήλατα. Η παρουσία των ευρημάτων αυτών μεταξύ των άλλων, επιβεβαιώνει τη σπουδαιότητα της πόλης στην πρωτοβυζαντινή περίοδο.

Φίλιππος Α. Βλαχούλης, Παρατηρήσεις στον γλυπτό διάκοσμο της βασιλικής Δ των Φθιωτίδων Θηβών – Νέας Αγχιάλου

Η βασιλική Δ, γνωστή ως *Κοιμητηριακή*, βρίσκεται έξω από τα τείχη της πόλης των Φθιωτίδων Θηβών – της σημερινής Νέας Αγχιάλου –, πάνω σε κορυφή λόφου, όπου πιθανώς εκτείνεται νεκροταφείο. Η εξαιρετικά ενδιαφέρουσα για τις ιδιομορφίες της τρίκλιτη βασιλική εντοπίστηκε το 1933 από τον Γεώργιο Σωτηρίου και ανασκάφηκε συστηματικά τα έτη 1934 - 1936. Συμπληρωματική ανασκαφική έρευνα πραγματοποιήθηκε το 1972 από τον Παύλο Λαζαρίδη. Ο πλούσιος γλυπτός διάκοσμος του ναού περιλαμβάνει κίονες, βάσεις, ιωνικά κιονόκρανα με χωριστά επιθήματα, ιωνικά κιονόκρανα με συμφυή επιθήματα, αμφικιονίσκους παραθύρων με τα αντίστοιχα επιθήματα, τμήματα γείσων, θωρακίων, πλαισίων θυρών, κιονίσκων του φράγματος του πρεσβυτερίου και του κιβωρίου, αλλά και μέλη του άμβωνα. Η ανακοίνωση επικεντρώνεται στην παρουσίαση και τη μελέτη ορισμένων γλυπτών μελών που φυλάσσονται στην υπαίθρια συλλογή του Γεωργίου Σωτηρίου στον Αρχαιολογικό χώρο της Νέας Αγχιάλου, τα οποία πιθανότατα προέρχονται από τη βασιλική Δ. Μέσω της εξέτασης του υλικού, της τεχνικής και των διακοσμητικών θεμάτων των μελών εμπλουτίζονται οι γνώσεις μας για τα είδη της γλυπτικής που χρησιμοποιήθηκαν στο μνημείο, για την περίοδο παραγωγής τους, καθώς και για τη δράση εργαστηρίου ή εργαστηρίων που ανέλαβαν τη φιλοτέχνησή τους.

Δημήτριος Αθανασίου, Μεμονωμένη ταφή της ύστερης αρχαιότητας στη θέση «Ασβεσταριά» Πετρωτού Τρικάλων

Στον κόμβο Πετρωτού Τρικάλων της ΕΟ Τρικάλων-Λάρισας, διεξάγεται συστηματική ανασκαφή από την ΕΦΑ Καρδίτσας, σε οικισμό Μέσης και Ύστερης Εποχής Χαλκού. Σε βάθος 1,27μ., πάνω από το πρωτοελλαδικό στρώμα, εντοπίστηκε ένας μεμονωμένος λακκοειδής τάφος της ύστερης αρχαιότητας, πιθανώς του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα. Ο νεκρός ήταν κτερισμένος και φαίνεται ότι ανήκε σε χριστιανό. Ο τάφος περιλαμβάνει μία πλήλινη κανάτα, περιδέραιο από δέκα αργυρές χάντρες και πλήθος γυάλινων κρίκων, έξι αργυρά σκουλαρίκια, ένα χάλκινο δακτυλίδι, ένα χάλκινο κρίκο, δύο σιδερένια εγχειρίδια και ένα σιδερένιο μαχαίρι.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΟΙΧΟΥ (POSTERS)

Σταυρούλα Σδρόλια, Σταυρούλα Νάκου, Βασιλική Τούλη, Συντήρηση εικόνων ναού
Φανερωμένης Τυρνάβου

Ο ναός της Φανερωμένης Τυρνάβου είναι μια τρίκλιτη βασιλική του 1872, η οποία αποτελεί τον μητροπολιτικό ναό της πόλης. Κτίσθηκε στη θέση του παλαιού ναού, που αναφέρεται σε πηγές του 17^{ου} αιώνα, από τον οποίο διασώζει μεγάλο αριθμό εικόνων, βιβλίων και έργων αργυροχοίας. Η συντήρηση των εικόνων πραγματοποιήθηκε στα εργαστήρια του Διαχρονικού Μουσείου, μεταξύ των ετών 2019-2021, με πρωτοβουλία και χρηματοδότηση της Ιεράς Μητρόπολης Λαρίσης και Τυρνάβου.

Οι εργασίες συντήρησης έδωσαν την ευκαιρία να διακριθούν οι κύριες φάσεις της μακράς ιστορίας του ναού. Συνέβαλαν, μεταξύ των άλλων, στο να εντοπισθεί το παλαιότερο κειμήλιο του ναού, μια αμφιπρόσωπη εικόνα Θεοτόκου από τα τέλη του 15^{ου} αιώνα, να διακριθεί η κύρια λατρευτική εικόνα, η Φανερωμένη- Οδηγήτρια του τέλους του 16^{ου} αιώνα, η οποία έδωσε το όνομά της στο ναό και να αποκαλυφθεί μεγάλη σειρά δεσποτικών εικόνων, που μπορεί να αποδοθεί στο τέμπλο του 17^{ου} αιώνα. Συντηρήθηκαν ακόμη οι εικόνες των παλαιών ναών του Προφήτη Ηλία και του Αγίου Νικολάου Τουραχάν, οι οποίες φυλάσσονται στο ναό της Φανερωμένης για λόγους προστασίας. Ενδεικτικό τμήμα της συλλογής εκτέθηκε πρόσφατα στο Διαχρονικό Μουσείο Λαρίσας.

Ουρανία Εξάρχου, Ματίνα Παπαναστασούλη, Νέα στοιχεία για την ύδρευση και την
αποχέτευση στην Τσαριτσάνη κατά την Οθωμανική περίοδο

Στην εργασία αυτή θα παρουσιαστεί ένα σύνολο από κινητά και ακίνητα ευρήματα που ήρθαν στο φως, με αφορμή το έργο της εγκατάστασης υπόγειου αποχετευτικού δικτύου στους δρόμους της Τσαριτσάνης ενώ παράλληλα θα εξεταστούν και οι υφιστάμενες ορατές κατασκευές που σχετίζονταν με το δίκτυο ύδρευσης του οικισμού κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο. Συγκεκριμένα θα παρουσιαστούν κατασκευές όπως υδατοδεξαμενές, υδατογέφυρες, κρήνες, πηγάδια, πήλινοι και λιθόκτιστοι αγωγοί και αποχετευτικά έργα. Επιπλέον θα παρουσιαστεί το κεραμικό σύνολο που προέκυψε από τις εκσκαφές του έργου, το οποίο συνεισέφερε εξίσου στη χρονολογική τεκμηρίωση. Η συνεξέταση νέων ευρημάτων και υφιστάμενων αρχαιολογικών καταλοίπων συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου διαχείρισης τόσο των υδάτινων πόρων όσο και των αποβλήτων στην ακμάζουσα κωμόπολη της Τσαριτσάνης στη συγκεκριμένη περίοδο.

ΣΑΒΒΑΤΟ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΣΑΡΑΤΣΗ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ – ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ – BYZANTINA – METABYZANTINA – ΝΕΟΤΕΡΑ

Β ΣΥΝΕΔΡΙΑ Νεότερες έρευνες στη Θεσσαλία και τη Στερεά Ελλάδα

Evangelia Dafi, Robin Rönnlund, At the Confluence of Enipeus and Peneios: An Archaeological Sketch

The region surrounding the confluence of the rivers Enipeus and Peneios constitutes an area of great archaeological interest, being at the cross-roads of several important waterways and land routes. Roughly corresponding to the eastern part of the modern municipality of Farkadona, the area contains sites of all periods of prehistory and history, but apart from the well-known sites of Platia Magoula Zarkou and ancient Atrax, it has attracted only limited scholarly interest.

This paper outlines and presents all known archaeological sites in this area of north-eastern corner of the upper or western Thessalian plain, including some recently discovered sites, with a focus on the Archaic until the Byzantine period. Apart from important sites, such as first-tier ancient and Byzantine cities, the region contains intermediate level settlements, fortresses, cemeteries and places of worship, highlighting the importance of the area as a major route connecting eastern and western Thessaly, as well as central Greece with Macedonia.

Σταυρούλα Σδρόλια, Μαρία Σταματοπούλου, Anna Blomley, Στέλιος Ιερεμίας, Νίκος Σιαπέρας, Παρατηρήσεις σχετικά με το κτίριο 4 στο Κάστρο της Βελίκας

Το κάστρο της Βελίκας αποτελεί έναν οχυρωμένο οικισμό της εποχής του Ιουστινιανού (6^{ος} αι. μ.Χ.), για τον οποίο αποκαλύπτονται συνεχώς νέα στοιχεία τα τελευταία χρόνια, μέσα από τις έρευνες της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λάρισας. Το κτίριο 4 είναι μία επιμήκης κατασκευή αποτελούμενη από τέσσερις χώρους (αρ.14, 16, 17 και 18), η οποία δημιουργήθηκε σταδιακά, με αρχικό χώρο τον νοτιότερο και μεγαλύτερο (αρ.18) και διαδοχικές προσθήκες προς βορρά. Η θέση του κτιρίου, δίπλα στην κεντρική πύλη, το μεγάλο σωζόμενο ύψος του και η ποικιλία των ευρημάτων, δείχνουν ότι έπαιζε σημαντικό ρόλο στον οχυρωμένο οικισμό και μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των διοικητικών-οικονομικών λειτουργιών που στέγαζε. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμβολή φοιτητών του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης.

Αρχοντούλα Αναστασιάδου, Το Μπεζεστένι της Λάρισας. Ανασκαφική έρευνα στο πλαίσιο του έργου της αποκατάστασης και επανάχρησης

Ανασκαφική έρευνα στο κτίριο του Μπεζεστενίου της Λάρισας και στην περιοχή δυτικά του διενεργείται από τον Μάιο του 2020, στο πλαίσιο της αποκατάστασης και επανάχρησης του μνημείου. Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται τα στοιχεία που προέκυψαν αναφορικά με την οικοδομική ιστορία, τη μορφή και τις χρήσεις που φιλοξενούσε το κτίριο ως σκεπαστή αγορά και μετέπειτα ως αποθήκη πολεμικού υλικού και παρατηρητήριο.

Ανδρέας Δουλφής, Παλαιοχριστιανικές βασιλικές σε κομβικές και περίοπτες θέσεις των πρωτοβυζαντινών πόλεων της Στερεάς Ελλάδας. Μεθοδολογικές προϋποθέσεις αναζήτησης πιθανών αιτιακών σχέσεων

Η αρχαιολογική σκαπάνη έχει φέρει στο φως μία πληθώρα παλαιοχριστιανικών ναών που ανεγέρθηκαν σε –ενεργά – περίοπτες θέσεις όπως και σε σημαντικούς εμπορικούς και συγκοινωνιακούς κόμβους στις πρωτοβυζαντινές πόλεις της Στερεάς Ελλάδας. Η παρούσα εισήγηση, βασιζόμενη στα αρχαιολογικά δεδομένα, σκοπεύει να ανιχνεύσει προκαταρκτικά τις μεθοδολογικές προϋποθέσεις που οφείλει να αναπτύξει η σύγχρονη έρευνα στην αναζήτηση των πιθανών αιτιακών σχέσεων που συνδέουν την εμφάνιση των χριστιανικών ναών στις θέσεις αυτές με τα περιβάλλοντα αλληλοεπιδρώντα φαινόμενα, όπως την γενική πολεοδομική εξέλιξη των αστικών σχηματισμών, την κατεύθυνση και τον ρυθμό εκχριστιανισμού του τοπικού πληθυσμού και τις μεταβολές σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο στην εξεταζόμενη περιοχή.

Πέτρος Κουνούκλας, Νικόλαος Καραγιάννης, Οι μεσαιωνικοί πύργοι της ανατολικής Λοκρίδας. Τα νέα δεδομένα της έρευνας

Πρόσφατη επιφανειακή έρευνα στην ανατολική Λοκρίδα είχε ως αποτέλεσμα τον εντοπισμό οικοδομικών καταλοίπων της μεσαιωνικής περιόδου, τα οποία ταυτίζονται ως πύργοι (φυλάκεια) και ήταν άγνωστοι στη σχετική βιβλιογραφία. Τα νέα στοιχεία της έρευνας παρέχουν σημαντικές πληροφορίες τόσο για τις πρακτικές άμυνας όσο και για το σύστημα επιτήρησης και προστασίας των δικτύων επικοινωνίας της ανωτέρω περιοχής σε μία εποχή για την οποία τα αρχαιολογικά τεκμήρια είναι ελλιπή.

Athanasia Psalti, Anthoula Tsaroucha, Nikos Kyriakidis, Nikolaos Petrocheilos, Nicolas Faucherre, Stephanie Zugmeyer, David Ollivier, Vincent Ory, Audric Loulelis, Lionel Fadin, A Medieval Tower of the Kastro of Amphissa: From Study to Restoration

In 2020, the Ephorate of Phocis carried out restoration work on a tower of the Kastro of Amphissa whose structure was seriously threatened. However, this tower has the exceptional feature of being preserved until its crowning. Above all, the consolidation work allowed for a detailed study that had never been possible before. The results of this study allow us to propose a new dating for this tower and, through it, for the entire lower court of the castle of Amphissa, thus advancing our knowledge of the monument in a very important way, since we are led to propose a date for this major phase of construction that is a century later than what had been postulated, i.e., from the beginnings of the Ottoman occupation.

Γ ΣΥΝΕΔΡΙΑ Γλυπτική και ζωγραφική της βυζαντινής περιόδου

Πασχάλης Ανδρούδης, Τα βυζαντινά γλυπτά του ναού του Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Ζαγορά Πηλίου

Ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Ζαγορά του Πηλίου οικοδομήθηκε το 1889 στα ερείπια της ομώνυμης βυζαντινής μονής. Από το καθολικό της παλαιάς μονής, το οποίο επισκέφθηκε το 1853 και περιέγραψε ο Alfred Mezières προέρχονται ορισμένα γλυπτά τα οποία έχουν εντοιχιστεί στην αψίδα και στην ανατολική πλευρά του νεότερου ενοριακού ναού. Πρόκειται για πεσσίσκους και επιθήματα αμφικιονίσκων παραθύρων, για αποτμήματα πεσσίσκων και βατήρα τέμπλου, ενώ οι κίονες δέχθηκαν επεξεργασία και εντοιχίστηκαν στα ψηλότερα μέρη της αψίδας του ναού. Στο εσωτερικό του ναού διατηρείται και ένα βυζαντινό πτυχωτό κιονόκρανο με φυτικό διάκοσμο. Τα προαναφερθέντα βυζαντινά γλυπτά μπορούν να αποδοθούν, με βάση το διάκοσμό τους και

με ομοιότητες με άλλα γλυπτά από το δυτικό Πήλιο, στον 13ο αιώνα, πιθανότατα στο α΄ μισό.

Ιωάννης Δ. Βαραλής, Ο Μελισμός στο καθολικό της μονής του Αγίου Λαυρεντίου και η παλαιολόγεια ζωγραφική της Θεσσαλίας

Η μονή του Αγίου Λαυρεντίου είναι από τις πλέον ενδιαφέρουσες στο Πήλιο. Το καθολικό, προϊόν διαδοχικών οικοδομικών επεμβάσεων και προσθηκών που χρονολογούνται από τον 13ο έως τον 18ο αιώνα, φέρει εντοιχισμένες επιγραφές που αποδεικνύουν τη σύνθετη ιστορία της μονής. Μια από τις κύριες φάσεις του καθολικού χρονολογείται στον 14ο αιώνα: μεταγενέστερη επιγραφή μνημονεύει ότι η μονή και η σκήτη της επανιδρύθηκαν από τον μοναχό Λαυρέντιο το 1378 με χορηγία του Αλεξίου Γ' του Μεγάλου Κομνηνού της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας (βασίλεψε από το 1349 ως το 1390). Από τον τοιχογραφικό διάκοσμο του ναού η παλαιότερη σωζόμενη παράσταση είναι ο *Μελισμός* στον ημικύλινδρο της αψίδας. Η εικονογραφική και η τεχνοτροπική μελέτη της συμβολικής αυτής σκηνής αποτελούν το θέμα της ανακοίνωσης. Η χρονική τοποθέτησή της θα φανερώσει αν ανήκει στον αρχικό διάκοσμο του καθολικού ή αν αποτελεί κι αυτή έργο της ανακαίνισης του τελευταίου τετάρτου του 14ου αιώνα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΣΑΡΑΤΣΗ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ – BYZANTINA – METABYZANTINA – ΝΕΟΤΕΡΑ

Α ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ξυλόγλυπτική και ζωγραφική μετά την Άλωση (Α' μέρος)

Πάρις Ευγενικός, Ανασυνθέτοντας το αποσπασματικά σωζόμενο ξυλόγλυπτο τέμπλο της μονής Σουρβιάς Πηλίου

Στην εργασία εξετάζεται το ξυλόγλυπτο τέμπλο του καθολικού της μονής Σουρβιάς που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μεταβυζαντινά μοναστηριακά καθιδρύματα του Πηλίου. Η μελέτη επικεντρώνεται στην ανασύνθεση του αποσπασματικά σωζόμενου ξυλόγλυπτου συνόλου, καθώς το μεγαλύτερο τμήμα του έχει απομακρυνθεί από την αρχική του θέση. Σε αυτή την προσπάθεια στηριχθήκαμε σε αρχαιακό φωτογραφικό υλικό, ενώ η ταύτιση των διάσπαρτων τμημάτων του έγινε μετά από επιτόπιες έρευνες σε μνημεία της περιοχής.

Το τέμπλο, σύμφωνα με την ανασύνθεσή του, ακολουθούσε την τυπική τριμερή καθ' ύψος διάρθρωση. Έχει εκτελεσθεί σε πρότυπη τεχνική με τα επιχρυσωμένα ανθοφυτικά σχέδια και τις ζωόμορφες συνθέσεις να προβάλλουν σε ερυθρό και κυανό βάθος. Το τέμπλο τοποθετείται χρονικά στο β' τέταρτο του 17ου αι. με βάση τα τυπολογικά στοιχεία, τις τεχνοτροπικές ομοιότητες με άλλα ξυλόγλυπτα σύνολα και λαμβάνοντας υπόψη έμμεσες επιγραφικές μαρτυρίες.

Πασχάλης Ανδρούδης, Παρασκευή Παπαδημητρίου, Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στη Δολίχη Ελασσόνας

Από το τέμπλο του ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στη Δολίχη Ελασσόνας έχουν απομείνει μόνο τα δομικά του στοιχεία. Η ανασύνθεση, όπως και η χρονολόγηση ενός τέτοιου τέμπλου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στην προσπάθειά μας αυτή στηριχθήκαμε σε παλαιότερες δημοσιεύσεις για τον ναό, όσο και σε συγκριτικά στοιχεία τέμπλων γειτονικών περιοχών.

Από τα στοιχεία αυτά προβήκαμε στην ανασύνθεση της μορφολογίας και της δομής του τέμπλου του ναού της Μεταμόρφωσης, όπως και της χρονολόγησης και καλλιτεχνικής του προέλευσης.

Συγκεκριμένα, εντοπίσαμε ότι στο αρχικό τέμπλο προστέθηκαν από τον 18^ο αιώνα και εξής (ή και αντικατέστησαν τα αρχικά), τα κινητά του μέρη, όπως το βημόθυρο της ωραίας πύλης, η θύρα της πρόθεσης, το επιστύλιο με τις μορφές της Μεγάλης Δέησης και η πυραμίδα με τον σταυρό και τα λυπηρά. Τα τμήματα αυτά αφαιρέθηκαν πρόσφατα και απέμεινε η αρχική κατασκευή. Από αυτή, ενδιαφέρον παρουσιάζει η άνω ζώνη με τις επάλληλες σειρές στενών σανίδων κοσμημένων με ανάγλυφα γεωμετρικά σχέδια. Παρόμοια ζώνη εντοπίσαμε σε γειτονικά τέμπλα, όπως στον Άγιο Γεώργιο στο Δομένικο Ελασσόνας (σήμερα έχει αφαιρεθεί), αλλά και σε ομάδα τέμπλων από την περιοχή της Αγιάς Λαρίσης, του τέλους του 16ου αιώνα. Η παρουσία όμοιας ζώνης στο τέμπλο του ναού των αγίων Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττας στη Βέροια, το οποίο χρονολογείται στον 16ο αιώνα, μας βοηθά να εντοπίσουμε τις καλλιτεχνικές καταβολές του τεχνίτη της Δολίχης από την παράδοση της τέχνης της περιοχής της δυτικής Μακεδονίας. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί και στην χρονολόγησή του στον 16ο αιώνα. Προς την κατεύθυνση αυτή μας στρέφει και παλαιότερη βιβλιογραφική αναφορά σε επιγραφή που υπήρχε στο τέμπλο, όπου

αναφέρεται το έτος 1559, το οποίο θα μπορούσαμε να αποδεχθούμε ως έτος κατασκευής του.

Ευαγγελία Καραγιάννη, Δύο ζωγράφοι στο Πήλιο τον 16ο αιώνα: ο Δανιήλ και ο βοηθός του

Ο ναός της Παναγίας Πορταρέας ήταν μετόχι της μονής της Νέας Πέτρας και ιδρύθηκε από την οικογένεια των Μαλιασηνών τον 13^ο αιώνα. Το σημερινό κτίσμα, δίπλα στον καθεδρικό ναό της Πορταριάς, είναι του 16ου αιώνα και τοιχογραφήθηκε σύμφωνα με γραπτή αφιερωματική επιγραφή το 1581 από δύο ζωγράφους, τον μοναχό Δανιήλ και τον «διάκονο», έναν ανώνυμο ζωγράφο, βοηθό ή/και κληρικό. Το εικονογραφικό πρόγραμμα του ναού αποτελείται κυρίως από δογματικές συνθέσεις, σκηνές του θεομητορικού κύκλου και προσωπογραφίες αγίων. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση της τέχνης του εργαστηρίου των δύο ζωγράφων και ειδικά του Δανιήλ σε σχέση με την Κρητική ζωγραφική, καθώς και η διερεύνηση της παιδείας και της εξέλιξης της τέχνης του στη δυτική Θεσσαλία.

Αλεξάνδρα Κωσταρέλλη, Ευαγγελία Ντάφη, Ο ζωγραφικός διάκοσμος του ναού του Αγίου Γεωργίου Ακραιφνίου στη Βοιωτία

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου, ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Βοιωτίας, βρίσκεται στο νότιο άκρο του οικισμού του Ακραιφνίου. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου τετρακλόνιου με τρούλο ναού. Διαθέτει μεταγενέστερο του αρχικού κτίσματος μικρό νάρθηκα, στη δυτική πλευρά του οποίου, πιθανότατα κατά τον 19ο αιώνα, προστέθηκε επιμήκης εξωνάρθηκας.

Στο πλαίσιο του έργου «Στερέωση και αποκατάσταση ναού Αγίου Γεωργίου στο Ακραιφνίο Βοιωτίας» (ΕΠ «Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου, 2007-2013, διάρκεια 2010-2014), πραγματοποιήθηκαν με αυτεπιστασία από την 23η ΕΒΑ, νυν ΕΦΑ Ευβοίας, εργασίες αποκατάστασης του ναού και συντήρησης του ζωγραφικού του διακόσμου, κατά τη διάρκεια των οποίων, έπειτα από σημειακές αποτοίχισεις, ήρθαν στο φως άγνωστες μέχρι σήμερα τοιχογραφίες, που ανήκουν σε τέσσερα τουλάχιστον διαφορετικά στρώματα τοιχογράφησης.

Από το αρχικό ζωγραφικό στρώμα, το οποίο ανάγεται στον 12ο αιώνα και διατηρείται σε εξαιρετικά αποσπασματική κατάσταση, είναι ορατά ορισμένα μόνο σπαράγματα, καθώς επίσης παράσταση της Δέησης, στον νότιο τοίχο του κυρίως ναού. Πρόκειται για ζωγραφική, η οποία λογικά συνδέεται με την περίοδο ανέγερσης του ναού. Η τοιχογράφηση του 14ου αιώνα, η οποία είναι καλύτερα διατηρημένη στο αρκοσόλιο, στον νότιο τοίχο του κυρίως ναού, όπου σώζεται και επιγραφή με την χρονολογία 1311, διατηρείται σε περιορισμένη έκταση αλλά συμβάλλει σημαντικά στην αρχαιολογική τεκμηρίωση ιστορικών προσώπων και γεγονότων της εποχής των Φράγκων ηγεμόνων στην Βοιωτία. Σε μεγαλύτερη έκταση διατηρείται το τρίτο ζωγραφικό στρώμα, το οποίο ανάγεται στον 16ο αιώνα και παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Το συγκεκριμένο στρώμα διατηρείται στο Ιερό, στη δυτική όψη του τέμπλου και στον κυρίως ναό. Πρόκειται για τοιχογραφίες εξαιρετικής τέχνης, οι οποίες αποδίδονται στο εργαστήρι των θηβαίων ζωγράφων αδελφών Γεωργίου και Φράγγου Κονταρή. Οι τοιχογραφίες αυτές, που αποκαλύφθηκαν έπειτα από την αποτοίχιση τμήματος του τελευταίου κατά σειρά ζωγραφικού στρώματος του 19ου αιώνα, αποτελούν μία σημαντική μαρτυρία για τη δραστηριότητα των σπουδαίων ζωγράφων, αδερφών Κονταρή, κοντά στην περιοχή της γενέτειράς τους.

Οι τοιχογραφίες στο ναό του Αγίου Γεωργίου, που καλύπτουν ένα ευρύ χρονολογικό φάσμα, από τους μεσοβυζαντινούς μέχρι και τους όψιμους μεταβυζαντινούς χρόνους, συμβάλλουν αποφασιστικά στην αποσαφήνιση των οικοδομικών φάσεων του μνημείου, ενώ αποτελούν ταυτόχρονα αντιπροσωπευτικά δείγματα της καλλιτεχνικής παραγωγής στη Βοιωτία.

Δημήτριος Ι. Κυρίτσης, Κρητικές εικόνες Δωδεκαόρτου της μονής Αγάθωνος

Στόχος της εισήγησης είναι η παρουσίαση τεσσάρων κρητικών εικόνων Δωδεκαόρτου (Γέννηση, Μεταμόρφωση, Σταύρωση και Πεντηκοστή) που χρονολογούνται στον 16ο αιώνα και φυλάσσονται στο κειμηλιαρχείο της μονής Αγάθωνος, κοντά στην Υπάτη Φθιώτιδας. Μέσω των εικονογραφικών και τεχνοτροπικών παρατηρήσεων θα επιχειρηθεί η μελέτη του έργου του ανώνυμου ζωγράφου των εικόνων της μονής Αγάθωνος, καθώς και η σύγκρισή του με παράλληλα έργα από μονές των Μετεώρων και του Αγίου Όρους. Ο ζωγράφος των εικόνων της μονής Αγάθωνος κινείται με την άνεση και την αυτοπεποίθηση ενός Κρητικού ζωγράφου. Γνωρίζει και υιοθετεί την Κρητική παράδοση εντάσσοντας στη ζωγραφική του στοιχεία και καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής που ζει και εργάζεται, έτσι όπως αυτά διαμορφώθηκαν στο πλαίσιο των καλλιτεχνικών και αισθητικών οσμώσεων των μέσων και του τέλους του 16ου αιώνα στο χώρο της ηπειρωτικής Ελλάδας. Επιπλέον, τεκμηριώνεται και η κινητικότητα των ζωγράφων και σε περιοχές που τοποθετούνται νοτιότερα της Ορθρως.

Β ΣΥΝΕΔΡΙΑ Ζωγραφική μετά την Άλωση (Β' μέρος)

Ελένη - Στυλιανή Τριβυζά, Ανάμεσα σε δύο εποχές. Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του Αγίου Βησσαρίωνα Δομενίκου (1600)

Ο Άγιος Βησσαρίωνας στο Δομένικο Ελασσόνας, είναι μία μονόκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με νάρθηκα. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, ανακαινίσθηκε και τοιχογραφήθηκε το 1600 με τη συνδρομή αρχόντων και ιερέων επί αρχιερατείας του ιδιαίτερα δραστήριου αρχιεπισκόπου Γαλακτίωνα. Ο διάκοσμος του ναού περιλαμβάνει εκτός από τις Χριστολογικές σκηνές, εκτεταμένο κύκλο των Αρχαγγέλων καθώς και παραστάσεις από τον κύκλο των Μαρτυριών των αγίων Δημητρίου και Γεωργίου. Στο νάρθηκα, εκτός της Δευτέρας Παρουσίας, ιστορούνται η Ιστορία των Πρωτοπλάστων, το *Επι Σοι Χαίρει*, όμιλος έφιππων αγίων και ο Τροχός της Ζωής.

Πρόκειται για ένα εξαιρετο τοιχογραφικό σύνολο στο μεταίχμιο δύο αιώνων, που ενσωματώνει οργανικά στην τοπική ζωγραφική παράδοση επιρροές των δύο κυρίαρχων Σχολών του 16^{ου} αιώνα με πνεύμα εκλεκτισμού και ανανέωσης.

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Ο τοιχογραφικός διάκοσμος στον Άγιο Δημήτριο Καταρράκτη στην Οκτωνιά Ευβοίας: πρώτες παρατηρήσεις

Ο ναός του Αγίου Δημητρίου Καταρράκτη βρίσκεται βορειοανατολικά του οικισμού της Οκτωνιάς του σημερινού Δήμου Κύμης-Αλιβερίου στην κεντροανατολική Εύβοια. Η θέση απόμερη αλλά ειδυλλιακή, σε μία κατάφυτη ρεματιά και κοντά σε μικρό καταρράκτη, στον οποίον οφείλει ο ναός το προσωνύμιό του. Ο ναός άλλοτε καθολικό μονής, ανήκει στον τύπο του σταυρεπίστεγου. Στο εσωτερικό διατηρείται σε μεγάλη έκταση ο τοιχογραφικός διάκοσμος, ο οποίος σύμφωνα με γραπτή αφιερωτική επιγραφή χρονολογείται στα 1633-1636.

Κατά τη δεκαετία 2000-2010 η τότε αρμόδιες εφορείες, αρχικά η 1^η ΕΒΑ και στη συνέχεια η 23^η ΕΒΑ πραγματοποίησαν εργασίες καθαρισμού, στεφανώματα και αισθητική αποκατάσταση στο σύνολο των τοιχογραφιών οι οποίες είχαν υποστεί εκτεταμένες φθορές κυρίως από άλατα, λόγω ανερχόμενης υγρασίας.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε μία πρώτη παρουσίαση του μνημειακού διακόσμου, που περιλαμβάνει ανάμεσα στα άλλα, σκηνές του Ακαθίστου Ύμνου και τον ζωδιακό κύκλο, με έμφαση στους βιογραφικούς κύκλους των αγίων Δημητρίου και Γεωργίου.

Γιούλα Κολέτσιου, Δυο μεταβυζαντινές εικόνες από τα Κανάλια Μαγνησίας

Δύο ενδιαφέρουσες εικόνες ξεχωρίζουν ανάμεσα σε όσες διασώζονται στα Κανάλια Μαγνησίας. Η πρώτη φυλάσσεται στο ναό της Κοίμησης και φέρει παράσταση της Θεοτόκου Οδηγήτριας, του τέλους του 16ου ή των αρχών του 17ου αιώνα. Αν και η κατάσταση διατήρησής της δεν είναι καλή, ωστόσο η εικόνα διακρίνεται γιατί έχει ζωγραφιστεί πάνω σε ασημένιο κάμπο. Η δεύτερη εικόνα φυλάσσεται σε ιδιωτική συλλογή και φέρει παράσταση της Αγίας Παρασκευής ως την οσφύ. Το ενδιαφέρον της εικόνας δεν επικεντρώνεται στη ζωγραφική της, καθώς μπορεί να αποδοθεί σε ζωγράφο της περιοχής του 17ου αιώνα, όσο στο ασημένιο της πουκάμισο που θα μπορούσε να αποδοθεί σε Καλαρρυτινό τεχνίτη, του 18ου αιώνα. Από το πουκάμισο κρέμεται και σύγχρονό του περίτμητο τάμα που αποδίδει γυναικεία μορφή.

Ιωάννης Τσιουρής, «Ούτε ήμουν ούτε φάνηκα». Αλληγορικές και διδακτικές σκηνές στη μεταβυζαντινή εντοίχια ζωγραφική της Θεσσαλίας

Στη μνημειακή ζωγραφική της Θεσσαλίας από τον 16^ο ήδη αιώνα εμφανίζονται σκηνές αλληγορικού περιεχομένου όπως ο Θρίαμβος του Θανάτου, ο Τροχός της Ζωής, ο Χρόνος, η Ελεημοσύνη, το Δέντρο του Καλού και του Κακού. Εικαστικές αποδόσεις υψηλών νοημάτων, που απαντούν κυρίως στη Θεσσαλία σε σχέση με άλλες περιοχές. Στην ανακοίνωση θα μελετηθεί η προέλευση και η παρουσία των σκηνών αυτών στην εντοίχια ζωγραφική και θα αναζητηθούν οι λόγοι που οδήγησαν στην απεικόνισή τους.

Κρυστάλλω Μαντζανά, Ι.Ν. Αγίου Γεωργίου Οξύνειας Δ. Μετεώρων. Ζητήματα αποκατάστασης

Ο ναός του Αγ. Γεωργίου βρίσκεται στην είσοδο του οικισμού της Οξύνειας. Πρόκειται για επιμήκη ναό αποτελούμενο από δύο συνεχόμενα τμήματα στεγαζόμενα με τρούλλους ενώ στη δυτική πλευρά υφίσταται καμαροσκεπής νάρθηκας.

Το αρχικό τμήμα, που χρονολογείται στον 17^ο αι., ακολουθεί τον τύπο του μονόκλιτου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλλο. Ο ναός στις αρχές του 18^{ου} αι. επεκτείνεται προς τα δυτικά με τη δημιουργία δύο χώρων συνδεδεμένων εν σειρά. Στο αρχικό τμήμα διασώζονται ελάχιστα δείγματα της αρχικής ζωγραφικής. Το 1779 και δια χειρός των Χιοναδιδών ζωγράφων Κωνσταντίνου, Μιχαήλ και Ιωάννου αγιογραφήθηκε όλος ο ναός.

Το μνημείο παρουσιάζει αρκετά προβλήματα τόσο στο κέλυφος όσο και στις τοιχογραφίες. Το έργο της αποκατάστασης του έχει ενταχθεί στην Πρόσκληση της Περιφέρειας Θεσσαλίας «Παρεμβάσεις προστασίας, αποκατάστασης και ανάδειξης μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς της Ο.Χ.Ε. Πολιτισμού – Τουρισμού Θεσσαλίας» ΕΣΠΑ 2014-2020 με πολλές δυσκολίες στην υλοποίηση, καθώς μεταγενέστερα δέχθηκε αρκετές επεμβάσεις που άλλαξαν τελείως την εσωτερική εικόνα του ναού και προκάλεσαν σοβαρά προβλήματα τόσο στην τοιχοποιία όσο και στο ζωγραφικό διάκοσμο του ναού.

Στην παρούσα ανακοίνωση γίνεται μια πρώτη παρουσίαση του μνημείου καθώς και των προβλημάτων του, θέτοντας ζητήματα αντιμετώπισης και αποκατάστασης αυτών με απώτερο σκοπό την επαναφορά στην αρχική του μορφή.

Γεώργιος Βήτος, Ευαγγελία Καραγιάννη, Παρατηρήσεις σε δύο τοιχογραφικούς διακόσμους του ζωγράφου Παγώνη στο Πήλιο (Αγία Τριάδα Ανήλιου, Άγιος Σπυρίδων Δράκειας)

Θα παρουσιαστούν δύο εικονογραφικά προγράμματα του λαϊκού ζωγράφου Παγώνη από τους Χιονιάδες της Ηπείρου, ο οποίος έδρασε το α' μισό του 19^{ου} αι. στο Πήλιο. Το πρώτο αφορά στον τοιχογραφικό διάκοσμο του ναού της Αγίας Τριάδας στο Ανήλιο, από τα

πρωιμότερα έργα του Παγώνη (1802), στο οποίο σώζεται και η υπογραφή του καλλιτέχνη. Το δεύτερο ανήκει στο ναό του Αγίου Σπυρίδωνα στη Δράκεια, το υστερότερο έργο του ζωγράφου (1838), το οποίο αποδίδεται στον Παγώνη με βάση εικονογραφικά και τεχνοτροπικά κριτήρια. Πρόκειται για δύο κατάγραφους ναούς, οι οποίοι αποτελούν και τα μοναδικά παραδείγματα ολοκληρωμένου έργου του ζωγράφου, όσον αφορά στην τοιχογράφηση ναών. Θα παρουσιαστεί ξεχωριστά το πρόγραμμα του κάθε ναού και στη συνέχεια θα γίνουν γενικές παρατηρήσεις ως προς τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο έργων.

Γ ΣΥΝΕΔΡΙΑ Οθωμανικά και νεότερα (19ος – 20ός αιώνας)

Σεγιέντ Μοχαμάντ Ταγκί Σχαριάτ Παναχί, Φένια Λέκκα, Οθωμανικά επιτύμβια Δυτικής Θεσσαλίας: συμβολή στην ιστορία μιας ελάχιστα μαρτυρημένης περιόδου

Φυλλομετρώντας το μνημειώδες «Η οθωμανική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα» (επιμ. Έρση Μπρούσκαρη, Αθήνα: ΥΠΠΟ-Διεύθυνση Βυζαντινών και μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων, 2008) διαπιστώνει κανείς ότι σε σύνολο 10 λημμάτων, η Δυτική Θεσσαλία συμμετέχει με δύο μόλις μνημεία, και τα δύο στην πόλη των Τρικάλων. Το ένα είναι το σημαντικότερο ίσως μουσουλμανικό τέμενος πανελληνίως, το τζαμί του Οσμάν Σαχ (16^{ος} αι.), και το άλλο οι στρατώνες (19^{ος} αι.), Δικαστικό Μέγαρο σήμερα. Η αναμικτή αυτή παρουσία της δυτικής Θεσσαλίας στον χάρτη των οθωμανικών μνημείων της χώρας, η οποία όσο προχωράμε νοτιότερα, στον νομό Καρδίτσας, γίνεται παντελής απουσία, αποτυπώνει, μεταξύ άλλων, τη διάκριση ενός «ένδοξου» παρελθόντος από ένα άλλο «αόρατο», με το οποίο ωστόσο η επιστημονική δεοντολογία επιβάλλει να ασχοληθούμε στο βαθμό που οι υλικές μαρτυρίες και οι αρχειακές πηγές επιτρέπουν την ανασύστασή του.

Αντικείμενο της ανακοίνωσης είναι δύο μικρές συλλογές επιτύμβιων στηλών από τη δυτική Θεσσαλία. Η πρώτη ανήκει στην ΕΦΑ Καρδίτσας αλλά έχει παραχωρηθεί με επίσημη άδεια από το 2006 στο Μουσείο Πόλης του Δήμου Καρδίτσας, το οποίο την έχει συμπεριλάβει κατά ένα μεγάλο ποσοστό της στη μόνιμη έκθεσή του. Η δεύτερη ανήκει στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Τρικάλων. Θα προσπαθήσουμε, μέσα από την ανάγνωση και την αποκωδικοποίησή τους, να τις συσχετίσουμε με τα ιστορικά τους συμφραζόμενα και να διερευνήσουμε πως και σε ποιο βαθμό συμπορεύονται ή ανανεώνουν το αφήγημα γύρω από την οθωμανική δυτική Θεσσαλία.

Ολυμπία Πεπεράκη, Ιστορίες του εσωτερικού χώρου: Εξερευνώντας το ζωγραφικό διάκοσμο του Αρχοντικού Φαβρ στο Μεταξοχώρι Αγιάς

Φιλοτεχνημένες τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα για να διακοσμήσουν την κατοικία στο Μεταξοχώρι Αγιάς του Ελβετού τραπεζίτη Ευγενίου Φαβρ και της Γαλλίδας συζύγου του Στεφανίας και πλέον αποσπασμένες, για λόγους προστασίας, από το κτηριακό κέλυφος, οι τοιχογραφίες και οροφोगραφίες του ιστορικού κτηρίου συνιστούν ένα εμβληματικό ζωγραφικό σύνολο με προφανή επείσακτο («δυτικοευρωπαϊκό») χαρακτήρα, που παραμένει μέχρι σήμερα μοναδικό στην περιοχή της Θεσσαλίας.

Με αφορμή την πρόσφατη παρουσίαση τμημάτων αυτού του συνόλου στην Έκθεση με τίτλο «Χωρο-γραφίες: ο ζωγραφικός διάκοσμος του Αρχοντικού Φαβρ στο Μεταξοχώρι Αγιάς»*, η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στα ζωγραφικά έργα, αναλύοντας, καταρχάς, τις καταβολές και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Η ανάλυση καταδεικνύει τα έργα αυτά σε πολυδιάστατα, συν-κινησιακά (*affective*) αντικείμενα που ενσωματώνουν και διαθλούν τάσεις, εντάσεις και εγγενείς αντιφάσεις του δυτικού πολιτισμού του 19ου αιώνα. Στη συνέχεια, διερευνώνται οι συνθήκες και οι επιπτώσεις της σύγκλισης και συν-παρουσίας των αντικειμένων αυτών στον οικιακό χώρο, ένα χώρο που αναδεικνύεται, ειδικά στο

δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, σε πεδίο αισθητικών αναζητήσεων, σε φιλοσοφικό ζήτημα και σε εργαλείο και μέσο πολλαπλών κοινωνικών διαφοροποιήσεων.

*Η έκθεση διοργανώθηκε από την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών έργων Θεσσαλίας και Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας, σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λάρισας, και φιλοξενήθηκε στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας από τον Ιούλιο έως τον Νοέμβριο του 2019.

Ευθυμία Καραντζαλη, Ιωάννα Μανωλούδη, Ευαγγελία Βαλιάτζα, Ελένη Μαντζίρη, Άγιος Νικόλαος Σπερχειάδας. Η αποκατάσταση ενός μνημείου πολέμου

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά στις εργασίες αποκατάστασης του ερειπώδους μνημείου Αγίου Νικολάου στη Σπερχειάδα Δ. Μακρακώμης που έγιναν στο πλαίσιο της Πράξης «Αποκατάσταση και ανάδειξη μνημείου Ι.Ν. Αγίου Νικολάου και διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου στη Δ.Κ. Σπερχειάδας Δήμου Μακρακώμης» ενταγμένο στο Ε. Π. «Στερεά Ελλάδα 2014-2020».

Ο ναός, που χρονολογείται στα τέλη του 19^{ου} αι. (1883), διατηρείται στην ερειπιώδη κατάσταση έπειτα από την ανατίναξή του από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής το 1944 και αποτελεί μνημείο μνήμης πολέμου.

Οι εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης του μνημείου περιλαμβάνουν την υποθεμελίωση, τη στερέωση των σωζόμενων τμημάτων τοιχοποιίας και άρση επικινδυνότητας, την αποκατάσταση του λιθόστρωτου δαπέδου, την ανάκτηση τμημάτων λιθοδομών έπειτα από τεκμηρίωση, την αποκατάσταση του καμπαναριού καθώς και την ανάδειξη της κάτοψης του ναού.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΚΟΡΔΑΤΟΥ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ - ΚΛΑΣΙΚΑ

Α ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Νεκταρία Αλεξίου, Ανασκαφικές έρευνες στην ακρόπολη του αρχαιολογικού χώρου «Σκιαθάς» στο Κάτω Πολυδένδρι Δήμου Αγιάς, ΠΕ Λάρισας

Στην παραλιακή περιοχή Κάτω Πολυδένδρι του Δήμου Αγιάς, στη θέση «Σκιαθάς», πραγματοποιούνται στην ακρόπολη του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου σωστικές έρευνες από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λάρισας, καθώς τμήματα κτιρίων διαφαίνονται μετά από έκτακτες καιρικές συνθήκες ή ανθρώπινες επεμβάσεις.

Μέσα στον Ιούλιο του 2021 διενεργήθηκε μικρής κλίμακας ανασκαφική έρευνα σε χώρο όπου διακρινόταν μαρμάρινο κατώφλι και τμήματα τοίχων. Η έρευνα έφερε στο φως αρχιτεκτονικά κατάλοιπα μνημειακού κτιρίου σε μήκος 10μ., και κατεύθυνση ανατολή-δύση, το οποίο επεκτείνεται προς δυσμάς. Από τα μέχρι τώρα ανασκαφικά δεδομένα προκύπτει ότι πρόκειται για ιερό των ελληνοιστικών χρόνων (3-2^{ος} αι. π.Χ.), κατασκευασμένο από πωρόλιθο και ντόπιο λίθο. Εντοπίστηκαν αρχιτεκτονικά μέλη, όπως τμήμα από το επιστύλιο και κιονόκρανα δωρικού ρυθμού. Επίσης στο εσωτερικό του βρέθηκαν βάθρο αγάλματος, τμήμα στήλης, μαρμάρινο πόδι τράπεζας, καθώς και δύο μαρμαρίνες κεφαλές παιδιών.

Αρκετά ήταν και τα κινητά ευρήματα όπως σιδερένια καρφιά, σιδερένια αιχμή βέλους, χάλκινοι δακτύλιοι, τμήμα χάλκινης φιάλης, μολύβδινα σταθμιά, χάλκινα θεσσαλικά και μακεδονικά νομίσματα, πήλινα υφαντικά βάρη, λυχνάρια, πινάκια, αγγεία πόσης και θραύσματα εμπορικών αμφορέων. Επίσης ξεχωρίζουν ενσφράγιστες κεραμίδες με ονόματα ιδιοκτητών κεραμικών εργαστηρίων, καθώς και μια κεραμίδα με την επιγραφή *ΜΕΛΙΒΟΙΑΣ* που πιθανά να ταυτίζει τον οικισμό στη θέση Σκιαθάς με την σημαντική αρχαία πόλη της Μαγνησίας Μελίβοια, θέμα που απασχόλησε αρκετούς ερευνητές στο παρελθόν.

Η συνέχιση της έρευνας αναμένεται να δώσει απαντήσεις σε σημαντικά αρχαιολογικά ζητήματα της παραλιακής αυτής περιοχής που είναι πολύ πλούσια σε αρχαιότητες.

Δημήτριος Καραγκούνης, Σοφία Τσανακτσίδου, Πρόταση αποκατάστασης του σκηνικού οικοδομήματος του Αρχαίου θεάτρου Λάρισας στα πλαίσια του ΝΕΟΥ ΕΣΠΑ

Το Α' Αρχαίο Θέατρο Λάρισας βρίσκεται στις νότιες υπώρειες του λόφου «Φρούριο», στα ΒΔ της πόλης. Οικοδομήθηκε στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. και είναι ένα από τα μεγαλύτερα και σπουδαιότερα θέατρα της Ελλάδας. Η αποκάλυψη και αναστήλωσή του αποτέλεσαν και αποτελούν μια επίπονη και απαιτητική διαδικασία που εκτείνεται σχεδόν μισό αιώνα. Το σκηνικό οικοδόμημα του Αρχαίου Θεάτρου Λάρισας αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα, και ίσως το πολυτελέστερο, από τα ελάχιστα παραδείγματα αυτής της κατηγορίας κτηρίων της ελληνοιστικής περιόδου που διασώζονται. Σε αυτό το πλαίσιο εκπονήθηκε η μελέτη αποκατάστασης του σκηνικού οικοδομήματος, με στόχο την στατική και λειτουργική του αναβάθμιση, τη μορφολογική του αποκατάσταση και την ενίσχυση της αναγνωσιμότητας τόσο της ίδιας της σκηνής όσο και του Αρχαίου Θεάτρου στην ολότητά του. Οι επεμβάσεις αφορούν στην αναστήλωση του προσκηνίου στο σύνολό του, με την

επανατοποθέτηση διάσπαρτων μελών στις αρχικές τους ή ομόλογες θέσεις, αλλά και την τοποθέτηση νέων μελών και συμπληρωμάτων όπου κρίνεται απαραίτητο, με γνώμονα την διατήρηση της αυθεντικότητας του μνημείου. Επίσης προβλέπεται η συμπλήρωση ορισμένων σειρών λίθων στις περιμετρικές τοιχοποιίες των τεσσάρων δωματίων της σκηνής ούτως ώστε να γίνεται καλύτερα αντιληπτή η μορφή του οικοδομήματος και να καταστεί λειτουργικό.

Lorenzo Campagna, Sophia Karapanou, Searching for monumental architecture in Classical and Hellenistic Thessaly: architectural elements from Pharsala and Skotoussa

Civic and religious architecture of Classical and Hellenistic Thessaly is still little known compared to that of the other regions of central and northern Greece, to the point that the existence of monumental architecture in the great cities of the region before the beginnings of Hellenism has even been recently questioned by some scholars. A different picture, however, is suggested by the discoveries of stone architectural elements carried out in the past century as well as in more recent times in excavations in the most important centres of the region, such as Larissa, Pharsala, and Pherae. Although in many cases the original architectural context of these elements is unknown, they are clearly attributable to Doric and Ionic monumental buildings, of which they often constitute the only surviving testimony. To these findings, architectural materials found in the recent excavation and survey activities of the Italo-Greek Mission in Skotoussa have been added.

The findings of Skotoussa constitute an important starting point for defining the regional architectural culture. For this reason, as part of the Mission's research activities, a comparative study with the architectural elements from nearby sites has been launched for some years, starting with the findings from some excavations conducted in Pharsala by the Ephorate of Antiquities of Larissa. The contribution aims to illustrate the first results of this work, with a particular focus on the technical and stylistic features of the local treatment of architectural orders, on the presence of innovative versus conservative trends, and on the influences from the main areas of elaboration and dissemination of new architectural languages in the Classical age and the beginnings of the Hellenistic age.

Γιώργος Παπαζαφειρίου, Μαρία Πανάγου, Ρωμαϊκό άγαλμα της Αθηνάς από το Μπεζεστένι της Λάρισας

Στο πλαίσιο της συντήρησης και της αποκατάστασης του μνημείου του Μπεζεστενίου στο κέντρο της Λάρισας εντοπίστηκε εντός του και πιο συγκεκριμένα στα θεμέλια του δυτικού πεσσού ένα ακέφαλο άγαλμα Αθηνάς που χρονολογείται στη ρωμαϊκή αυτοκρατορική περίοδο. Στην παρουσίαση θα εξεταστούν τα τυπολογικά και τα στυλιστικά πρότυπα του ως άνω έργου της πλαστικής, το εργαστήριο από το οποίο προέρχεται και η σύνδεσή του με τα στοιχεία που διαθέτουμε από τις πηγές και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα σχετικά με τη λατρεία της θεάς στην πόλη της Λάρισας κατά τη διάρκεια του Imperium Romanum.

Ασημίνα Τσιάκα, Νέα στοιχεία για την ελληνιστική και ρωμαϊκή Δολίχη. Παρουσίαση ρωμαϊκού αγάλματος ιματιοφόρου ανδρικής μορφής

Τα ελληνιστικά εκθέματα της συλλογής Λιβαδίου, που προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή μεταξύ της σημερινής Δολίχης -Λιβαδίου, και ένα ρωμαϊκό άγαλμα ιματιοφόρου ανδρός που βρέθηκε στην περιοχή «Καστρί Δολίχης» (Λιβαδίου), προσθέτουν νέα στοιχεία στο αρχαιολογικό τοπίο και αναδιαμορφώνουν την εικόνα της περιοχής.

B ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Λεωνίδας Π. Χατζηαγγελάκης, Λουτρά ρωμαϊκών χρόνων στον Συκεώνα Καρδίτσας

Στα ανατολικά όρια της δυτικής Θεσσαλικής πεδιάδας, στο δημοτικό διαμέρισμα Συκεώνα, στη θέση «Συκιά» ή «Γαλανόβρυση», 500 μ. βόρεια της επαρχιακής οδού Λάρισας - Καρδίτσας, ερευνήθηκαν αρχιτεκτονικά λείψανα λουτρικών εγκαταστάσεων των ρωμαϊκών χρόνων.

Ο αρχαιολογικός χώρος των ρωμαϊκών λουτρών αναπτύσσεται σε λοφώδη περιοχή με υπόβαθρο από σχιστολιθικούς σχηματισμούς που είναι ορατοί σε μικρό βάθος και παρουσιάζουν μέτριες κλίσεις και μικρό ανάγλυφο, ενώ δεν διαπιστώνεται η ύπαρξη υδροφόρων ρηγμάτων. Στην ευρύτερη περιοχή έχουν ερευνηθεί κατά το παρελθόν προϊστορικός οικισμός στη «Μαγούλα Ζευγαρολίβαδο» στα νότια, οικιστικά λείψανα της Μέσης Εποχής Χαλκού και κτίριο δημόσιου χαρακτήρα της κλασικής και ελληνιστικής εποχής στη θέση «Κάστρο Συκεώνα» στα βόρεια, καθώς και Τύμβος της κλασικής εποχής στα ανατολικά.

Κατά την ανασκαφική έρευνα αποκαλύφθηκε μεγάλο τμήμα αυτοτελούς συγκροτήματος ρωμαϊκών λουτρών, διαστάσεων. Έχουν εντοπιστεί το βόρειο και το ανατολικό όρια του συγκροτήματος.

Φωτεινή Σοφιανού, Σωστική ανασκαφή στην Αχλαδιά Καρδίτσας: Στιγμιότυπα από την καθημερινή ζωή και το θάνατο σε έναν άγνωστο οικισμό της ύστερης αρχαιότητας

Κατά τα έτη 2018 έως 2020, στο πλαίσιο του δημόσιου έργου «Υδρευση ανατολικής πλευράς Ν. Καρδίτσας από τη λίμνη Σμοκόβου», πραγματοποιήθηκε σωστική ανασκαφή στην Αχλαδιά, έναν οικισμό στα νοτιοανατολικά του νομού Καρδίτσας. Η ανασκαφή διεξήχθη σε μία θέση όπου εντοπίζονταν επιφανειακά στοιχεία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, χωρίς όμως να έχει πραγματοποιηθεί περαιτέρω διερεύνηση, και αποκάλυψε πλήθος αρχαιολογικών καταλοίπων. Ανασκάφηκαν κτηριακά λείψανα και στρώματα καταστροφής, λιθόστρωτα, πήλινοι και κτιστοί αγωγοί και τμήμα νεκροταφείου. Τα στοιχεία παραπέμπουν σε διαχρονική χρήση του χώρου, από την Ελληνιστική έως και τη Βυζαντινή περίοδο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποκάλυψη του βόρειου τμήματος κτηρίου, από το οποίο διερευνήθηκαν τρεις χώροι εν σειρά, συνολικού εμβαδού περίπου 175 τ.μ. Στο εσωτερικό τους εντοπίστηκαν δύο όμορες κτιστές κατασκευές, οι κατασκευαστικές λεπτομέρειες των οποίων και η σχέση μεταξύ τους μας οδηγούν στην υπόθεση ότι πρόκειται για ληνό και υπολήνιο, ενώ επιπλέον στοιχεία υποδηλώνουν εργαστηριακή χρήση του χώρου. Ανατολικά του εντοπίστηκαν περαιτέρω οικοδομικά λείψανα, κυκλικοί λάκκοι, λείψανα κατασκευών, δύο εκτεταμένα λιθόστρωτα καθώς και ένας πήλινος σωληνωτός αγωγός. Τα ευρήματα, κεραμική και χάλκινα νομίσματα, χρονολογούν την κύρια φάση χρήσης του κτηρίου στην Ύστερη Αρχαιότητα (2^{ος}-4^{ος} αι. μ.Χ.). Επιπλέον, στην ίδια περίοδο χρονολογείται τμήμα νεκροταφείου, το οποίο εντοπίστηκε στα ανατολικά των οικιστικών λειψάνων. Ανασκάφηκαν συνολικά 22 λακκοειδείς και κεραμοσκεπείς τάφοι. Κτερισμένοι ήταν μόνο οι επτά, κυρίως με αγγεία, αλλά και άλλα γυάλινα και χάλκινα αντικείμενα, χρονολογούμενα ως επί το πλείστον από τον 2^ο έως τον 4^ο αι. μ.Χ. Τέλος, η πιο όψιμη φάση κατοίκησης της θέσης χρονολογείται στη Μεσοβυζαντινή περίοδο, όπως υποδεικνύει η κεραμική και χάλκινα νομίσματα και τεκμηριώνεται ανασκαφικά από τον εντοπισμό αποσπασματικά σωζόμενων τοίχων, ενίοτε επί των θεμελίων της προγενέστερης φάσης, και από την ανακατασκευή ενός εκ των λιθόστρωτων.

Βαϊοπούλου Μαρία, Θεογιάννη Λευκή, Ελευθερίου Έρη, Νέα στοιχεία για το άγνωστο παρελθόν του αρχαϊκού ναού του Απόλλωνα αρχαίας Μητρόπολης μετά από πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες

Ο αρχαϊκός ναός του Απόλλωνα βρίσκεται στη θέση «Λιανοκόκκαλα», 12 χιλ. δυτικά της Καρδίτσας και 2 χιλ. περίπου δυτικά της Μητρόπολης, σε ένα πλάτωμα νότια της κοίτης του ποταμού Λαπαρδά ή Γαβρία.

Πριν από την έναρξη των ανασκαφικών εργασιών, το μνημείο καλυπτόταν από έναν χαμηλό στενόμακρο λόφο, ο οποίος δημιουργήθηκε ως επί το πλείστον από τη διάλυση των πλίνθων με τις οποίες είχε κατασκευαστεί το ανώτερο τμήμα των τοίχων του και τις πεσμένες κεραμίδες στέγης. Εξαιτίας της εντατικής λαθρανασκαφικής δραστηριότητας ξεκίνησε το 1994 σωστική ανασκαφή, η οποία συνεχίστηκε μέχρι το 1997, φέρνοντας στο φως έναν περίπτερο δωρικό ναό με εσωτερική κιονοστοιχία που χρονολογείται λίγο πριν τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. με βάση το λατρευτικό χάλκινο άγαλμα και τον τύπο των δωρικών κιονοκράνων και των ηγεμόνων καλυπτήρων της στέγης. Ο ναός καταστράφηκε από πυρκαγιά στα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ. και εγκαταλείφθηκε.

Περισσότερο από μία εικοσαετία δεν έλαβε χώρα άλλη ανασκαφική δραστηριότητα στο μνημείο παρά μόνο εργασίες διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου, ούτως ώστε να καταστεί επισκέψιμος για το κοινό. Τη διετία 2019 - 2021 με αφορμή τη σύνταξη μελετών για την πρόταση της ΕΦΑ Καρδίτσας που αφορούσε στην επέκταση και βελτίωση του υφιστάμενου μεταλλικού στεγάστρου πάνω από τον ναό, διενεργήθηκαν ανασκαφικές τομές περιμετρικά του στυλοβάτη. Σκοπός της νέας ανασκαφικής έρευνας είναι η διερεύνηση πιθανών υποκείμενων αρχαιοτήτων στις θεμελιώσεις των επεκτάσεων του στεγάστρου, ο εντοπισμός σκόρπιων αρχιτεκτονικών μελών και παράλληλα η διαπίστωση ύπαρξης ή μη προηγούμενων οικοδομικών φάσεων κάτω από τον ναό μέσω στρωματογραφικών παρατηρήσεων.

Τα νέα ανασκαφικά δεδομένα ενίοτε εμπλουτίζουν τη μέχρι σήμερα δημοσιευμένη αρχαιολογική μαρτυρία και ενίοτε ρίχνουν νέο φως στην παλαιότερη χρήση του χώρου, πριν από την κατασκευή του μνημείου, ανοίγοντας νέες προοπτικές ερμηνείας του αρχαιολογικού χώρου.

Robin Rönnlund, Maria Vaiopoulou, Fotini Tsiouka, Derek Pitman, Rich Potter, Sotiria Dandou, The Palamas Archaeological Project: The continuation of Greek-Swedish archaeological collaboration in the municipality of Palamas, region of Karditsa

This paper outlines the aims, strategies and methods of the Palamas Archaeological Project (2020–2025), an ongoing Greek-Swedish collaborative archaeological project in the municipality of Palamas, region of Karditsa, Thessaly.

The area of Palamas contains archaeological sites from the Early Neolithic until the present, with major village and urban settlements, fortresses, sanctuaries, and industrial installations noted in the archaeological record. As in Prehistory and Antiquity, the area contains vibrant agricultural communities, with rich and deep alluvial soils and well-watered fields, and constitutes with its long continuous history a highly interesting focus of research.

Being the natural continuation of the finished Vlochos Archaeological Project (2016–2018), the programme aims at widening the scope from the ancient city site at Vlochos and study the diachronic landscape in the surrounding region. Methods include extensive surveying, geophysical prospection, detailed architectural and ceramic surveys, the systematic collection of oral history accounts, and targeted excavations, all in order to study the region from a wide and complementing range of perspectives.

Johan Klange, Μαρία Βαϊοπούλου, Robin Rönnlund, Φωτεινή Τσιούκα, More than words: results of the excavation of Trench 1 at Vlochos, region of Karditsa, Thessaly, as conducted within the scope of the Palamas Archaeological Project

As part of the ongoing Palamas Archaeological Project (2020–2025), small scale targeted excavations are conducted within the Patoma area of the ancient urban site of Vlochos in the region of Karditsa. The overall aim of these excavations is to establish a chronology for the site and gain further insights into its spatial use during different phases of habitation. In order to answer the aim, targeted excavations will be conducted to pinpoint features seen in the geophysical survey either displaying indications of stratigraphical sequences reuse of architectural features. The results of the excavations will assist in interpreting the results of the various geophysical methods employed at the site.

In the late summer of 2021, the first excavation was conducted in the western part of the site with a 25 m² trench. The excavation results yielded strong evidence for an Early Byzantine re-habitation of the site, as suggested by previous work, with architectural and ceramic evidence pointing to a 6th century CE date. A small, well-preserved rectangular building was partially excavated, displaying evidence for storage and cooking activities. The remains likely correspond to the Phase 4 of habitation at Vlochos, which we preliminary interpret as relating to the Justinianic refortification programme in Thessaly.

Below the remains of the Early Byzantine building, the excavation indicated a hiatus of use at the site beginning in the Hellenistic period, as represented by a demolition layer. This was likely formed in the courtyard of a Hellenistic building, into which the foundations of the Early Byzantine building had been cut. The Hellenistic demolition layer, which probably relates to the Phase 2B at the site, contained large joining fragments of vessels, suggestive of a possible destruction event. Due to the limited time-scope of the excavation, deeper strata could not be reached before the end of season, and the continuation of work will consequently have to wait for the future.

The results of the excavation support the previously suggested chronological time-line of the site, and showed that undisturbed well-preserved contexts are to be found even at shallow depths. The results further shows that the Early Byzantine phase of the site extended outside the fortification with evidence of habitation in the Patoma area. The precise correspondence between the results of the geophysical prospection and the excavated architecture finally highlights the value of the non-invasive methods but shows that these will not give us the full image of the development of the site.

Μαρία Βαϊοπούλου, Στέλιος Ιερεμίας, Robin Rönnlund, Φωτεινή Τσιούκα, Ένα σύνολο *ex situ* ευρημάτων από την αρχαία πόλη στο Βλοχό, ΠΕ Καρδίτσας.

Ο κηρυγμένος αρχαιολογικός χώρος στο Βλοχό περιλαμβάνει την οχυρωμένη πόλη που εκτείνεται στην θέση του λόφο «Στρογγυλοβούνι», η οποία είχε διαχρονική χρήση από την Αρχαϊκή ως και την Πρώιμη Βυζαντινή περίοδο. Οι εργασίες των ερευνητικών προγραμμάτων της Ελληνο-Σουηδικής συνεργασίας (ΒΛΑΠ 2014-2018 και ΠΑΠ 2020-2025) απέδωσαν σημαντικές πληροφορίες που φωτίζουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τις επιμέρους χρονολογικές φάσεις της πόλης και αναδεικνύουν πτυχές της ζωής των κατοίκων της.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται τα αρχαιολογικά ευρήματα που προέκυψαν κατά τον ενδελεχή έλεγχο των *ex situ* επιχώσεων που εκτείνονταν για πολλές δεκαετίες στην περιοχή του αρχαιολογικού χώρου και πλησίον ενός παλαιού λατομείου στη θέση «Γκέκας». Στην περιοχή αυτή, είχαν εντοπιστεί το 1964 ενεπίγραφες στήλες υποδεικνύοντας για πρώτη φορά ότι η αρχαία κατοίκηση ήταν επικεντρωμένη στην περιοχή «Γκέκας» και «Πάτωμα» στα νότια πεδινά του λόφου. Οι υπό έρευνα επιχώσεις αποτελούν ένα μεγάλο σωρό από ανάμεικτα χώματα και απορρίμματα του λατομείου που είχε αφεθεί μετά το κλείσιμο του λατομείου Γκέκα, και καλύπτει ακόμα μια σημαντική έκταση του αρχαίου αστικού τοπίου. Η

ανάγκη μετακίνησης των χωμάτων προκειμένου να ολοκληρωθούν οι γεωφυσικές διασκοπήσεις του Αρχαιολογικού Προγράμματος Βλοχού (2016–2018) και στην περιοχή αυτή, αποτέλεσε το έναυσμα για τη αρχαιολογική έρευνα των επιχώσεων. Για το σκοπό αυτό κατασκευάστηκε ένα μηχανικό κόσκινο, το οποίο επέτρεψε την ταχεία, αλλά και αποτελεσματική εξέταση των χωμάτων του σωρού.

Η έρευνα των επιχώσεων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του νέου Αρχαιολογικού Προγράμματος Παλαμά (ΠΑΠ 2020–2025) και απέδωσε εξαιρετικά ενδιαφέροντα ευρήματα που σχετίζονται τόσο με την καθημερινή ζωή της πόλης, όσο και με την λατρευτική δραστηριότητα των κατοίκων της. Τα ευρήματα αυτά περιλαμβάνουν σημαντική ποσότητα κεραμικής και κεραμίδων, αλλά και αρχιτεκτονική μέλη, ειδώλια, ανάγλυφες στήλες, μαρμάρινα αγαλματίδια και αναθήματα. Αν και η ανάμεικτη φύση των επιχώσεων καθιστά όλα τα ευρήματα εκτός ανασκαφικών συμφραζομένων (*ex situ*), καθώς ανάμεσά τους εντοπίστηκαν σύγχρονα απορρίμματα, η αρχαιολογική ανασύνθεση του υλικού παρέχει μια διατομή της χρονολόγησης του χώρου στο Βλοχό, καθώς και σημαντικές ενδείξεις λατρείας.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ - ΚΛΑΣΙΚΑ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΟΙΧΟΥ (POSTERS)

Γεώργιος Τουφεξής, Η προϊστορία του Α' Αρχαίου Θεάτρου Λάρισας

Στο πλαίσιο του έργου της αποκατάστασης του Α' Αρχαίου Θεάτρου Λάρισας, πραγματοποιήθηκε διερεύνηση των επιχώσεων στις οποίες εδράζεται το εν λόγω μνημείο. Διαπιστώθηκε ότι τουλάχιστον στο κατώτερο τμήμα του κοίλου καθώς και στην περιοχή της ορχήστρας, της σκηνής και της ανατολικής παρόδου, υπάρχουν παχιές επιχώσεις της Εποχής του Χαλκού με κατάλοιπα κτισμάτων. Παρουσιάζονται τα πρώτα αποτελέσματα της ανασκαφικής έρευνας που σε συνδυασμό με τα δεδομένα δειγματοληπτικών γεωτρήσεων που πραγματοποιήθηκαν για τη γεωτεχνική μελέτη της αποκατάστασης του θεάτρου, παρέχουν στοιχεία για την τοπογραφική εξέλιξη της περιοχής αυτής που αποτέλεσε την ακρόπολη της αρχαίας Λάρισας.

Σοφία Κασκαντίρη, Δήμητρα Ρουσιώτη, Σχέσεις και επιδράσεις ανάμεσα στην Αχαΐα και στη Θεσσαλία κατά τη διάρκεια των Ύστερων Μυκηναϊκών χρόνων - Νεώτερα στοιχεία

Μέσα από τη συγκεκριμένη παρουσίαση επιχειρείται η διερεύνηση των πιθανών σχέσεων και επιδράσεων μεταξύ της Αχαΐας και της Θεσσαλίας κατά τους Ύστερους Μυκηναϊκούς χρόνους. Ιδιαίτερα η ΥΕ ΙΙΙΓ είναι η περίοδος μεγάλης άνθισης των αχαϊκών οικισμών, όπως υποδεικνύεται και από το δημοσιευμένο και υπό μελέτη υλικό από τα νεκροταφεία αυτής της εποχής. Η περιοχή φαίνεται ότι εντάσσεται σε ένα ευρύ δίκτυο εμπορικών ανταλλαγών και ποικίλων πολιτιστικών επιδράσεων. Από την άλλη πλευρά η ανασκαφική έρευνα των τελευταίων δεκαετιών στη Θεσσαλία και η επανεξέταση παλιού αρχαιολογικού υλικού υποδεικνύει ότι η Θεσσαλία, κυρίως η ανατολική στην οποία υπάρχουν σημαντικά φυσικά λιμάνια, εντάσσεται σε όλη τη Μυκηναϊκή εποχή στο πολιτιστικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε στη νότια Ελλάδα. Αξιολογώντας ευρήματα, κυρίως από νεκροταφεία, εξετάζεται το ενδεχόμενο του απόηχου της πολιτιστικής κοινής της ΒΔ Πελοποννήσου στην Θεσσαλία την εποχή του ακολούθησε την κατάρρευση του ανακτορικού πολιτικο-οικονομικού συστήματος.

Ελένη Φρούσσου, Η Ύστερη εποχή Χαλκού στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας: τα έως σήμερα δεδομένα

Η ανασκαφική δραστηριότητα της ΕΦΑ Φθιώτιδας και Ευρυτανίας στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας, στο πλαίσιο σωστικών ανασκαφών, έχει φέρει στο φως αποσπασματικά σωζόμενα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και ελάχιστους τάφους της Ύστερης εποχής Χαλκού. Με βάση αυτά τα ευρήματα επιχειρείται μια σύνοψη των έως σήμερα γνωστών δεδομένων για την εγκατάσταση της Ύστερης εποχής Χαλκού στην θέση του Νέου Μοναστηριού.

Ελένη Φρούσσου, Με αφορμή ένα σπάνιο μικρογραφικό χάλκινο αγγείο: παρατηρήσεις για το ιερό της Δήμητρος Προερνίας στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδος

Το ιερό της Δήμητρος Προερνίας, στο Νέο Μοναστήρι Φθιώτιδας, ανασκάφηκε κατ' αρχήν από τον Δ. Θεοχάρη στα μέσα της δεκαετίας του 1960 και στην συνέχεια εκ νέου σε δύο διαφορετικές ανασκαφικές περιόδους από την ΙΔ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, το 1979 και το 1996. Τα περισσότερα και πιο αξιόλογα ευρήματα προέκυψαν στην διάρκεια της αρχικής ανασκαφής, ενώ κατά τις επόμενες ανασκαφικές περιόδους πραγματοποιήθηκαν κυρίως αποκαλύψεις τμημάτων των ήδη γνωστών κτισμάτων, καθαρισμοί και αποτύπωση χώρων, κ.λπ. Η τμηματική αυτή ανασκαφική δραστηριότητα στον χώρο του ιερού, μετά από μεγάλες περιόδους διακοπής, δεν επέτρεψε να γίνουν ειδικότερες παρατηρήσεις για τις κατά χώραν κατασκευές και τα σχετικά κινητά ευρήματα και αποτίμηση του συνολικού ευρήματος. Την εικόνα συσκότισαν περισσότερο ποικίλες καταστροφές, τόσο φυσικές, όσο και με ανθρώπινη επέμβαση στον χώρο του ιερού, οι οποίες έλαβαν χώρα στα ενδιάμεσα διαστήματα.

Με αφορμή ένα σπάνιο μικρογραφικό χάλκινο αγγείο, το οποίο βρέθηκε στο ιερό κατά την τελευταία ανασκαφική περίοδο και εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Λαμίας μαζί με άλλα αντικείμενα από το ιερό, όπως και την συμπερίληψη του αγγείου αυτού στην πρόσφατη περιοδική έκθεση του Κυκλαδικού Μουσείου με τον τίτλο «Κάλλος», ανέκυψαν μια σειρά από παρατηρήσεις και διαπιστώσεις για το σημαντικό αυτό ιερό του θεσσαλικού χώρου, οι οποίες παρουσιάζονται στην παρούσα ανακοίνωση.

Κατερίνα Θεοδωρακοπούλου, Μαρία Βαϊοπούλου, Κωνσταντίνος Σταμούλης, Κωνσταντίνος Αθανασάς, Οι Μυκηναίοι στην Δυτική Θεσσαλία : Προκαταρκτική χρονολόγηση προϊστορικής κεραμικής από τον οικισμό της Εποχής Χαλκού στη θέση «Ασβεσταριά» Πετρωτού Τρικάλων, με τη μέθοδο της θερμοφωταύγειας

Ο οικισμός του Πετρωτού Τρικάλων αποτελεί για τη δυτική Θεσσαλία μοναδική γνωστή περίπτωση οικισμού της Τελικής Νεολιθικής ή και ακόμα πρωιμότερων φάσεων, με συνεχή κατοίκηση έως το τέλος της Εποχής του Χαλκού. Στον χώρο έχουν εντοπιστεί αρχιτεκτονικά κατάλοιπα δεκαεσσάρων κτιρίων, τα οποία χρονολογούνται από την ΠΕ II έως και την ΥΕΙΙΙΓ, καθώς και σαρανταδύο ταφές. Εκτός από την κεραμική ντόπιας παραγωγής, αξιοσημείωτος είναι ο αριθμός των «εισηγμένων» αγγείων από την Αργολίδα, την Κρήτη, ενώ παράλληλά της απαντώνται στην βόρεια και δυτική Ελλάδα καθώς και στην Αλβανία.

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η χρονολόγηση με τη μέθοδο της θερμοφωταύγειας κεραμικής και τμήματος θερμικής κατασκευής, από διάφορα σημεία του οικισμού, με στόχο τη χρονολογική τους ταύτιση σε σχέση με την αρχαιολογική στρωματογραφία. Παρουσιάζονται κάποια προκαταρκτικά αποτελέσματα που ορίζουν ένα *terminus ante quem* της χρήσης στον χώρο. Αξιοσημείωτη είναι η χρονολόγηση λαβής αγγείου στη ΜΕΧΙ, το οποίο πιθανόν να υποδηλώνει εγχώριο σκεύος της Δυτικής Θεσσαλίας, καθώς αντίστοιχοι τύποι έχουν εντοπιστεί μόνο στην Αλβανία κατά την ΜΕΧ ΙΙΙ.

Derek Pitman, Maria Vaiopoulou, Robin Rönnlund, Fotini Tsiouka, Rich Potter, Harry Manley, Lawrence Shaw, Geophysical prospection and aerial photography at the ancient city of Vlochos, region of Karditsa

During the course of the Vlochos Archaeological Project (2016–2018) and the ongoing Palamas Archaeological Project (2020–2025), extensive geophysical prospection was carried out at the ancient urban site at Vlochos in the region of Karditsa, Thessaly. Over the course of five field seasons, over 15 hectares of ground was thoroughly surveyed employing a wide range of methods, including magnetometry, ground-penetrating radar, electro-resistivity, apparent conductivity, and electro-magnetic survey. In parallel to this, an aerial photography

survey was been conducted, providing high-resolution digital elevation models and multi-spectral imagery of ground vegetation.

The work has produced high-quality results, providing invaluable insights into the buried remains at the site, their outline and design, as well as probable date and function. This paper presents the methods employed during the work, our present interpretation of the results, and their implications for further work at the site of Vlochos.

Δημήτριος Καραγκούνης, Αρχαίο Θέατρο Λάρισας. Η εξέλιξη των εργασιών μέσα από το ΝΕΟ ΕΣΠΑ

Το Α΄ Αρχαίο Θέατρο Λάρισας κατασκευάστηκε στις αρχές του 3ου αιώνα π.χ. και αποτελεί εμβληματικό μνημείο της Θεσσαλίας.

Η παρουσίαση αναφέρεται στην εγκεκριμένη μελέτη αποκατάστασης του μνημείου και εν συνεχεία παρουσιάζει τις μέχρι σήμερα εργασίες.

Σκοπός των εργασιών του παρόντος έργου είναι η περαιτέρω αποκατάσταση του μεγαλύτερου μέρους του κυρίως θεάτρου. Οι παρεμβάσεις στοχεύουν στην άρση της επικινδυνότητας στην περιοχή των κάτω σειρών με την κατασκευή τοίχου αντιστήριξης από λιθοδομή. Επίσης με την επανατοποθέτηση στην περιοχή επέμβασης εδωλίων στην αρχική τους θέση, εδωλίων σε ομόλογες θέσεις καθώς και με την τοποθέτηση νέων μαρμάρινων εδωλίων αίρεται η επικινδυνότητα στην περιοχή αυτή του κοίλου λόγω της πλήρους κάλυψης των ασυνεχιών που παρουσιάζουν τα αρχιτεκτονικά μέλη. Με τις παρεμβάσεις αυτές είναι δυνατή η ασφαλής πρόσβαση και διακίνηση θεατών στο χώρο αυτό.

Κωνσταντίνος Παντζούρης, Ένα νόμισμα ως αντικατοπτρισμός της σχέσης Φλαμινίνου και Σκοτούσσας

Χάρη στα σύμβολα που φέρουν και στη δυνατότητα ευρείας διασποράς τους, τα νομίσματα έχουν λειτουργήσει συχνά ως μέσο προβολής σημαντικών προσωπικοτήτων, νικών ή συνθηκών. Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί να ερμηνευτεί ένα σπάνιο νόμισμα της Σκοτούσσας από τη θεσσαλική συλλογή νομισμάτων BCD, το οποίο φαίνεται να σχετίζεται τόσο με την επικράτηση του Ρωμαίου ύπατου Τίτου Κόιντου Φλαμινίνου επί των Μακεδόνων στη μάχη των Κυνός Κεφαλών, όσο και με τη διακήρυξη του ίδιου για την απελευθέρωση των ελληνικών πόλεων από τον μακεδονικό ζυγό. Η επέμβαση της Ρώμης ως απελευθερώτριας δύναμης ολοκληρώθηκε με τη διευθέτηση διαφόρων πολιτικών ζητημάτων, αφιερώνοντας ιδιαίτερη μέριμνα στη Θεσσαλία, λόγω της στρατηγικής θέσης της σε σχέση με τη Μακεδονία. Σε αυτές τις ρωμαϊκές ενέργειες οι απελευθερωμένες ελληνικές πόλεις απάντησαν με ποικίλες πράξεις ευγνωμοσύνης και λατρείας προς την προσωποποίηση της Ρώμης αλλά και προς τον ίδιο τον Φλαμινίνο. Στην ανακοίνωση αυτή υποστηρίζεται ότι σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούσε να ενταχθεί η κοπή του νομίσματος BCD αρ.756 από τη Σκοτούσσα, την πόλη που φιλοξένησε στα χώματά της την καθοριστική νίκη του Φλαμινίνου. Βάσει της εξέτασης των γραπτών πηγών, των επιγραφικών και νομισματικών τεκμηρίων και άλλων σχετικών ιστορικών και αρχαιολογικών στοιχείων, προτείνεται η ταύτιση των μορφών που απεικονίζονται στο υπό συζήτηση νόμισμα με τον Φλαμινίνο και την προσωποποίηση της Ρώμης. Η προτεινόμενη ερμηνεία δεν προσφέρει μόνο απαντήσεις στα πολλαπλά ζητήματα που εγείρει το ίδιο το νόμισμα αλλά μπορεί να λειτουργήσει και ως συνδετικός κρίκος για σποραδικά στοιχεία της σχέσης του Φλαμινίνου με τη Σκοτούσσα. Επιπλέον, το εν λόγω νόμισμα θα μπορούσε να θεωρηθεί ως σημείο αναφοράς για την απεικόνιση της Ρώμης στον ελλαδικό χώρο.

Δέσποινα Ευσταθίου, Γεώργιος Βήτος, Ιερό στη θέση «Μάρμαρα» ή «Γκαμήλα» στο Νεοχωράκι Αλμυρού. Μία νέα προσέγγιση

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα αρχαιολογικά δεδομένα από τη θέση «Μάρμαρα» ή «Γκαμήλα» της κτηματικής περιφέρειας Νεοχωρακίου του Δήμου Αλμυρού Νομού Μαγνησίας. Στις αρχές του 20ου αιώνα ερευνήθηκαν τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της θέσης, τα οποία ερμηνεύτηκαν ως ιερό της γεωμετρικής περιόδου και κηρύχθηκε από τον Θεοχάρη ως αρχαιολογικός χώρος. Θα παρουσιαστεί το ιστορικό της έρευνας του χώρου και το αρχαιολογικό υλικό που προέρχεται από αυτόν.

Jitte Waagen, Apostolos Sarris, Geophysical, Aerial and Thermal Prospection at Magoula Plataniotiki

Magoula Plataniotiki is the focus of archaeological research of teams from the Universities of Groningen and Amsterdam, and from 2018 onwards, in collaboration with archaeologists from the University of Thessaly and the Archaeological Service of Magnesia. The goal of the current excavations is to clarify the nature and chronological development of habitation on the site.

Complementary to the archaeological trenches, geophysical and aerial prospection have been taken place, in order to better understand the intra-site spatial organisation and extent of habitation, for which the site lends itself quite well. Already in 2015, a combination of aerial photography and geophysical remote sensing produced clear images of the sub-surface archaeological remains in parts of the site, in agreement with some other satellite images. The results also raised questions about the different orientation of the structures towards the east part of the site, the continuation of the settlement at the top plateau and towards the west part of the site, and the exact extent to the south. Therefore, in the summer of 2021, remote sensing efforts have been intensified using an intensive georadar prospection and drone remote sensing of a more experimental nature, equipped with multispectral and thermal cameras. Drone remote sensing allows the acquisition of high resolution imagery, but the potential of detecting archaeological anomalies may sometimes be more challenging or even impossible. The application of drone thermography is still in an experimental stage but still has a lot of future potential in the prospection of shallow depth archaeological structural remains. In this paper, the results of the various sensors will be discussed, focusing on their comparability, potential complementarity and performance in different terrains and acquisition periods.

Μαριάνθη Ραφτοπούλου, Μιχάλης Ανετάκης, Ειδώλιο χορεύτριας από το μικρό ιερό της Εν(ν)οδίας στις Φερές

Το 1978, στη θέση «Αλεπότρυπες» Βελεστίνου και σε μικρή απόσταση από τα τείχη της ακρόπολης των αρχαίων Φερών στο λόφο του Αγίου Αθανασίου, ανασκάφηκε από την τότε Επιμελήτρια Αρχαιοτήτων κ. Όλγα Κακαβογιάννη, τμήμα ενός αρχαίου κτηρίου. Σε αυτό λατρευόταν η Εννοδία και πιθανώς ο Δίας ως Μειλίχιος. Το περιιαστικό αυτό ιερό, που είναι γνωστό ως μικρό ιερό της Εννοδίας, χρονολογείται από τα τέλη του 5^{ου} ή τις αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ.

Σε αποθέτη που ανασκάφηκε στο εσωτερικό του κτηρίου εντοπίστηκαν αρκετά αντικείμενα, που είχαν αφιερωθεί στο ιερό ως αναθήματα. Ανάμεσα σε αυτά ξεχωρίζει πήλινο ειδώλιο γυναικείας μορφής, που χορεύει τον ανατολικής προέλευσης χορό «όκλασμα» δίπλα από βωμό επάνω στον οποίο εδράζεται ερμαϊκή στήλη. Στα πλαίσια της μελέτης του συνόλου των ευρημάτων από το μικρό ιερό της Εν(ν)οδίας θα επιχειρήσουμε να ερμηνεύσουμε αφενός μεν τη τελετουργική σημασία του ιδιαίτερου αυτού ειδωλίου, αφετέρου δε την παρουσία του στο context του αποθέτη όπου εντοπίστηκε.

Ευαγγελία Σταμέλου, Αργυρούλα Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, Πήλινο πλακίδιο με γραπτή παράσταση από το Ιερό του Ηρακλή στη θέση «Σπαρτιάς-Λατομείο» Σέσκλου, εκτός του άστεως των Φερών

Στην ανακοίνωση αυτή επιχειρείται πολύπλευρη προσέγγιση ενός πήλινου πλακιδίου με γραπτή παράσταση, πιθανότατα αναθηματικού, που βρέθηκε σε Ιερό αφιερωμένο στον Ηρακλή, στις βόρειες υπώρειες του λόφου «Σπαρτιάς» στην περιοχή του Σέσκλου Μαγνησίας, πολύ κοντά στον σιδηροδρομικό σταθμό «Λατομείο», στην πορεία της αρχαίας οδού που συνέδεε την πόλη των Φερών με το επίνειό της, τις Παγασές. Το Ιερό ταυτίζεται ως τόπος λατρείας του Ηρακλή επιγραφικά λόγω της ανεύρεσης μιας χάλκινης ομφαλωτής φιάλης αρχαϊκής εποχής, στο εσωτερικό της οποίας υπάρχει χαραγμένη επιγραφή σε τοπικό Θεσσαλικό αλφάβητο: ΤΕΛΕΦΙΛΟΣ Μ ΑΝΕΘΕΚΕΝ ΤΟΙ ΗΕΡΑΚΛΙ (ο Τηλέφιλος με ανέθεσε στον Ηρακλή).

Με βάση τη μελέτη της κεραμικής από το στρώμα της αρχαϊκής εποχής στο Ιερό, η κύρια περίοδος λειτουργίας του τοποθετείται χρονικά στον 6ο αι. π.Χ., ειδικότερα στο πρώτο ήμισυ του αιώνα, ενώ το εύρος της εκτείνεται πιθανόν από τα τέλη του 7ου ως τις αρχές του 5ου αι. π.Χ. Η λατρεία του Ηρακλή στο Ιερό συνεχίζεται και κατά την Ελληνιστική περίοδο (2ος αι. π.Χ.).

Το πλακίδιο που παρουσιάζεται ανήκει στο στρώμα της αρχαϊκής εποχής. Έχει κατασκευαστεί από κιτρινωπό πηλό και φέρει γραπτή παράσταση υπέα που πλαισιώνεται από ορισμένα χαρακτηριστικά παραπληρωματικά θέματα. Αξιοσημείωτη είναι η σπανιότητά του για τα Θεσσαλικά δεδομένα, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία της παρουσίας του στο Ιερό. Εξετάζεται το ενδεχόμενο προέλευσής του από την Κόρινθο, κυρίως λόγω του πηλού, σε συνδυασμό με την ύπαρξη κορινθιακής κεραμικής στο ίδιο Ιερό. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται προσπάθεια ανίχνευσης της παρουσίας ανάλογων πλακιδίων και της συχνότητάς τους και σε άλλες περιοχές, έξω από το χώρο παραγωγής τους. Επιχειρείται η χρονολογική προσέγγισή του σε σύγκριση με παράλληλα, τόσο από την Κόρινθο όσο και από άλλες περιοχές του Ελλαδικού Χώρου. Τέλος, γίνεται προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης της παράστασης σε σχέση με την παρουσία του, προφανώς ως αναθήματος, στο Ιερό του Ηρακλή.

Magie Aiken, Sandra Garvie-Lok, Margriet Haagsma, Sophia Karapanou, Michael MacKinnon, Pig Husbandry and Domestic Economy at the Hellenistic site of Kastro Kallithea

Intensive stable isotope analysis of archaeological faunal remains can enhance our understanding of domestic economies and daily life in antiquity. While this approach is seeing growing use in the ancient Mediterranean, few studies have applied it to explore animal management in Classical or Hellenistic Greece and it has only recently begun to be studied in Ancient Thessaly. In this paper we present a carbon and nitrogen stable isotope exploration of pig husbandry practices at the Hellenistic *kastro* of Kallithea in the Thessalian *perioikos* of Achaia Phthiotis. This study is linked to one of the primary goals of the Kallithea project: gaining insight into the organization of the Hellenistic domestic economy. We determined collagen carbon (C) and nitrogen (N) stable isotope ratios for 30 pigs and 6 sheep/goats from the site. The results show a primarily C₃ diet for the pigs, with moderate δ¹⁵N values that do not suggest penning. Pig and sheep/goat δ¹³C and δ¹⁵N values are broadly similar. Based on the diets expected for different pig husbandry techniques, we suggest that the animals were free ranged in an extensive management system focused on larger herds of swine. Comparisons to stable isotope values from other

sites in Greece suggest that pig management strategies varied temporally and regionally, indicating a promising direction for research into ancient domestic economies. This type of analysis, contextualized within Thessalian archaeology, can be extrapolated beyond pig husbandry at Kallithea to reveal information about the domestic economy and human-animal interactions during the Hellenistic period more generally.

Δημήτρης Φιλιογλου, Κτηνοτροφία στην Κλασσική-Ελληνιστική Θεσσαλία: Πώς, πού, και γιατί; Μια ζωο-αρχαιολογική και ισοτοπική μελέτη από την Μαγούλα Πλατανιώτικη και την Άλο στον Αλμυρό

Ανάμεσα στην Μακεδονική αυτοκρατορία του βορρά και των πόλεων-κρατών του νότου, η Θεσσαλία βίωσε μια μακρά περίοδο πολιτικής αστάθειας από τον 4^ο-1^ο αιώνα π.Χ. (Westlake, 1969). Σύντομες περίοδοι ειρήνης και ενότητας εναλλάσσονταν με συγκρούσεις μεταξύ των Θεσσαλικών αστικών κέντρων εξαιτίας εσωτερικών διενέξεων και εξωτερικών παρεμβάσεων. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι απλοί κτηνοτρόφοι καλούνταν να ασκήσουν τις δραστηριότητές τους και να προμηθεύσουν τις τοπικές αγορές με κρέας και άλλα κτηνοτροφικά προϊόντα.

Στην παρούσα ανακοίνωση, εξετάζουμε τον ρόλο των ζώων στις τοπικές κοινωνίες και την σχέση ανθρώπων-ζώων υπό το πρίσμα των μεταβαλλόμενων ιστορικών συνθηκών. Εξετάζοντας την ταξινομική σύνθεση, την ηλικία σφαγής και διενεργώντας ανάλυση ισοτόπων στα ζωοαρχαιολογικά κατάλοιπα, επιχειρούμε να ανασυνθέσουμε τις κτηνοτροφικές στρατηγικές και τον βαθμό κινητικότητας των ζώων (και συνεπώς των ανθρώπων). Προηγούμενες μελέτες στην περιοχή έχουν επιχειρήσει να εξετάσουν εάν οι αρχαίοι κτηνοτρόφοι μετακινούσαν εποχικά τα κοπάδια τους για εξειδικευμένη παραγωγή μεγάλης κλίμακας, ή για μικρής κλίμακας παραγωγής με σκοπό την συντήρηση. Η Prummel (2003) πρότεινε την εποχική μετακίνηση κοπαδιών αιγοπροβάτων σε μικρές αποστάσεις με σκοπό την εξειδικευμένη παραγωγή γαλακτοκομικών και μαλλιού, βασιζόμενη όμως σε μικρό ζωοαρχαιολογικό δείγμα, ενώ οι Bishop et al. (2020) πρότειναν τέσσερις διαφορετικούς τρόπους διαχείρισης σε τέσσερα αιγοπρόβατα με βάση την ισοτοπική ανάλυση. Ωστόσο, χρειάζεται μεγαλύτερη ενσωμάτωση των ζωοαρχαιολογικών με τα ισοτοπικά και ιστορικά δεδομένα. Για πρώτη φορά συνδυάζουμε νέα ζωοαρχαιολογικά δεδομένα μαζί με ισοτοπικά και ιστορικά δεδομένα από δύο θέσεις στην πεδιάδα του Αλμυρού, την Μαγούλα Πλατανιώτικη και την Άλο (4^{ος}-2^{ος} αιώνας μ.Χ.) για να προσεγγίσουμε τις κτηνοτροφικές πρακτικές της περιοχής σε μια περίοδο συνεχούς πολιτικής αστάθειας.

Gino Canlas, Colette Kruyshaar, Domestic storage in New Halos and Kallithea (Peuma), Achaia Phthiotis

The Hellenistic domestic contexts excavated at Kallithea and New Halos, both in the Thessalian *perioikos* of Achaia Phthiotis, have yielded a wide array of storage facilities. New Halos in coastal Achaia Phthiotis offers several townhouses with store rooms dating to the first half of the 3rd century BC, and a Southeast Gate that was renovated as a farmhouse in the second half of the 3rd century BC with a large *pitheon*, though with few *in situ* *pithoi*. In comparison, Building 10 on the kastro of Kallithea is a large townhouse dating to the 2nd century BC with a *pitheon* accommodating up to 16 semi-subterranean *pithoi in situ*.

Generally, these *pithoi*, especially when found *in situ*, attract much attention. Besides these, all houses yielded several storage jars (or bins). Many of the storage jars and accompanying lids display intricate plastic and/or incised decoration. Both *pithoi* and jars,

exhibiting specific functionalities, comprise the household's ceramic storage capacity of bulk foods.

This paper presents a chronological overview of the storage vessels documented in the excavations of these two sites, grounded on the premise that households were dynamic and constantly fluid. By examining the materiality and functionality of storage vessels we aim to show a picture of the socio-economic implications of their presence in domestic contexts in the Hellenistic period. We will cut across different scales of storage in order to look beyond the functions of these storage vessels and possibly reveal a regional trend in social attitudes towards the maintenance of certain vessel styles. We demonstrate that storage vessels reflect not only a mundane aspect of human reality but also the management of social anxieties and the monumentalization of luxuries.

Χρήστος Καραγιαννόπουλος, Φώτης Κατέβας, «ΧΑΛΚΟΥΝ ΑΓΑΛΜΑΤΙΟΝ ΟΠΛΙΤΟΥ ΔΡΟΜΕΩΣ εκ Φίλιας Καρδίτσης, Μουσείο Αλμυρού, Αριθ. Ευρετ. Β'. Χαλ. 369». Σχόλια και παρατηρήσεις σχετικά με τη θέση εύρεσης ενός ορειχάλκινου αγαλματιδίου αρχαϊκών χρόνων από τη Φίλια Καρδίτσας

Η αναδίφηση στα αρχεία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας για παλαιότερες αναφορές και έρευνες στη Δυτική Θεσσαλία και ειδικότερα στην περιοχή της Καρδίτσας, έφερε στο φως κάποια στοιχεία που δύνανται αξιοποιηθούν εν μέρει με βάση τις πρόσφατες έρευνες πεδίου. Τα τελευταία σχετίζονται με ενδείξεις που αφορούν στη θέση εντοπισμού ενός παλιού ευρήματος, συγκεκριμένα ενός ορειχάλκινου αγαλματιδίου ύστερων αρχαϊκών/πρώιμων κλασικών χρόνων, το οποίο βρέθηκε το 1925 στην κτηματική περιφέρεια της Τοπικής Κοινότητας Φίλιας, στον Δήμο Σοφάδων Καρδίτσας και δημοσιεύθηκε στα ΠΑΕ από τον Ν. Γιαννόπουλο, ενώ από την νεότερη έρευνα θεωρήθηκε ότι απεικονίζει τον ήρωα Περσέα. Πρόκειται για θέση που βρίσκεται στα ΝΑ του φημισμένου ιερού της Ιτωνίας-Αθηνάς και -βάσει των τοπογραφικών στοιχείων που συνόδευαν το εύρημα- πολύ πιθανόν προέρχεται από την περιοχή όπου σχετικά πρόσφατα ανασκάφηκε ο οικισμός αρχαϊκών και κλασικών χρόνων στη θέση «Καλάθια», στο πλαίσιο κατασκευής του Αυτοκινητόδρομου Κεντρικής Ελλάδος Ε-65. Η εύρεση του εν λόγω τέχνηργου, το οποίο είτε αποτελούσε ανάθημα σε κάποιο ιερό εντός του πιο πάνω οικισμού είτε αντικείμενο που ο κάτοχός του επρόκειτο να αφιερώσει στο γειτονικό ιερό της Ιτωνίας-Αθηνάς, συνιστά καθ' εαυτή σημαντική ένδειξη τόσο για τις πιθανές σχέσεις των οικισμού με το ιερό όσο και για τις οικονομικές δυνατότητες των κατοίκων του.

Στέλλα Κατακούτα, Καλλιόπη Σταυρακούδη, Περπατώντας δυτικά από τη χώρα της Λάρισας προς τα Ρεβένια

Τα τελευταία χρόνια, με αφορμή την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής εναλλακτικών μορφών ενέργειας στον Θεσσαλικό κάμπο, βρίσκεται σε εξέλιξη εκτεταμένη επιφανειακή έρευνα στο μεγαλύτερο μέρος της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται δυτικά, από τη χώρα της αρχαίας Λάρισας μέχρι και τα Ρεβένια, μελετώντας τον χώρο διαχρονικά. Εξετάζεται ουσιαστικά μία πεδινή περιοχή με χαμηλό ανάγλυφο καθώς και μία ημιορεινή, τα Ρεβένια, που χωρίζουν την ανατολική από τη δυτική Θεσσαλική πεδιάδα.

Τα στοιχεία που συγκεντρώνονται σε συνδυασμό με παλαιότερα τοπογραφικά δεδομένα, οδηγούν σταδιακά στην πληρέστερη κατά το δυνατόν αποκατάσταση της μορφής που παρουσίαζε αφενός ο κάμπος της Λάρισας με τις διάσπαρτες αγροτικές εγκαταστάσεις και τους μικρούς οικισμούς και αφετέρου τα Ρεβένια με τα περάσματα και τις θέσεις εποπτείας τους.

Φώτης Ντάσιος, Για το αρχαίο Κερκίνιον

Απόπειρα συνδυαστικής ανασύνθεσης δεδομένων (ιστορικών, τοπογραφικών, ανασκαφικών) που σχετίζονται με τα εκτεταμένα οικιστικά κατάλοιπα στις βορειοδυτικές υπώρειες του Μαυροβουνίου με σκοπό την απόδοσή τους στην αταύτιστη παρακάρλια πόλη των Μαγνήτων. Πιο συγκεκριμένα η συμβολή των Γιαννόπουλου, Kirsten και Helly που ασχολήθηκαν με το θέμα διασταυρώνεται και ελέγχεται με τα πορίσματα της αποδοτικής έρευνας της ΙΕ' ΕΠΚΑ Λάρισας με ζητούμενο τον εντοπισμό της κύριας θέσης του οικισμού και των κατά περιόδους εξαρτημάτων του.

Katherine G. Bishop, Margriet Haagsma, Sophia Karapanou, Sandra Garvie-Lok, New Perspectives on Hellenistic Shepherding at Pharsalos and Kastro Kallithea

Our study presents evidence of diverse sheep and goat grazing practices in southeast Thessaly during the Hellenistic period. By comparing information from archaeological, epigraphic, and literary sources with the results of stable isotope analysis of sheep and goat teeth, we discuss how specialized shepherding impacted sociopolitical and economic aspects of life in antiquity. Our research focuses on sheep and goat grazing practices around the sites of Pharsalos, Kastro Kallithea, and into Mount Óthrys. We use stable isotope analysis of archaeological sheep and goat teeth from a Hellenistic context to identify whether animals recovered from these sites grazed differently. A sample of 11 sheep and goat third molars was collected from domestic structures at Kastro Kallithea (n=6) and Pharsalos (n=5). Carbon ($\delta^{13}\text{C}$), oxygen ($\delta^{18}\text{O}$), and strontium ($^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$) isotope values were measured from sequentially sampled dental enamel to examine diet, seasonality, and mobility of sheep and goats. The results indicate that multiple management styles were in use with varying levels of mobility. As an example, at least three animals were seasonally mobile in non-local areas that may correlate to the Óthrys Mountain region, whereas other sheep and goats were kept locally around the sites of Kastro Kallithea and Pharsalos. We argue that specialized agropastoralism is the result of regional cultural and economic demands for animal by-products. Archaeological evidence of wool- or dairy-processing equipment and sheep and goat animal remains are found in abundance at both sites. We also speculate that growing sociopolitical rivalry over grazing grounds at higher elevations in the area may have prompted mobile management. Local epigraphic evidence from the late Hellenistic period indicates that there was increased competition over grazing grounds in the Óthrys Mountains, with some conflicts going to arbitration in Delphi; Kastro Kallithea was likely involved in these conflicts. Our research presents the first application of stable isotope analysis to discussions of agropastoralism and specialized management in Achaia Phthiotis during the Hellenistic period, and shows how the coupled use of stable isotope and epigraphic data can improve our understanding of these practices.

Alessio Toscano Raffa, Dario Giuffrida, Topographic research on the fortifications of ancient Eretria (Thessaly)

The poster is focused on the research conducted in 2019 by an Greek-Italian team (Ephorate of Antiquities of Larissa, CNR-ISPC Catania, University of Messina) on the Hellenistic fortifications of Eretria (Thessaly), among the best preserved in all of Greece, in some places visible up to 7 m in height. The work was carried out using as a reference basis the first reconstructive hypothesis published by I. Bloom in 1992 and it was decided to make a complete revision of what has already been published. Therefore, positioning with gps, detection, cleaning and archiving of the visible sections on the GIS was carried out. The new researches have made it possible to identify the articulation and topographical development

of the walls with the discovery of 8 gates, 17 towers/bastions and two posterns of which the architrave is preserved.

The wall circuit, based on the construction characteristics and historical dynamics involving Thessaly, can be generically datable to the second half of the 4th century BC. The fortifications develop for a total perimeter of 932.50 m, surrounding an area of 5 hectares, and are made of squared blocks with an irregular double trapezoidal curtain technique with a width between 2.5 and 3 meters. The construction seems to be the result of a unitary intervention, even if some restorations have been identified between the Roman and Byzantine periods.

Αλέξανδρος Μαζαράκης Αινιάν, Αργυρούλα Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, Ελένη Χρυσοπούλου, Γρηγόρης Τσόκας, Αλέξανδρος Σταμπολίδης, Νεκταρία Διαμαντή, Ηλίας Φίκος και Κωνσταντίνος Πολυδωρόπουλος, Γεωφυσικές διασκοπήσεις στην Κεφάλα της Σκιάθου κατά το 2019

Το 2019, από 23-27 Σεπτεμβρίου, ο Τομέας Αρχαιολογίας του Τμήματος ΙΑΚΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σε συνεργασία με την Εφορία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας και το Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Γεωφυσικής του ΑΠΘ, πραγματοποίησαν ολιγοήμερες έρευνες στην θέση Κεφάλα της Σκιάθου το 2019. Οι εργασίες στο πεδίο διήρκεσαν 5 ημέρες, 2019. Πραγματοποιήθηκαν γεωφυσικές διασκοπήσεις της περιοχής του Νοτιοδυτικού αρχαίου νεκροταφείου του οικισμού, στην ευρύτερη περιοχή που ανασκάψαμε το 2014-2016 ορισμένες ταφές των πρωτογεωμετρικών έως και αρχαϊκών χρόνων. Η μέγιστη έκταση που καλύφθηκε ήταν 150 x 60 μ. περίπου. Η παρουσία πυκνής βλάστησης δεν επέτρεψε να πραγματοποιηθεί διασκόπηση και στο πλάτωμα του οικισμού. Στόχος των γεωφυσικών ερευνών ήταν να εντοπισθεί καλύτερα η περιοχή που καταλαμβάνει το αρχαίο νεκροταφείο ώστε να εκτιμηθεί αν θα προχωρήσουμε σε συστηματική ανασκαφή του στο μέλλον. Τα αποτελέσματα των διασκοπήσεων με τη μαγνητική μέθοδο υπήρξαν αρνητικά λόγω διαφόρων «θορύβων» και της παρουσίας της μεταλλικής περίφραξης του αεροδρομίου. Αντίθετα, οι διασκοπήσεις με γεωραντάρ οδηγήσαν σε ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα, με πιθανή παρουσία συστάδων τάφων σε ορισμένες περιοχές. Η παραπάνω υπόθεση θα πρέπει να επιβεβαιωθεί μέσω μελλοντικής ανασκαφής

Ιάκωβος Γεωργίου, Ελένη Χρυσοπούλου, Δίκτυο πύργων - οχυρωμένων αγροικιών στα νησιά των βορείων Σποράδων

Η ύπαρξη πύργων - οχυρωμένων αγροικιών των κλασικών χρόνων στα νησιά των Βορείων Σποράδων, στη Σκιάθο (σημερινή Σκιάθο), στην Πεπάρηθο (σημερινή Σκόπελο) και στην Ίκο (σημερινή Αλόνησο), και η κατασκευή τους σε νευραλγικά σημεία των νησιών οδηγεί στην ανάγκη διερεύνησης της πιθανότητας να εντάσσονταν σε ένα δίκτυο επικοινωνίας, τόσο μεταξύ τους, όσο και με την ηπειρωτική Ελλάδα, με το σύστημα των φρουκτωριών. Πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία αυτή, ιδιαίτερα για την Πεπάρηθο, υπάρχουν και στην αρχαία Γραμματεία.

Η κομβική θέση των νησιών των Βορείων Σποράδων στον ελλαδικό χώρο και η ορεινή μορφολογία τους πιθανότατα οδήγησε στη δημιουργία ενός συστήματος άμεσης επικοινωνίας και μετάδοσης μηνυμάτων διαμέσου των πύργων - οχυρωμένων αγροικιών.

Οι εγκαταστάσεις αυτές χρησιμοποιούνταν και ως καταφύγιο για τους κατοίκους της υπαίθρου σε περίπτωση αιφνιδιαστικής επιδρομής, εξυπηρετώντας παράλληλα αγροτικές ανάγκες με την καλλιέργεια σιτηρών και την παραγωγή κρασιού και λαδιού.

Ελένη Χρυσοπούλου, Γιώργος Βήτος, Δήμητρα Χατζοπούλου, Αγροικία Ελληνιστικής εποχής στη θέση «Ξάνεμος» Σκιάθου

Το 2021, στο πλαίσιο σωστικής ανασκαφικής έρευνας στη θέση «Ξάνεμος» της νήσου Σκιάθου, αποκαλύφθηκαν οικιστικά κατάλοιπα ελληνιστικής εποχής. Πρόκειται πιθανότατα για αγροικία στο ανατολικό τμήμα της νήσου Σκιάθου, στην ευρύτερη περιοχή της αρχαίας θέσης «Κεφάλα». Θα παρουσιαστούν τα κινητά ευρήματα που περιλαμβάνουν ποικίλους τύπους κεραμικής (όπως αμφορείς, αγγεία πόσεως, πινάκια, μαγειρικά σκεύη κ.α.), καθώς και μικροευρήματα, όπως νομίσματα, πήλινα, μεταλλικά και γυάλινα αντικείμενα.

Tamara M. Dijkstra, Magoúla Plataniótiki: Monumental Architecture of the Classical Era

Since 2013 the University of Groningen has been working at the site of Magoúla Plataniótiki, together with colleagues from the local Ephorate, the University of Thessaly, and the University of Amsterdam. The University of Groningen has excavated three test trenches on the site, which revealed remains of two monumental structures as well as multiple habitation layers. Analysis of the stratigraphy, architecture, finds, and geophysical prospection data leads us to reconstruct the site's use from the Bronze Age down to the Hellenistic Period and to tentatively identify the two monumental structures as a sanctuary for a female goddess and as a fortification. In this poster, our team presents some of the evidence that has led to these interpretations.

Διάφορα

Αιμιλία Καλογιάννη, «Αρχαία Ελλάδα: μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία»:
Βιβλιοπαρουσίαση και βιωματικό εργαστήριο μουσειακής εκπαίδευσης στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας, ανταποκρινόμενη συστηματικά τα τελευταία χρόνια στα αιτήματα της εκπαιδευτικής κοινότητας της περιοχής για την πραγματοποίηση προγραμμάτων σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους και τη σχετική ενημέρωση των εκπαιδευτικών, σχεδίασε και υλοποίησε τη δράση «Αρχαία Ελλάδα: μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία», το 2018.

Αφορούσε στην παρουσίαση, καταρχήν, του βιβλίου της Εικαστικού Χριστίνας Νάκου «Ιστορίες της Τέχνης για Παιδιά — με διάφορους τρόπους» και, έπειτα, σε ένα βιωματικό εργαστήριο με θέμα «Αρχαία Ελλάδα: μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία», στο οποίο συμμετείχαν εκπαιδευτικοί από σχολεία της Μαγνησίας. Πρόκειται ουσιαστικά για τη συνέχεια παλαιότερης συνεργασίας με την Εικαστικό και το Εργαστήριο Μουσειακής Έρευνας και Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, όπως αποτυπώθηκε στην Περιοδική Έκθεση «Ταξιδεύοντας στον Χρόνο μέσα από την Τέχνη» και τις δράσεις που την πλαισίωσαν.

Περιλάμβανε θεωρητικές εισηγήσεις σχετικά με τρόπους και καλές πρακτικές ως προς την παιδαγωγική αξιοποίηση εκφάνσεων της Τέχνης και, συνακόλουθα, μουσειακών εκθεμάτων για την ενίσχυση του εκπαιδευτικού έργου και, τέλος, βιωματική δράση μέσα στο Μουσείο.

Αιμιλία Καλογιάννη, Αναζητώντας τους κατοίκους της αρχαίας Δημητριάδας: εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Αναζητώντας τους κατοίκους της αρχαίας Δημητριάδας» σχεδιάστηκε για μαθητές 9 – 18 ετών και εκτυλίσσεται στις Αίθουσες της Παλαιάς και στη Νέα Πτέρυγα του Μουσείου, όπου εκτίθενται ευρήματα από την αρχαία Δημητριάδα.

Στόχος του είναι, μετά από συζήτηση και περιήγηση μαζί με τα παιδιά στις Αίθουσες, αυτά, χωρισμένα σε ομάδες, να αντιμετωπίσουν κριτικά τα αντικείμενα ως πηγές και να αντλήσουν πληροφορίες, να τις ομαδοποιήσουν και να συνάξουν λογικά επιχειρήματα, δομώντας ιστορικό λόγο. Στο τέλος του προγράμματος, δημιουργούν με πηλό αντίγραφα αρχαίων νομισμάτων, όμοια με αυτά που βρέθηκαν στην αρχαία πόλη. Με τη συμπλήρωση μιας πενταετίας από τον αρχικό σχεδιασμό του, τα δεδομένα που έχουν ως τώρα συλλεγεί από τη συστηματική του αξιολόγηση οδηγούν σε ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για τον βαθμό και τις προϋποθέσεις με τις οποίες τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία μπορούν να ενισχύσουν την ιστορική σκέψη των παιδιών και να υποστηρίξουν τον κριτικό τους λόγο.

Αιμιλία Καλογιάννη, Ευαγγελία Σταμέλου, Ευμορφία Τσιαμάγκα, Σεμινάριο επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Μαγνησίας «Εκπαιδευτικοί και/στο Μουσείο- Δημιουργώντας νέες προσεγγίσεις»: από τον σχεδιασμό στην αξιολόγηση

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας, συνεχίζοντας την πολυετή της δράση στον τομέα της εκπαίδευσης, σχεδίασε και υλοποίησε σεμινάριο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών της περιοχής σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης, σε συνεργασία με το Σωματείο «Φίλοι Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου και Αρχαιολογικών Χώρων Μαγνησίας & Βορείων Σποράδων» και τα Τμήματα Σχολικών Δραστηριοτήτων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Μαγνησίας.

Το σεμινάριο είχε τίτλο «Εκπαιδευτικοί και/στο Μουσείο- Δημιουργώντας νέες προσεγγίσεις» και υλοποιήθηκε σε τρεις φάσεις, τις σχολικές χρονιές 2017-2018, με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, διαφόρων ειδικοτήτων. Περιλάμβανε θεωρητικές εισηγήσεις και βιωματικά εργαστήρια, αρχικά, και εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία της περιοχής και αλλού, που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς με τους μαθητές τους, τα οποία παρουσιάστηκαν διαδικτυακά αλλά και δια ζώσης στην απολογιστική φάση του σεμιναρίου.

Σκοπός του ήταν να δημιουργηθούν ερεθίσματα και δεξιότητες στους εκπαιδευτικούς, ώστε να μπορούν να αξιοποιούν το μουσείο με αφορμή διάφορα γνωστικά αντικείμενα, για να ενισχύσουν το διδακτικό τους έργο, χωρίς απαραίτητα την παρουσία αρχαιολόγου και με στόχο τη δημιουργική επαφή των μαθητών με τα εκθέματα, τον αρχαίο πολιτισμό, αλλά και με τους χώρους του Μουσείου.

Τα δεδομένα που προέκυψαν από τη συστηματική αξιολόγηση όλων των φάσεων του σεμιναρίου είναι διαφωτιστικά ως προς τις στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σε ανάλογα ζητήματα.

ΚΥΡΙΑΚΗ 5 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

(Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αμφιθέατρο ΚΟΡΔΑΤΟΥ)

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ - ΚΛΑΣΙΚΑ

Γ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Άννα Δαλγκίτση, Ανάγλυφοι σκύφοι από ταφικά συμφραζόμενα με Θεσσαλική προέλευση: Μια προκαταρκτική παρουσίαση

Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί μία προκαταρκτική παρουσίαση ανάγλυφων σκύφων ελληνιστικής εποχής που έχουν εντοπιστεί σε ταφικά σύνολα από την περιοχή της Θεσσαλίας. Μέχρι σήμερα έχουν εντοπιστεί σε νεκροταφεία της Δημητριάδας (Βόρειο, Νότιο Ανατολικό), των Φθιωτίδων Θηβών (Δυτικό και Νότιο), του Πελινναίου, της Αργιθέας (Ανατολικό Νεκροταφείο), των Γόμφων, της Λάρισας (Νότιο και Ανατολικό), της Κραννώνας καθώς και στις σύγχρονες θέσεις Γκρεμνός και Κόκκινο Νερό.

Αποτελούν ευρήματα τόσο παλαιών όσο και νεώτερων ανασκαφών που έχει διενεργήσει στις περιοχές αυτές η Αρχαιολογική Υπηρεσία (1906-1916), η Γερμανική Αρχαιολογική Αποστολή του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης (1953-1958) και οι Εφορίες Αρχαιοτήτων Μαγνησίας, Καρδίτσας και Λάρισας (1971 – 2019).

Οι μέχρι σήμερα γνωστοί ανάγλυφοι σκύφοι από Θεσσαλικά ταφικά σύνολα απαντούν κυρίως σε ενταφιασμούς ενηλίκων (με την εξαίρεση μίας παιδικής ταφής) μαζί με ποικίλους συνδυασμούς κτερισμάτων. Καθώς η προσφορά τους στους νεκρούς δεν παρατηρείται στο σύνολο των κέντρων παραγωγής και κατανάλωσης ανάγλυφων σκύφων ανά τη Μεσόγειο, διερευνάται η σημασία της συγκεκριμένης ταφικής πρακτικής εντός της Θεσσαλίας και τι αυτή μπορεί να υποδηλώνει για την ταυτότητα των κατόχων τους. Οι ανάγλυφοι σκύφοι από Θεσσαλικά ταφικά περιβάλλοντα είναι κατά κύριο λόγο προϊόντα τοπικών εργαστηρίων και κοσμούονται με ποικιλία θεμάτων που συμπεριλαμβάνουν φυτικά, γραμμικά και εικονιστικά μοτίβα. Μεταξύ των τελευταίων ερωτικές παραστάσεις, ομηρικές σκηνές και τοπικοί μύθοι που συχνά συνοδεύονται από επιγραφές φωτίζουν πτυχές του υλικού και πνευματικού πολιτισμού των Θεσσαλικών πόλεων κατά την ελληνιστική εποχή.

Sophia Karapanou, Gioacchino Francesco La Torre, Alessio Toscano Raffa, Vasso Noula, Sandra Garvie-Lok, New research perspectives on the ancient site of Eretria Thessaly.

The contribution will focus on the topographic and archaeological research conducted at the city of Eretria in Thessaly (ancient district Phthiotis) in 2019 by a Greek-Italian research group (Ephorate of Larisa, University of Messina, CNR-ISPC Catania). It is a fortified center, located on a hill 385 m above sea level, little known from an archaeological point of view, but of considerable importance for its strategic position along the communication routes between the most important cities of the region: Skotoussa, Pherai, Demetrias, Pharsala. The center enjoyed considerable vitality in the Hellenistic period and is known from ancient sources (Strabo, Polybius, Livius) to have been destroyed by Philip V during the Second Macedonian War in 198 BC and because here the Roman army of Titus Quintius Flamininus camped at the end of the first day's march from Pherae towards Skotoussa, in 197 BC.

The analyzed area included the "Kastro" cliff, fortified in the Hellenistic period, and the flat area at the foot of the hill, where various structures, necropolis and an suburban rock sanctuary have been recognized.

The activities included the topographical survey of the site, the positioning of the visible sections of the fortifications, the internal and external structures of the city and the excavations in the suburban sanctuary. An updated, georeferenced and high-definition map was created to be used as a work base for the positioning of the structures. Through these searches it was possible to carry out a first diachronic reconstruction of the image and stratifications of the ancient city.

Of particular importance are the investigations conducted in the suburban sanctuary located immediately east of the fortified city. Naikos-shaped niches and 33 hemispherical elements obtained in a small rocky hill have been identified which testify to the sacred character of the area. These have been interpreted as omphaloi referable to the cult of Apollo, attested in Eretria by epigraphic testimonies, but they are present in different contexts of Thessaly and it is not possible, in fact, to determine the connection with a specific deity. At the foot of this rocky bank, along two declining terraces from south to north, the structures of the sanctuary develop referable to a monumentalization. The cleaning of the upper terrace, contained by a large wall, made it possible to identify the limit of a rectangular structure (7 x 5 m) in square blocks, probably the base of a small temple. The surface layers have given back Hellenistic pottery and elements of a precious decorative system in limestone. This structure was accessed via a connecting ramp with the lower terrace where a second rectangular building measuring 21.25 x 7.40 m was found, divided into two rooms. Here the excavation showed that the floor level has not been preserved, but the natural rocky bank directly emerged, cut by ten circular pits with imperial-era ceramics, attesting that the area was also frequented in this period. These pits further cut some much older cist tombs from the Middle/Late Bronze Age.

Μαρία Σταματοπούλου, Το αρχαικό υλικό και πρόσφατα ταυτισμένα ευρήματα των ανασκαφών στο ιερό της Ενοδίας και του Διός Θαυλίου στις Φερές (1921-1926)

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστεί το αρχαικό υλικό των ανασκαφών των Α.Σ. Αρβανιτόπουλου και Υ. Bequignon στο ιερό της Ενοδίας και Διός Θαυλίου στις Φερές (Αρχαία της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, της Γαλλικής Σχολής Αθηνών και του Ιστορικού Αρχείου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας) καθώς και κάποια από τα ευρήματα του ιερού (προπάντων τα λίθινα) που ταυτίστηκαν πρόσφατα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Τα ευρήματα αυτά προσθέτουν σημαντικά στοιχεία για τη μνημειακή ναόσχημη αρχιτεκτονική στην αρχαϊκή Θεσσαλία, όπου προφανώς υπάρχουν σαφή τοπικά χαρακτηριστικά που χρήζουν περαιτέρω μελέτης. Παράλληλα, καταδεικνύουν τη σημασία του ιερού των Φερών ευρύτερα στη Θεσσαλία και τον ελλαδικό χώρο.

Πολυξένη Αραχωβίτη, Δέσποινα Ευσταθίου, Αργυρούλα Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, Κεραμική από μια οικία των Φερών με διάρκεια κατοίκησης πέντε αιώνων: από την ελληνιστική έως και την ρωμαϊκή αυτοκρατορική περίοδο

Τμήμα μιας μεγάλης οικίας ήλθε στο φως κατά την διενέργεια σωστικής ανασκαφής σε ιδιωτικό οικόπεδο στην αρχαία πόλη των Φερών (στο σημερινό Βελεστίνο) πριν από είκοσι χρόνια, αλλά η συστηματική μελέτη της ξεκίνησε πρόσφατα. Πρόκειται για σπάνια περίπτωση κτιρίου, το οποίο, με αρκετές επισκευές και μετασκευές, κατοικήθηκε συνεχώς από την ελληνιστική εποχή έως και τους πρώτους τρεις αιώνες της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής περιόδου. Στην παρούσα ανακοίνωση μελετώνται οι κατηγορίες της άφθονης κεραμικής, κυρίως οικιακής χρήσης, που βρέθηκε στην ανασκαφή σε αποσπασματική ως επί το πλείστον κατάσταση, και επιχειρείται η χρονολογική προσέγγιση του υλικού στην διάρκεια πέντε περίπου αιώνων με βάση στρωματογραφικά δεδομένα, ενδιαφέρουσα σειρά νομισμάτων και άλλα συνευρήματα. Με την μελέτη αναμένεται να προστεθούν νέα στοιχεία για την κεραμική των Φερών, τόσο την τοπική όσο και την

επείσακτη, στα περισσότερα γνωστά από τις παλαιότερες σχετικές μελέτες που αφορούν την ελληνιστική κεραμική, αλλά και στα λιγότερα γνωστά που αφορούν την κεραμική των ρωμαϊκών αυτοκρατορικών χρόνων.

Margriet Haagsma, Sophia Karapanou, Lana Radloff, Gino Canlas, C. Myles Chykerda, Sandra Garvie-Lok, Edward Middleton, Arturo Sanchez-Azofeifa, Vladimir Stissi, Adam Woznura, The Central Achaia Phthiotis Survey (CAPS): results of the 2019 and 2021 seasons

The Central Achaia Phthiotis Survey (CAPS) is a synergasia between the Ephorate of Antiquities in Larissa, Greece and the University of Alberta, and is supported by the Canadian Institute in Greece. CAPS explores the landscape around the site of the Kastro at Kallithea in the region of Achaia Phthiotis, lying on the western end of the plain of Almiros. This largely uncharted region sits at the crossroads between northern and southern Greece, between plains and mountains and between the sea and areas further inland. It is characterized by a dynamic landscape of fertile plains and rolling hills intersected by the Enipeus river and the Kotsiloremma. The goal of CAPS is to increase our understanding of the interplay between environmental, geopolitical, cultural, and social factors for the community/ies living in this region through time, and the protection of the archaeological record. We aim to achieve this by mapping this “marginal” area to identify patterns of connectivity, continuity, and discontinuity.

The 2019 and 2021 seasons of CAPS focused on intensive survey of cultivated fields around the Kastro, and the mapping and study of Early Iron Age tholos tombs. In spite of a dramatic alteration of the landscape since the 1960s, material collected from the survey demonstrates a robust archaeological record with material ranging from the Neolithic to the modern period.

Within this context, our team has located at least seventeen Early Iron Age tholos tombs in visually conspicuous locations. The excavation of one tomb reveals internment in possibly two phases and evidence for commemorative activity. Our study has been supplemented with LiDAR data, geological and geomorphological studies to identify features obscured by heavy vegetation and environmental factors influencing patterns of human activity in the landscape.

Δ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Reinder Reinders, Coin finds from Halos and military operations

Selena Psoma related the many royal bronze coins from numerous excavations in mainland Greece to payment to military units: ‘Macedonian royal bronzes appear in a number of Thessalian hoards and large quantities are reported to have been found in this area. Excavations in Demetrias, Pherai, Halos, Kierion, Argithea, and Kallithea unearthed also significant numbers of royal Macedonian bronzes’ (Psoma 2009, 17). Through military operations, the coins were dispersed in the cities and, over time, these bronze coins gradually became part of the urban monetary system. For the excavations at Halos, we will examine which coins can be associated with a military operation.

Barbara Caré, Vladimir Stissi, Anna Meens, Vasso Rondiri, The excavations at Magoula Plataniotiki (2018-2021). Structures of the Classical Period

After survey (1990, 2011-2012) and exploratory excavation (2013-2016), a more systematic excavation project at Magoula Plataniotiki near Almyros, probably the site of ancient Halos, has started in 2018. In collaboration with archaeologists from the Ephorate of Antiquities of Magnesia teams from the Universities of Thessaly, Groningen and Amsterdam

are excavating two trenches. The goal of the current excavations is to clarify the nature and chronological development of habitation on the site. In order to do so, one trench focuses on a Hellenistic domestic area and one on a Classical structure of as yet unclear function.

In this presentation we will discuss the Classical finds, which belong to two long and narrow building blocks consisting of a double row of more or less identical rooms. Geophysical research indicates much of the northeastern part of the site was filled in with a series of such structures. This typology does not fit known housing of this period and may indicate a 'commercial' function (shops, workshops and/or storage spaces). In our presentation we will evaluate possible interpretations in the light of the small finds and possible parallels elsewhere.

Even though the trench is not very deep yet, there are signs of several restructuring phases, which mainly seem to date within the first half of the 4th century BCE. If the site is indeed ancient Halos, this would place the remains shortly before the destruction of that site and deportation of its inhabitants by Parmenion in 346 BCE. While we have encountered no clear evidence of violent destruction, there are indications of a general collapse and abandonment. We hope to offer a first tentative chronological overview of our finds.

Βάσω Ροντήρη, Γιάννης Λώλος, Δέσποινα Ευσταθίου, Δημήτρης Αγνωσιώτης, Κωνσταντίνος Βουζαξάκης, Χρύσα Βαρελά, Ανασκαφή Μαγούλας Πλατανιώτικης Αλμυρού: ο δυτικός τομέας (2018 – 2021)

Η ανασκαφή στην Μαγούλα Πλατανιώτικη, που φαίνεται να είναι ο σημαντικότερος οικισμός των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων στην πεδιάδα του Αλμυρού, ξεκίνησε το 2013 από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας και το Ολλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών (Πανεπιστήμια του Χρόνινγκεν και του Άμστερνταμ) και συνεχίστηκε από το 2018 μέχρι σήμερα με τη συμμετοχή και του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ανάμεσα στους στόχους του ανασκαφικού προγράμματος είναι η διερεύνηση του χαρακτήρα, των οικιστικών φάσεων και της χωροταξικής οργάνωσης του οικισμού, η κατανόηση της σχέσης του με τον βραχύβιο οικισμό της Νέας Άλου, και, ει δυνατόν, η αναγνώριση της ταυτότητας της θέσης, εάν δηλαδή πρόκειται πράγματι για την προ-ελληνιστική πόλη της Άλου που εξακολούθησε να υφίσταται έως την πρώιμη ελληνιστική περίοδο.

Στον δυτικό τομέα του οικισμού, από το 2018 κ.ε., η Εφορεία Αρχαιοτήτων Μαγνησίας και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας έφεραν στο φως ένα «σταυροδρόμι» αυτού του οικισμού που τους δίνει την ευκαιρία να διερευνήσουν συγχρόνως τα κατάλοιπα τεσσάρων οικιών του. Τα ευρήματα, πλούσια σε όλα τα επίπεδα, δίνουν σημαντικά στοιχεία για τον υλικό πολιτισμό των κατοίκων τους, καλύπτοντας ένα ευρύ χρονολογικό και λειτουργικό φάσμα.